

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SUÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

**BEYAZ YAKA SUÇLARI: FARKINDALIK VE ALGI
ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kübranur KARAARSLAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DEMİRDEN**

Ankara-2023

**T.C.
POLİS AKADEMİSİ
GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ
SUÇ ARAŞTIRMALARI ANABİLİM DALI**

**BEYAZ YAKA SUÇLARI: FARKINDALIK VE ALGI
ANALİZİ**

**YÜKSEK LİSANS TEZİ
Kübranur KARAARSLAN**

**Danışman
Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DEMİRDEN**

Ankara-2023

ONAY

Kübranur Karaarslan tarafından hazırlanan “*Beyaz Yaka Suçları: Farkındalık ve Algı Analizi*” başlıklı bu çalışma, [Savunma Sınavı Tarihi] tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda (oybirliği / oyçokluğu) ile başarılı bulunarak jürimiz tarafından [Anabilim/Bilim/Anasanat] dalında [Yüksek Lisans] tezi olarak kabul edilmiştir.

[İ m z a]

.....

[Unvanı, Adı ve SOYADI] (Başkan)

.....

[İ m z a]

.....

[Unvanı, Adı ve SOYADI] (Danışman)

.....

[İ m z a]

.....

[Unvanı, Adı ve SOYADI]

TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ

GÜVENLİK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı düşecek bir yol ve yardıma başvurmaksızın yazdığımı, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu, bunlardan her seferinde yollama yaparak yararlandığımı belirtir; bunu şerefimle beyan ederim.

Enstitü veya başka herhangi bir mercii tarafından belli bir zamana bağlı kalmaksızın, tezimle ilgili bu beyana aykırı bir durumun tespit edilmesi durumunda, ortaya çıkacak tüm ahlaki ve hukuki sonuçlara katlanacağımı bildiririm.

Tarih...../...../.....

İmza

Kübranur KARAARSLAN

ÖZET
T.C.
Polis Akademisi
Güvenlik Bilimleri Enstitüsü
Suç Araştırmaları Anabilim Dalı
Beyaz Yaka Suçları: Farkındalık ve Algı Analizi
Hazırlayan: Kübranur KARAARSLAN
Yüksek Lisans Tezi
Tez Danışmanı: Dr. Öğr. Üyesi Ahmet DEMİRDEN
2023 ve 94 sayfa (Ekler hariç)

Çalışmada Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın beyaz yaka suçlarına yönelik algı ve deneyimleri araştırılmıştır. Çalışmanın öncelikli amacı katılımcıların beyaz yaka suçları ile ilgili tutumlarını değerlendirmektir. Bu doğrultuda uygulanan anket aracılığıyla suçun ciddiyeti, suç mağduriyeti, suç mağduriyeti oluşturabilecek riskli davranışlar, suçun kontrolü ve algılanan mağdur profiline yönelik geniş çerçevede bilgi toplanmıştır. Araştırmanın örneklemini kolay ulaşılabilir örnekleme yöntemiyle belirlenen Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan toplamda 381 katılımcı oluşturmaktadır. Elde edilen sonuçlar betimleyici istatistikler, T-testi ve ANOVA testleri kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre katılımcılar geleneksel sokak suçlarıyla karşılaştırıldığında beyaz yaka suçlarını anlamlı derecede ciddi olarak algıladıkları; beyaz yaka suçları ve geleneksel suçlara devletin eşit oranda fon ayırması gerektiğine inandıkları. Ayrıca, katılımcıların olası mağdur profiline yönelik tutumları ve gerçek mağdurlara yönelik tutumları arasında anlamlı farklar olduğu sonuçlarına ulaşılmıştır. Elde edilen sonuçların kolluk kuvvetleri, tüketici koruma örgütleri ve alanda çalışan tüm uzmanlar için yol gösterici olacağı ve literatüre katkı sağlayacağı iddia edilebilir.

Anahtar Kelimeler: Beyaz Yaka Suçları, Ekonomik Suçlar, Sokak Suçları, Suç Ciddiyeti, Suç Mağduriyeti

ABSTRACT
Turkish National Police Academy
Institute of Security Sciences
Department of Crime Studies
White Collar Crimes: Awareness and Perception Analysis
Kübranur KARAARSLAN
Master's Thesis
Supervisor: Asst. Prof. Ahmet DEMİRDEN
2023 and 94 Pages (Excluding appendices)

The study investigates the perceptions and experiences of the people on White-collar offences in the Cities of Ankara and Eskişehir. The study more specifically aims to explore the attitudes of participants relation to White-collar offences. For his objective, a wide range of information was collected on the seriousness of the crime, victimization of crime, risky behaviors that may cause crime victimization, crime control, and the perceived victim profile. A total of 381 participants living in Ankara and Eskişehir were selected via convenience sampling methods. The results were analyzed with descriptive statistics and as well as T-test, and ANOVA. The results revealed that the participants perceive white-collar offences as significantly serious criminal acts in comparison to common Street level offences and that they believe that states should allocate equal funds to white-collar offences and common Street level offences. Furthermore, the participants showed significantly different attitudes towards potential white-collar offence victims versus that of actual victims. These findings may have practical implications for a guide for law enforcement, consumer protection organizations, and other experts working in the field and contribute to the literature.

Key Words: White-collar Offences, Economic Offences, Street Crimes, Crime Seriousness, Crime Victimization

BEYAZ YAKA SUÇLARI: FARKINDALIK VE ALGI ANALİZİ

İÇİNDEKİLER

ONAY	II
TELİF HAKLARI BEYANNAMESİ.....	III
ÖZET.....	IV
ABSTRACT	V
BEYAZ YAKA SUÇLARI: FARKINDALIK VE ALGI ANALİZİ	VI
İÇİNDEKİLER	VI
KISALTMALAR LİSTESİ.....	IX
TABLolar LİSTESİ.....	X
EKLER LİSTESİ	XII
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYAZ YAKA SUÇLARI

1.1. EKONOMİK SUÇLAR	7
1.2 ZİMMET SUÇU	14
1.3. NİTELİKLİ DOLANDIRICILIK SUÇU	15
1.4. RÜŞVET VE İRTİKAP SUÇU.....	16
1.5. BEYAZ YAKA SUÇLARI KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE.....	17
1.5.1. Beyaz Yaka Suçunun Özellikleri	24
1.5.2. Beyaz Yaka Suçlarının Nedenleri ve Beyaz Yaka Suçlarıyla Mücadele	31
1.5.3. Beyaz Yaka Suçlarına Karşı Genel Tutum	37

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	46
2.2. ARAŞTIRMANIN AMACI	48
2.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ	48
2.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	49
2.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ	49
2.5.1. Veri Toplama Araçları	49
2.5.2. Örneklem	50
2.5.3. İşlem	50

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

3.1. KATILIMCILARA YÖNELİK BETİMSSEL İSTATİSTİKLER.....	52
3.2. SUÇUN CİDDİYETİ.....	53
3.3. BEYAZ YAKA SUÇLARINA YÖNELİK ALGILANAN SUÇ CİDDİYETİ	56
3.4. SUÇUN KONTROLÜ	57
3.5. BEYAZ YAKA SUÇLARINA YÖNELİK ALGILANAN SUÇ CİDDİYETİ VE SUÇUN KONTROLÜ	58
3.6. SUÇUN BİLDİRİMİNE YÖNELİK TUTUMLAR	59
3.7. SUÇA YÖNELİK ALGILANAN MOTİVASYONLAR	61
3.8. RİSKLİ DAVRANIŞLAR	62
3.9. MAĞDURİYET SORULARI.....	63
3.10. MAĞDURİYETE KARŞI TUTUM.....	65
3.11. MAĞDURİYET SORULARI VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER ..	66
3.12. BEYAZ YAKA SUÇLARI KARŞISINDA MAĞDURİYETE YÖNELİK DUYULAN GÜVEN.....	67
3.13. SUÇLA MÜCADELE	72
3.14. SUÇLA MÜCADELE VE SUÇ CİDDİYETİ	73
3.15. ALGILANAN MAĞDUR PROFİLİ	73
SONUÇ VE ÖNERİLER.....	77
KAYNAKÇA	87

EKLER.....	95
-------------------	-----------

KISALTMALAR LİSTESİ

ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
BK	: Bankacılık Kanunu
FATF	: Financial Action Task Force
NW3C	: National White Collar Crime Center
PEP	: Politically Exposed Persons
TCK	: Türk Ceza Kanunu

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 3.1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri.....	52
Tablo 3.2: Katılımcıların Suçun Ciddiyeti Sorularına Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular.....	54
Tablo 3.3: Beyaz Yaka Suçlarına Yönelik Algılanan Suç Ciddiyetine İlişkin Bulgular.....	57
Tablo 3.4: Katılımcıların Suçun Kontrolüne Yönelik Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımları	58
Tablo 3.5: Algılanan Suç Ciddiyeti ve Suçun Kontrolüne Yönelik Bulgular	59
Tablo 3.6: Suç Motivasyonlarına Yönelik Bulgular	62
Tablo 3.7: Risk Gruplarına Göre Frekans Değerleri ve Yüzde Dağılımları	63
Tablo 3.8: Mağduriyet Sorularına Yönelik Frekans Değerleri ve Yüzde Dağılımları	64
Tablo 3.9: Mağduriyete Karşı Tutum.....	65
Tablo 3.10: Mağduriyet ve Eğitim Seviyeleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular	67
Tablo 3.11: Kadın ve Erkeklerin Güven Puanlarına Yönelik Değerler	68
Tablo 3.12: Cinsiyet Açısından Beyaz Yaka Suçları Karşısında Mağduriyete Yönelik Duyulan Güven	68
Tablo 3.13: Eğitim Seviyelerine Göre Katılımcıların Güven Puanlarına Yönelik Değerler.....	69
Tablo 3.14: Eğitim Seviyelerine Göre Beyaz Yaka Suçları Karşısında Mağduriyete Yönelik Duyulan Güvenin ANOVA Sonuçları.....	69
Tablo 3.15: Games-Howell Testi Sonuçları.....	70
Tablo 3.16: Gelir Seviyelerine Göre Katılımcıların Güven Puanlarına Yönelik Değerler.....	71
Tablo 3.17: Gelir Seviyelerine Göre Beyaz Yaka Suçları Karşısında Mağduriyete Yönelik Duyulan Güven	71
Tablo 3.18: Suçla Mücadeleye Yönelik Bulgular	72
Tablo 3.19: Katılımcıların Algılanan Mağdur Profili Sorularına Verdikleri Cevapların Frekans Değerleri ve Yüzde Dağılımları.....	74

Tablo 3.20: Algılanan Mağdur Profiline Yaş Gruplarına Göre Dağılımı.....	74
Tablo 3.21: Algılanan Mağdur Profiline Gelir Seviyelerine Göre Dağılımı	75
Tablo 3.22: Algılanan Mağdur Profiline Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı	75

EKLER LİSTESİ

EK 1: Araştırmada Kullanılan Bilgilendirilmiş Onam Formu

EK 2: Araştırmada Kullanılan Demografik Bilgi Formu

EK 3: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

GİRİŞ

Bir arada yaşayan insan topluluklarının huzur ve güven içerisinde varlıklarını sürdürmesi için gerekli olan ve toplumdan topluma farklılık gösteren birçok yazılı ve sözlü kurallar bulunmaktadır. Toplumda var olan kuralların ihlali sonucu oluşan davranışlar bireylerin huzur ve güvenliklerini tehlikeye atabilmekte ve bir arada yaşamayı zorlaştırabilmektedir. Birçok araştırmacı tarafından farklı şekillerde tanımlanan suç olgusu da bireylerin bir arada ve güven ortamı içerisinde yaşamasını zorlaştıran en büyük tehditlerden birisini oluşturmaktadır. Yaşam ve uygarlık tarihi kadar eski olan suç olgusu insanlık tarihinin her döneminde var olmuş evrensel bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Suçun işlenmediği hiçbir toplum ve ülke bulunmamakla beraber suç olgusunda değişen unsurlar yalnızca suçun nicelik ve niteliği olmaktadır (Tören Yücel, 2004: 1).

Suç türlerinden birisi olan ve literatürde beyaz yaka suçları olarak kendisine yer bulmuş suçlar ilk kez Edwin Sutherland tarafından Amerikan Sosyoloji Derneği'nin 27 Aralık 1939 yılında gerçekleştirdiği toplantısında ortaya atılmış bir kavram olarak karşımıza çıkmaktadır (Ferguson, 2010: 13). Sutherland (1940) beyaz yaka suçlarını yüksek sosyoekonomik düzeyde bulunan kişilerin mesleklerinin icraları sırasında işledikleri suçlar olarak ele almıştır (Sutherland, 1940: 9). Beyaz yaka suçları şiddetin yer almadığı ekonomik suçlar olarak ele alınabilmekle (Ferguson, 2010: 55) beraber beyaz yaka suçlarının failin mesleki faaliyetleriyle olan ilişkisi yönünden farklı kategoride ele alındığı da görülmektedir (Küçüktaşdemir, 2017). Beyaz yaka suçları geleneksel sokak suçlarıyla karşılaştırıldığında suçun oluşturduğu maddi ve manevi zarar (Sutherland, 1940), fail profili (Friedrichs 2010: 13-16), mağdur profili (Titus ve ark., 1995) ve algılanan ciddiyet (Rebovich ve ark., 2000) gibi birçok yönden farklılık oluşturan suç türünü oluşturmaktadır.

Suçla mücadele açısından konuya yaklaştığımızda beyaz yaka suçlarıyla mücadele etmek için öncelikle ilgili suçların toplum üzerindeki etkisi ve toplumun ilgili suçlara yönelik bakış açısı büyük önem kazanmaktadır. Toplumda sokak suçlarıyla kıyaslandığında oldukça ciddi ekonomik zarara yol açan beyaz yaka suçları

üzerine kapsamlı araştırmaların yapılmaması ve ülkelerin hukuk sistemlerinde tanım ve yaptırımları üzerinde hala anlaşılamamış olması beyaz yaka suçları konusunun daha fazla çalışılmasını gerekli kılan bir diğer faktörü oluşturmaktadır.

Bu araştırma; beyaz yaka suçlarıyla ilgili kamu algısının Ankara ve Eskişehir illerinde nasıl olduğunun ortaya çıkarılması amacıyla yapılmıştır. Beyaz yaka suçlarıyla ilgili yapılan literatür taramasında Türkiye’de beyaz yaka suçlarına karşı tutum ve algıyla ilgili yapılmış fazla çalışmaya rastlanmamış olması çalışmanın çıkış noktasını oluşturmuştur. Toplumdaki bireylerin beyaz yaka suçlarına karşı bakış açısı, algıları ve beyaz yaka suçlarıyla ilgili alınacak önlemler için ne kadar fon ayrılması gerektiği gibi sorular kişilerin beyaz yaka suçlarına karşı ciddiyetinin ölçülmesinde önemli noktaları oluşturmaktadır. Bu amaçla çalışmada; beyaz yaka suçlarıyla ilgili suç mağduriyeti, suçun ciddiyeti, riskli davranışlar, suçun kontrolü ve algılanan mağdur profiliyle ilgili olarak geniş çerçevede bilgi toplanmaya çalışılmıştır.

Araştırmanın birinci bölümü beyaz yaka suçları başlığı altında toplanmış olup ekonomik suçlar, zimmet suçu, nitelikli dolandırıcılık suçu, rüşvet ve irtikap suçu başlıklarına değinilerek büyük bölüm beyaz yaka suçlarına ayrılmıştır. Beyaz yaka suçları kavramsal ve kuramsal çerçeve alt başlığında; beyaz yaka suçlarının özellikleri, beyaz yaka suçlarının nedenleri ve beyaz yaka suçlarıyla mücadele ve beyaz yaka suçlarına karşı genel tutum başlıklarına yer verilerek beyaz yaka suçlarına yönelik literatür aktarılmıştır.

Araştırmanın ikinci bölümünde araştırmanın metodolojisi çerçevesinde araştırmanın konusu, amacı, önemi, kapsamı-sınırlılıkları ve yöntemi verilmiştir. Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın beyaz yaka suçlarına karşı tutumlarını incelemek amacıyla uygun örnekleme yöntemi kullanılarak toplamda 381 katılımcıdan anket aracılığıyla bilgi toplanmıştır.

Araştırmanın üçüncü bölümünde çalışmada elde edilen bulgular sunulmuştur. Elde edilen bulgular betimleyici istatistikler, T-test ve ANOVA testi kullanılarak analiz edilmiştir.

Araştırmanın son bölümünde ise sonuç ve değerlendirmeler tartışılmıştır. Sonuç ve değerlendirmeler bulgularda ele alınan özel konu başlıklarıyla ele alınmıştır. Araştırmanın sonuçları doğrultusunda Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan bireylerin

geleneksel sokak suçları karşısında beyaz yaka suçlarını daha ciddi suçlar olarak algıladıkları söylenebilir.

BİRİNCİ BÖLÜM

BEYAZ YAKA SUÇLARI

Suç kavramı ülkeden ülkeye hatta aynı ülke içerisinde bile alt kültürler arasında anlamı, içeriği değişebilen toplumsal bir olgu olmakla beraber belirli bir toplumda bir dönem suç olarak kabul edilmeyen bir davranış tarihsel süreç içerisinde suç olarak kabul edilmeye başlayabilmektedir (Benk ve ark., 2018). Bu noktada toplumların benimsediği sosyal düzen ve kurallar ön plana çıkmaktadır. Türk toplumuna baktığımızda bireylerin birbirleriyle ve kurumlarla ilişkilerinin düzenlenmesinde yer alan sosyal düzen kuralları; “din kuralları, ahlak kuralları, görgü kuralları ve hukuk kuralları” olarak adlandırılmaktadır. Ahlak, görgü ve din kuralları açısından “suç” olgusunu düşündüğümüzde ilgili kurallara uymamanın yaptırımı sosyal veya manevidir. Genellikle toplumdan dışlanma, hor görülme ile sonuçlanmaktadır. Bunun yanında sosyal hayatı düzenleyen hukuk kuralları ise temelini toplumun değerler sisteminden ve devletin rejiminden alarak suç kavramını tanımlamış, anayasayla beraber belirli bir çerçeveye oturtmaktadır. Hukuk kurallarına baktığımızda diğer kurallardan farklı olarak yaptırımları maddidir ve devlet gücüyle desteklenir. (Boran Güneysu, 2018: 3-6) Günümüzde birçok farklı kültürün bir arada yaşamasıyla birlikte suç üzerine hukuki tanım vatandaşlar için bağlayıcı duruma gelmektedir. Tappan (1947: 100)’ın tanımına baktığımızda da suç olgusunun “ceza hukukunu ihlal eden, savunma veya mazeret olmaksızın işlenen ve devlet tarafından ağır veya kabahat olarak cezalandırılan kasıtlı bir eylem” olarak hukuksal boyutta tanımlandığı görülmektedir. Suçun hukuki anlamda bağlayıcı olması her sapma davranışının suç teşkil etmemesini sağlamış ve vatandaşlar açısından ortak bir payda oluşturmuştur. Nitekim bir davranış belli bir kültürde veya toplumda cezalandırılan bir davranış halini alarak suç teşkil ederken diğer bir kültürde ya da ülkede suç davranışı olarak kabul edilmeyebilmektedir.

Bu çalışmada ele alınan olan, genelde ekonomik suçlar özelde de beyaz yaka suçları açısından da durum böyledir. Bazı ülkelerin kanunlarında suç olarak nitelenen ve ceza öngörülen fiiller, diğer bazı ülkelerde suç fiili olarak öngörülmemiştir.

Kriminolojik anlamda ele aldığımızda suçtan bahsedebilmemiz için suç unsuru oluşturan fiilin kanun koyucu tarafından cezalandırılmış bir fiil olması gerekmekte

olup Dönmezer (1981: 62) bu bağlamda suçu “topluma zarar verdiği ya da tehlikeli olduğu kanun koyucu tarafından kabul edilen ve belirtilen eylem, davranış, tavır ve hareket” olarak tanımlamış, Soyaslan (2003: 23-34) ise suçun ve suçlunun tanımının hukuki bağlamda oldukça dar olduğunu fakat bu durumun kişiye belirli bir özgürlük ve güvenlik alanı sunduğu için geçerli bir hukuki tanımının olması gerekliliği üzerinde durarak suç olgusunu “pozitif bir norm ile yaptırımlandırılan davranış” olarak ele almıştır.

Suç türlerinden birisini oluşturan, 20. yüzyılın ilk yarısında meydana gelen dünya savaşları ve 1929 yılındaki ekonomik bunalımla beraber ortaya çıkan ekonomik suç kavramının tanımı üzerinde evrensel bir ittifak mevcut olmamakla beraber ekonomik suç kavramı artan ekonomik çeşitlilikle içerisine sürekli olarak yeni suç kategorilerini eklemektedir (Köksal, 2010: 5). Kavramın ortaya çıkışıyla ilgili tarihçeye baktığımızda 1872’li yıllarda Edwin C. Hill’in konuya dikkat çekmesiyle başlamış ve 1939 yılına gelindiğinde Edwin Sutherland’ın “Beyaz Yaka Suçluluğu” üzerine yaptığı konuşmayla konu ciddiyet kazanmaya başlamıştır (Köksal, 2010: 6-7).

Marshall Clinard ve Donald Cressey, Sutherland’ın izinden giderek beyaz yaka suçlarıyla ilgili araştırmaları devam ettirmişlerdir. Clinard, II. Dünya Savaşı sırasındaki fiyat kontrol ihlalleri üzerine 1952 yılında bir kitap çıkarmış ve Cressey zimmete para geçirme üzerine 1953 yılında Other People's Money adlı kitabını yazmıştır. Zamanla artan yayınlarla beraber beyaz yakalı suç kriminoloji ders kitaplarına girmeye başlamış ve Watergate skandalı ve sonrasında gelişen olaylarla halkın konuya karşı ilgisi artarak alanda kendine yer edinmeye başlamıştır. (Braithwaite, 1985: 4)

Edwin Sutherland’ın “Beyaz Yaka Suçluluğu” üzerine yaptığı konuşmayla birlikte ekonomik suçlar beyaz yaka suçlarıyla aynı kategoride ele alınmaya ve birbirlerinin yerine kullanılmaya başlanmıştır. Beyaz yaka suçlarının ekonomik suç kavramı altında değerlendirilmesi doğru gözükmekle beraber kavramların birbiri yerine kullanılmasında ayırıcı faktör beyaz yaka suçlarının temelde failin nitelikleri üzerinden tanımlanmasıdır.

Fail kriterinin esas alındığı kriminolojik yaklaşım konusunda ilk sistematik çalışmayı gerçekleştiren Edwin H. Sutherland olmuştur. Sutherland toplum içerisinde mesleki ve sosyal prestije sahip olan bireylerin mesleki bilgilerinden yararlanarak

toplumun onlara duyduğu güveni kötüye kullanma suretiyle birtakım suçlar işlediklerini ve bu suçların ortaya çıkmasını önlemek için ise devletin adalet mekanizmasını da etki altına alarak rüşvet yoluyla işin içinden sıyrıldıklarını belirtmiştir (Cin Şensoy, 2004). Sutherland tanımladığı bu fail tipine "Beyaz Yakalı" ya da "Sarı Eldivenli" suçlular adını vermiş (Cin Şensoy, 2004: 833) ve beyaz yaka suçlarını “saygın ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki bir kişi tarafından kişinin mesleği sırasında işlediği suç” olarak tanımlamıştır (Sutherland, 1949: 9).

Beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda genellikle çatı kavram olarak ele alınan ekonomik suç kavramının tanımlarından bahsedecek olursak; Pickett ve Pickett (2002) ekonomik suç kavramını mali suç kavramı altında “Normalde güven ihlali içeren yasadışı kazanç için aldatmanın kullanılması ve faaliyetlerin gerçek doğasının gizlenmesi” olarak tanımlamış (akt. Gottschalk, 2010a: 441-442); Dönmezer (1985: 22) ise ekonomik suçları “Ülkede geçerli ekonomi alt sisteminin kuralları çerçevesinde işlemesini ihlal edici nitelikte olan ve kanunların cezalandırdığı fiiller” olarak ele almıştır. En geniş anlamda ise Akdeniz ve Öcal (2011: 140)’ın ifadesiyle “kayıt altına alınamayan, kamu otoritesinin kontrolü dışında olan ve kamu düzenini korumak için çıkarılmış kanunlara aykırı olarak cereyan ettikleri için cezalandırılan fiiller” olarak tanımlamak mümkündür.

Ekonomik suçlar geleneksel suçlarla karşılaştırıldığında kendi içinde birçok farklı özellik barındırmaktadır. Ekonomik suçların diğer suç türlerine göre takibi çok daha zor olmakta ve mali açıdan meydana getirdiği zarar çok daha büyük miktarlarda olmaktadır (Dönmezer, 1985: 28). Mağdur sayısı açısından kıyaslandığında ise, aynı şekilde, ekonomik suçlarda mağdur sayısı adi suçlara oranla çok daha fazla olabilmektedir. Örnek olarak devlete karşı işlenen vergi suçlarını düşünürsek mağdurlar tüm vatandaşlar olmaktadır (Dönmezer, 1985: 29). Bu noktada mağdurlar bireylerden kurumlara, şirketlere, hükümetlere ve tüm ekonomilere kadar uzanabilen bir yapıda karşımıza çıkmaktadır (Gottschalk, 2010a: 442). Diğer farklılıklara baktığımızda; bireyler tarafından şahıslara yönelik işlenen suçlar olarak sınıflayabileceğimiz adam öldürme, tecavüz, saldırı gibi suçlara mülke yönelik suçlar olarak sınıflayabileceğimiz zimmete para geçirme, dolandırıcılık gibi suçlara nazaran daha ciddi olarak bakılabilmektedir. Bu durum da ceza sistemine etki ederek şahıslara yönelik işlenen suçların daha ağır cezalandırılmasına sebep olmaktadır. Suçun ortaya

çıkartılması durumunda ise “zimme para geçirme, finansal verilerin çarpıtılması, kurumsal varlıkların çalınması” gibi suçlar mağdurlar ve yetkililer tarafından gözlemlenmesi çok daha zor olan ve çoğu zaman ortaya çıkartılamayan suç türlerini oluşturmaktadır (Şentürk ve Kasap, 2013: 149). Suçun oluşumunda izlenen “gizleme, örtbas etme, yanıltmaca” gibi yöntemler suçun tespiti açısından en büyük zorluğu oluşturmaktadır (Şentürk ve Kasap, 2013: 149).

Ekonomik suçlar ve beyaz yaka suçları düşünüldüğünde var olan tanım karmaşası sonucu net bir ayırmadan bahsedilememekte olup çoğunlukla ekonomik suçlar üst bir tanım olarak ele alınmaktadır. Yapılan çalışmada öncelikle ekonomik suçlar başlığı altında ekonomik suç tanımları ve özelliklerine değinilerek bir sonraki alt başlıklarda zimmet suçu, nitelikli dolandırıcılık suçu, rüşvet ve irtikap suçuna yer verilecek olup son alt başlıkta ise beyaz yaka suçları geniş bir perspektiften ele alınacaktır.

1.1.EKONOMİK SUÇLAR

Suç olgusunun tanımlarından anlaşılacağı üzere birçok farklı disiplin ve kültürde tanımı değişime uğrayan ve ülkeler açısından farklı davranışları yaptırıma bağlayan bir yapı karşımıza çıkmaktadır. Suç olgusunda diğer bir önemli konuyu ise suç sınıflandırmaları oluşturmaktadır. Suç davranışı işleme motivasyonlarına göre ekonomik suçlar, cinsel suçlar, şiddet suçları veya siyasal suçlar gibi farklı başlıklar altında sınıflandırılmaktadır.

Suç kategorilerinden birini ifade eden ve 20. yüzyıla beraber bilimsel anlamda incelenmeye başlanan ekonomik suç kavramının "ekonomik suç", "mali suç", "ticari suç" gibi farklı kavramlar altında tanımlandığı görülmektedir. Bununla birlikte ekonomik suç kavramı genel bir ifadeyi kapsamamakla beraber farklı suç tipleri altında karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik suç kavramı temelde hukuki bir kavram olmayıp birçok suç tipini birleştiren kriminolojik bir terimdir. Bu doğrultuda hukuk sistemlerinde ekonomik suç başlığı altında yer almayarak ticaret mevzuatı, ceza mevzuatı, vergi mevzuatı gibi düzenlemelerin içerisinde dağınık bir şekilde karşımıza çıkmaktadır (Tiryaki ve Gürsoy, 2004: 54-55).

Ekonomik suçlarla ilgili literatür incelendiğinde kendisine Anglo-Amerikan ve Fransız yazarlar tarafından farklı tanımlar altında yer bulduğu görülmektedir. Bu

bağlamda ekonomik suçlar; Anglo-Amerikan literatürde “belirli meslek ve meşguliyetlerin icrasından doğan suçlar” olarak tanımlanırken Fransız literatürde ise bu tür fiiller “ticaret ve sanayi suçları” kavramı altında yer almaktadır (Dönmezer, 1985: 20-21). Buna göre; Anglo-Amerikan literatürde ekonomik suçlar ekonomik hayat için gerekli olan güvenin kötüye kullanılmasını temel alarak bu güvenin suistimalinden ortaya çıkan suçları ekonomik suç kapsamına dahil etmektedir. Fransız literatürde ise ekonomik suçlar ayrı bir kategori olarak kabul edilmeyip ekonomik suç kavramı olarak iş ve ticaret hayatına karşı işlenen fiiller ele alınmaktadır (Dönmezer, 1985: 20-22).

Ekonomik suç terimi dışında birçok farklı terim ekonomik suçluluğu tanımlamak için kullanılabilmektedir. Literatürde yer alan bu terimlerden bazıları şövalyeler suçluluğu, mesleki suçluluk, işletme suçluluğu, ticari suçluluk, mali suçluluk ve beyaz yaka suçluluğudur. Konuya en uzak kavramlardan biri olarak ele alınan şövalyeler suçluluğunun tanımını Pradel (2002: 311) beyaz yaka suçlarında olduğu gibi yüksek sosyal statü sahibi kişiler tarafından işlenen fakat beyaz yaka suçlarından farklı olarak kişilerin mesleki faaliyetleriyle ilişkisi bulunmayan suçlar olarak tanımlamıştır (Köksal, 2010: 11). Örnek olarak; "düello, yol güvenliği normlarına aykırılık, vergi kaçakçılığı.." gibi suçlar sıralanmıştır (Pradel, 2002: 311). Mesleki suçluluk kavramı da çok geniş bir tanımla mesleki faaliyetler ile suç arasındaki ilişkiyi ele alması sebebiyle şövalyeler suçluluğu gibi konuya uzak kavramlardan bir diğerini oluşturmaktadır (Pradel, 2002: 311). İşletme suçluluğuyla kastedilen şey adından anlaşılacağı üzere ekonomik çıkar sağlamaya yönelik olarak bir işletme (şirket) içerisinde gerçekleşen suçluluk anlamına gelmekte ve bu bağlamda şirketler hukukuna veya diğer hukuk kurallarına aykırı bir davranışın işletme tarafından gerçekleştirilmesi suçun konusunu oluşturmaktadır (Pradel, 2002: 312). Erjem (2016: 255) ise şirket suçu kavramı altında konuyu ele alarak şirket suçlarının beyaz yaka suçlarıyla benzer nitelikte özellikler taşıdığını (faillerin mesleki statüleri, işlenen suçun türü, mağdurların bireysel olmaması vb.) belirterek bazı şirket suçlarının beyaz yaka suçu kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini öne sürmüştür.

Çoğunlukla Fransız hukukunda yer alan ticari suçluluk kavramı ise ekonomik suçluluk olarak tasvir edilen kavramın Fransız hukukunda yer bulmuş halidir (Pradel, 2002: 312). Ticari suç kavramı "Sigorta Murakabe Kanunu, Bireysel Emeklilik ve

Yatırım Sistemi Kanunu, Bankalar Kanunu, Sermaye Piyasası Kanunu, Rekabetin Korunması Hakkında Kanun, Tüketicinin Korunması Hakkında Kanun, Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun" gibi özel kanunlarda yer alan düzenlemeleri içermektedir (Tiryaki ve Gürsoy, 2004: 55). Buna göre ticari suç kavramından; ticari faaliyetlerin ve bundan doğan kazancın güvence altına alınması maksadıyla cezalandırılan fiiller anlaşılmaktadır (Tiryaki ve Gürsoy, 2004: 54-55).

Türk literatürde “mali suç”, “ticari suç” ve “ekonomik suç” terimleri sıklıkla birbirlerinin yerine kullanılmalarının yanında aralarında küçük farklar barındırmaktadırlar. Mali suç kavramı “devletin mali nitelikteki düzenlemelerine aykırılık” olarak ele alınmakta olup vergi suçları, kaçakçılık, para ve kıymetli evrak gibi suçları kendisine dahil etmektedir. Ticari suç kavramı ise temelde ticari hayatı esas alarak ticari hayatı düzenleyen kurallara aykırılıkları tanımlamaktadır. Bu bağlamda ticari suç kavramı mali suçları da kapsayıcı bir nitelikte karşımıza çıkmaktadır. Son olarak ekonomik suç kavramı ise genel ekonomik düzenin işleyişine aykırı fiilleri suç olarak kabul etmekte ve ticari suç ve mali suçları kapsayıcı nitelikte bir çatı görevi görmektedir. (Cin Şensoy, 2004: 831). Gören (2012) ise bu durumu ekonomik suçların beyaz yakalı kimseler tarafından işlenen suçlar olduğunu fakat mali suçların herkes tarafından işlenebilir olmasıyla ekonomik suçlardan ayrıştığını belirterek açıklamıştır. Gören’e (2012) göre ekonomik ve mali suçların ikisi için de maddi yarar sağlamak suçun amacını oluştursa da faillerin kim olduğu suçu belirlemektedir.

Yabancı ve Türk literatürde tanımı üzerinde bir kesinliğin ve fikir birliğinin bulunmadığı ekonomik suç kavramı üst bir tanım olarak kabul edilmesinden ve zamana, ihtiyaca göre sürekli olarak değişmesinden ötürü tanımlama gerekliliğinin bulunmadığı ve bu tanımlamanın hukuk alanında fonksiyonel bir yaklaşım oluşturmayacağı da kabul edilen görüşlerden birisidir (Cin Şensoy, 2004: 840).

Tanımı üzerinde bir birliğin mevcut olmadığı ekonomik suç kavramının Aytekin İnceoğlu (2020)’nin da belirttiği üzere fikir birliği sağlanan tek hususu tanımı hakkında bir fikir birliğinin sağlanamamış olduğudur. Bu noktada ekonomik suçların tanımlanmasında yazarların esas aldığı 3 farklı yaklaşım bulunmaktadır. Bunlardan ilki suçun failinin ve failin bulunduğu mesleğin temel alındığı kriminolojik yaklaşım; ekonomi hukukuna ilişkin davranışlardan sapmış ve bir cezai yaptırıma bağlanmış

olan fiillerin ekonomik suç kavramı altında değerlendirildiği ikinci yaklaşım ve son yaklaşım olarak da hukuki yararı esas alan yaklaşımdır. Fakat hukuki yararı esas alan yaklaşımın sınırlılığı ise ekonomik suçlar söz konusu olduğunda korunan hukuki yararın ne olduğu üzerinde bir fikir birliğinin bulunmamasıdır. (Aytekin İnceoğlu, 2020).

Literatürde ekonomik suçların tanımı ve kavram karmaşasıyla ilgili var olan anlaşmazlığa her yazar farklı biçimlerde yaklaşmaktadır. Güner (2019) ticari suçluluk olarak kabul edilen ve mesleğin icrası esnasında değil de ticari yaşantıyı etkileyen her türlü hukuka aykırı davranışın ekonomik suçlar altında değerlendirilmesine karşı çıkarak bu durumun hırsızlık, yağma gibi malvarlığına karşı işlenen suçları da ekonomik suçlar altında değerlendirmek zorunda bırakacağını ve bunun ekonomik suç kavramı ile uyuşmayacağını belirtmiştir. Bu noktada Güner (2019) ekonomik suç kavramının mesleki faaliyetin icrası esnasında işlenen suçları kendisine dahil etmesi gerektiğini savunmaktadır. Diğer yandan beyaz yakalı bireylerin mesleki faaliyetleri esnasında işledikleri fakat bunun yanında ekonomik düzene doğrudan bir zarar vermeyen suçların da mevcut olduğuna değinen Güner (2019) beyaz yakalı kimseler tarafından işlenen ve ekonomik düzeni direkt olarak zarara uğratmayan bu tür suçların ekonomik suç kapsamında değil de beyaz yaka suçları kapsamında değerlendirilmesi gerektiğini belirtmektedir (Güner, 2019).

Pradel (2002) mali suçluluk terimini para kazancına bağlı suçlulukla bağdaştırmış ve ekonomik suçlar olarak geniş bir çatıda düşünebileceğimiz bir terim olarak ele almıştır. Pradel'e (2002: 313) göre mali suçluluğun 3 özelliği bulunmaktadır:

- i. Mali suçluluk son derece karışık ve teknik yollarla işlenmektedir;
- ii. Mali suçluluk yapısı gereği aldatma ve gizleme yollarına sıkça başvurmakta ve bu sebeple son derece gizli kalmaktadır. Bunun bir diğer sebebi ise işlenen suçların çoğunlukla siyasetle, politikacılarla ve siyasi partilerle bağlantısının bulunmasındadır;
- iii. Son olarak mali suçlar sonucu mağdurlar iki türlü şekilde karşımıza çıkmaktadır. Bunlar özel kişiler ya da kamusal varlıklar olabilmektedir.

Bu noktada Pradel (2002: 313) mağdurlardan yola çıkarak mali suçları "özel mağdurlara karşı yönelen mali suçlar ve kamusal mağdurlara yönelen mali suçlar" olarak ikiye ayırmıştır.

Özel mağdurlara yönelen mali suçları da kendi içerisinde mağdurlar açısından gerçek kişiler ve tüzel kişiler olarak ikiye ayıran Pradel (2002: 314-317) gerçek kişilerin mağdur olduğu mali suçları "karapara aklama, tefecilik ve banka hukuku ve sermaye yatırımlarıyla ilgili suçlar"; tüzel kişilerin mağdur olduğu mali suçları ise "şirket mallarının kötüye kullanımı ve güveni kötüye kullanma" suçları altında sınıflandırmıştır. Kamusal mağdurlara yönelik mali suçları da ikiye ayırarak ulusal topluluğa karşı suçlar ve topluluklara karşı suçlar olarak tanımlayan Pradel (2002) ulusal topluluğa karşı suçları "sahte para basmak, vergi suçları ve gümrük suçları"; topluluklara karşı suçları ise "topluluk fonlarının haksız tahsili ve topluluk fonlarının hukuka aykırı azaltılması" olarak sınıflandırmıştır (Pradel, 2002: 320-323).

Ekonomik suçluluk için gerekli olan kriterler Schwind (1998) tarafından;

- i. Ekonomi ile ilgili bir kişinin ceza ile sonuca bağlanan bir davranışta bulunması;
- ii. Gerçekleştirilen bu davranışın bir mesleğin icrası içerisinde gerçekleşmesi; ve
- iii. Bu süreç boyunca güvenin kötüye kullanılması şeklinde belirtilmiştir (akt. Demirbaş, 2005: 248).

Schwind (1998) tarafından yapılan ekonomik suç tanımına bakıldığında Sutherland'ın beyaz yaka suçluluğu için yaptığı tanım akla gelmektedir.

Suçla mücadele konusuna baktığımızda uluslararası alanda ülkeler "siber suçlar, vergi suçları, terörizm ve organize suçlar" gibi suçlarla mücadele amacıyla yeni mevzuatlar oluşturmaya başlamış olmakla birlikte işlenen suçların her gün çoğalmasıyla ulusal hükümetler bu suçları önlemede zorlanmaya devam ettikleri görülmektedir (Zagaris, 2010: 3). Zagaris (2010) bu konuda teknolojinin gelişmesiyle birlikte hayatımıza dahil olmuş ve siber suçlar içerisinde sayılabilecek "finansal dolandırıcılık, kimlik hırsızlığı vb." gibi suçlarla mücadele konusunda devletlerin teknolojik gelişmelere daima ayak uydurması gerektiğini belirterek kara para aklama suçunun bile uluslararası topluluklar tarafından ancak 1980'lerin ortalarından itibaren suç olarak kabul edildiği örneğini vermiştir (Zagaris, 2010: 3). Organize suçlar, vergi suçları, finansal dolandırıcılık gibi ekonomik suçları düşündüğümüzde ise suçla

m¼cadelede ¼lkeler arası ortak tanım ve işbirliklerinin yapılması büyük önem arz etmekle beraber konunun ne kadar zorlu olduğu gör¼lmektedir.

Bir diğer konu başlığı olan ekonomik suçluluğun sebepleriyle ilgili açıklamalara baktığımızda Güner (2019: 1417) bu durumu her mesleğin kişide belirli bir mesleki bozukluğa sebep olma ihtimalinin bulunduğunu ve bunun altında yatan sebebin ise iş yaşıntısında var olan "ne olursa olsun başarılı olma" güdüsünün yer aldığını belirterek başarılı olmanın en somut göstergesinin ise para kazanma isteği olduğunu vurgulamıştır. Bu durum ekonomik suçlar söz konusu olduğunda mağdur açısından da geçerli olmakla beraber mağdur bireylerin daha fazla para kazanma arzusuyla suç mağduru olabilecekleri yapılan çalışmaları gösterilmiş olup Trahan ve ark. (2005) tarafından bu durum toplumda var olan ekonomik k¼lt¼r¼n bir sonucu olarak açıklanmıştır.

Ekonomik suçlar çerçevesinde değerlendirebileceğimiz yolsuzluk suçları açısından konuya baktığımızda ise; Yılmaz ve İçer (2006: 617) çalışmalarında yolsuzluğu tetikleyici tutumlar olarak ele aldıkları "bitmeyen servet hırsı, doyumsuzluk" gibi olumsuz tutumların değişen kapitalist dünyada artık eski olumsuz imajlarını kaybettiğini ve bu durumun suç davranışının gerçekteşmesinde tehdit unsuru oluşturduğunu belirtmişlerdir. Ek olarak organizasyonun sahip olduğu etik prensiplerin kişinin sahip olduğu prensiplerden daha önemli olduğunu vurgulayan Yılmaz ve İçer (2006: 618) bireyin öncelikli olarak organizasyonun etik ilkeleri doğrultusunda hareket edeceğini belirterek organizasyonun kendi içerisinde yolsuzluk karşıtı tutum benimseyen bir yapıda olmasının önemi üzerinde durmuşlardır.

Ekonomik suçların genel özelliklerine baktığımızda; mağdur sayısı çok olmakta, kovuşturma sürecine daha az girmekte, adi suçlara oranlara daha büyük zararlara yol açmakta, suç faillerinin yapısı bakımından farklılık göstermekte ve bireyselden çok organize suçlar olarak karşımıza çıkmakta olduklarını söyleyebiliriz (Aytekin İnceoğlu, 2020: 129-136). Aynı zamanda ekonomik suçlar işlenme biçimleri bakımından oldukça karmaşık yapıya sahip suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu durum ekonomik suçların tespitinde önemli zorluklar doğurmakta ve gizli kalarak yıllarca belki de hiçbir zaman ortaya çıkmamalarına sebep olmaktadır. Mağdur sayısının çokluğu düşün¼ld¼ę¼nde ortaya çıkmayan gizli kalan ekonomik suçlar

mağdurların da uğradıkları zararı fark etmemelerine, önemsememelerine ya da harekete geçmemelerine sebebiyet vermektedir. (Aytekin İnceoğlu, 2020)

Ekonomik suçların topluma verdiği zararlar bakımından Dönmezer (1981: 97) en büyük etkilerinden birinin bireylerin ekonomik suçların yaygınlaşmasıyla beraber yaptıkları işleri kötü ve zahmetsiz bir biçimde yaparak fırsat doğması anında suç davranışına yönelmelerine sebebiyet vermesi olarak açıklamıştır. Bu noktada bireyler idealizmden uzaklaşmakta “herkes bir kolayını bulmuş ben ne için kuru ekmek yolunda didineyim” mantığıyla hareket etmekte ve çok kazanmak amacıyla suça yönelmeleri yönüyle de diğer suç oranlarını da artıran bir suç türü olarak karşımıza çıkmaktadır (Dönmezer, 1981: 97).

Ekonomik suçların verdiği zararın çok yönlü olması konunun araştırılmaya değer taraflarından en önemlisi olarak karşımıza çıkmaktadır. Ekonomik suç türlerinden biri olarak ele alınabilecek yolsuzluk suçunun zararlarını Berkman (2009) çok yönlü ele alarak devletin-yönetimin saygınlığını zedelemesi, yönetimin uygulayacağı plan ve programları gerçekleştirmesini engellemesi, ihalelere rüşvet karışmasıyla beraber ihale malının niteliği düşürülerek veya rüşvet miktarı da ihale tutarına eklenerek kamu açısından ihalenin pahalıya gelmesiyle beraber vatandaşlar açısından maddi zararın oluşması olarak açıklamıştır (Berkman, 2009). Verilen örnek incelendiğinde ekonomik suçların verdiği zararın doğrudan veya dolaylı etkilerinin birçok boyutta karşımıza çıkabileceği görülmektedir. Bu noktada devletlerin ekonomik suçlarla mücadelede alacakları önlemler suçun gerçekleşmesi halinde toplumda oluşacak hem maddi hem de manevi zararlar bakımından önemlidir.

Ekonomik suçların tanımlanmasında yaşanan problem hangi suç türlerinin ekonomik suçlar başlığı altında sınıflandırılabilceği sorusunu da gündeme getirmektedir. Nitekim suçla mücadele açısından düşündüğümüzde de ekonomik suçların sınıflandırılması ilk adım olarak önemli gözükmemektedir.

Ekonomik suçların tanımı ve tasnifinde yaşanan zorluk Türk Ceza Kanununda (TCK) da kendisini göstermiş ve TCK’nin “Ekonomi, Sanayi ve Ticarete Karşı Suçlar” isimli dokuzuncu bölümünde ekonomik suçların büyük bir kısmı tanımlanmış olsa da ekonomik suçlar söz konusu olduğunda her suç kendi ilgili olduğu kanunlarda tanımlanarak tek başlık altına alınamamıştır. Örnek olarak; Bankacılık Kanunu, Karaparanın Aklanmasının Önlenmesine Dair Kanun, Sermaye Piyasası Kanunu gibi

kanunları gösterebiliriz (Aytekin İnceoğlu, 2020: 154). Genel olarak bakıldığında ise ekonomik suçların 5237 Sayılı TCK'de Kanunun İkinci Kitap İkinci Kısım Onuncu Bölümünde yer alan "Malvarlığına Karşı Suçlar"; İkinci Kitap Üçüncü Kısım Dördüncü Bölümünde yer alan "Kamu Güvenine Karşı Suçlar" ve İkinci Kitap Üçüncü Kısım Dokuzuncu Bölümünde yer alan "Ekonomi, Sanayi ve Ticarete İlişkin Suçlar" başlıkları altında sınıflandırıldığı görülmektedir (Tiryaki ve Gürsoy, 2004: 55).

Ekonomik suçların içeriği konusunda yaşanan tartışma bu araştırma sorularında da ele alınacak olan zimmet, irtikap gibi suç türleri için de tartışmalı bir alan oluşturmaktadır. Küçüktaşdemir (2017: 33-34)'in de belirttiği üzere zimmet ve irtikap gibi suç türleri ekonomik suç olarak değil de faillerin mesleki statüleri çerçevesinde beyaz yaka suçları olarak değerlendirilebilir suç türlerini oluşturmaktadır. Bu nedenle çalışmada sorularında yer alan suç türleri farklı başlıklarla ele alınarak tanımları üzerinde durulacak olup beyaz yaka suçlarıyla ilgili olarak ise daha geniş kapsamda bilgiler verilmeye çalışılacaktır.

1.2 ZİMMET SUÇU

Zimmet suçu Türk Ceza Kanunu (TCK)'nda 4. Kısım 1. Bölüm "Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar" başlığı altında yer verilen bir suç olup kanunda belirtildiği üzere kamu görevlisi tarafından işlenebilen bir suç türü olarak karşımıza çıkmaktadır:

TCK, *Resmi Gazete* 25611 (12 Ekim 2004), Kanun No. 5237, md. 247;

"Madde 247- (1) Görevi nedeniyle zilyedliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu malı kendisinin veya başkasının zimmetine geçiren kamu görevlisi, beş yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır."

Zimmet suçunun oluşabilmesi için suçun faili konumunda bulunan bir kamu görevlisi, para veya maddi bir değere sahip kamu kaynakları ve yasal olmayan yollar kullanılarak kamu görevlisinin kamu kaynaklarını kullanımı söz konusu olmakta ve zimmet suçu farklı kademelerde bulunan kamu görevlileri tarafından işlenebilen bir suç olmakla beraber çoğunlukla para ile ilişkili kamu görevlerinde daha fazla görülen bir suç türünü oluşturmaktadır (Zeren ve Bilken, 2021: 37). TCK'de zimmet suçunun oluşması için kamu görevlisinin zimmetin konusunu oluşturan malı kendi zimmetine veya bir başkasının zimmetine geçirmesi iki yönlü olarak tanımlanmış olup bu

düzenlemeyle beraber söz konusu malın başkasının zimmetine geçirme sonucu suç unsuru taşıyıp taşımadığı konusu tartışma olmaktan çıkmıştır (Aslan, 2013: 65).

Zimmet suçu Bankacılık Kanunu'nda da karşımıza çıkmakta olup Bankacılık Kanunu m.160'da tanımlandığı hali ise;
Bankacılık Kanunu (BK), *Resmi Gazete* 25983 (1 Kasım 2005), Kanun No. 5411, md. 160;

“Zimmet Madde 160 — Görevi nedeniyle zilyetliği kendisine devredilmiş olan veya koruma ve gözetimiyle yükümlü olduğu para veya para yerine geçen evrak veya senetleri veya diğer malları kendisinin ya da başkasının zimmetine geçiren banka yönetim kurulu başkan ve üyeleri ile diğer mensupları, altı yıldan oniki yıla kadar hapis ve beşbin güne kadar adli para cezası ile cezalandırılacakları gibi bankanın uğradığı zararı tazmine mahkûm edilirler.”

şeklindedir.

Bankacılık faaliyetleri ülke ekonomisi açısından büyük önem arz etmekle beraber kötüye kullanımı sonucunda toplumda oluşan etkileri sebebiyle özel düzenlemelere ihtiyacın bulunduğu alanlardan birisini oluşturmaktadır (Atay, 2022: 610). Zimmet suçu da bankacılık faaliyetleri esnasında işlenebilen bir suç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Buna göre; Bankacılık Kanunu'nda tanımlandığı haliyle zimmet suçunun faili banka ile arasında bir sözleşme ilişkisi bulunan ve görevi bankacılık faaliyetlerine ilişkin olan banka mensubudur (Atay, 2022: 635). Banka görevlisi tarafından işlenen zimmet suçu İtişgen (2013: 669)'in belirttiği üzere genellikle müşteri hesaplarıyla oynama veya haksız kredi sağlama yollarıyla gerçekleşmektedir. Bankacılık Kanunu ve TCK'de tanımlanmış olan zimmet suçları her iki kanun özelinde özgü suçu oluşturmakta diğer bir anlamda ilgili suç belirli kişiler tarafından işlenebilmektedir (Öz, 2019: 130).

1.3. NİTELİKLİ DOLANDIRICILIK SUÇU

Dolandırıcılık suçu TCK, md. 157'de: “hileli davranışlarla bir kimseyi aldatıp, onun veya başkasının zararına olarak, kendisine veya başkasına bir yarar sağlama” şeklinde tanımlanmıştır. Araştırmada temelde beyaz yakalı suçların ele alınması sebebiyle dolandırıcılık suçunun TCK, md. 158'de belirtilen nitelikli halleri üzerinde durulacaktır. TCK md. 158'de araştırmamızla ilgili olan nitelikli hallere:

“h) Tacir veya şirket yöneticisi olan ya da şirket adına hareket eden kişilerin ticari faaliyetleri sırasında; kooperatif yöneticilerinin kooperatifin faaliyeti

kapsamında, i) Serbest meslek sahibi kişiler tarafından, mesleklerinden dolayı kendilerine duyulan güvenin kötüye kullanılması suretiyle, k) Sigorta bedelini almak maksadıyla,”

işlenen dolandırıcılık suçları örnek verilebilir.

Nitelikli halleri incelediğimizde; örneğin serbest meslek sahibi kişilerin (avukatlar, doktorlar vb.) işledikleri dolandırıcılık suçlarının nitelikli haller arasında yer alması ilgili meslek sahiplerinin mesleklerinin onlara sağladığı güveni kötüye kullanmaları nedeniyle oluşmakta; sigorta şirketleri açısından durumu örneklendirecek olursak sigorta altına alınmış olan riskin gerçekleşmemiş olduğu halde hileli davranışlar kullanarak riskin gerçekleşmiş gibi gösterilmesi ve bunun sonucunda sigorta bedelinin alınmış olması nitelikli dolandırıcılık suçunu oluşturmaktadır (Aydın, 2021: 686-689).

Dolandırıcılık suçları söz konusu olduğunda toplumsal ve politik alanda hırsızlık, cinsel saldırı gibi suçlara karşı gösterilen tepkinin gösterilmiyor olması oluşan bu tepkisizliğin ise suçun yaygınlığını artıran bir olgu olarak karşımıza çıkması (Dursun, 2016: 463) ilgili suç türünün toplumdaki algılanma biçiminin ne yönde olduğunun anlaşılması açısından önemini artırmaktadır. Araştırmada kullanılan anket sorularında da yukarıda belirtilen nitelikli haller kapsamında dolandırıcılık suçuna yer verilmiştir.

1.4. RÜŞVET VE İRTİKAP SUÇU

Zimmet suçu gibi TCK’de 4. Kısım 1. Bölüm “Kamu İdaresinin Güvenilirliğine ve İşleyişine Karşı Suçlar” başlığı altında tanımlanan rüşvet suçu Kanunda TCK md. 252:

“Madde 252- (Değişik: 2/7/2012-6352/87 md.): (1) Görevinin ifasıyla ilgili bir işi yapması veya yapmaması için, doğrudan veya aracılar vasıtasıyla, bir kamu görevlisine veya göstereceği bir başka kişiye menfaat sağlayan kişi, dört yıldan oniki yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

şeklinde tanımlanmıştır.

Rüşvet suçu söz konusu olduğunda rüşvet alan-veren ve kamu idaresi olmak üzere 3 taraflı bir yapı karşımıza çıkmakta; kamu idaresi ilgili suçun ortaya çıkmaması halinde itibar kaybına uğrayarak suçun failleri açısından rüşvet normalleştirilmektedir (Ünlü, 2012: 333-334).

İrtikap suçu baktığımızda TCK, md. 250;

“Madde 250- (1) (Değişik: 2/7/2012-6352/86 md.) (1) Görevinin sağladığı nüfuzu kötüye kullanmak suretiyle kendisine veya başkasına yarar

sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi icbar eden kamu görevlisi, beş yıldan on yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır. (2) Görevinin sağladığı güveni kötüye kullanmak suretiyle gerçekleştirdiği hileli davranışlarla, kendisine veya başkasına yarar sağlanmasına veya bu yolda vaatte bulunulmasına bir kimseyi ikna eden kamu görevlisi, üç yıldan beş yıla kadar hapis cezası ile cezalandırılır.”

şeklinde tanımlanmış olup ilgili kanunda icbarın varlığı ise TCK md. 250;

“Kamu görevlisinin haksız tutum ve davranışları karşısında, kişinin haklı bir işinin gereği gibi, hiç veya en azından vaktinde görülmeyeceği endişesiyle, kendisini mecbur hissederek, kamu görevlisine veya yönlendireceği kişiye menfaat temin etmiş olması hali”

olarak ele alınmıştır. İcbar, kanun maddesinden de anlaşılabacağı üzere mağdur olan tarafın “istediğinden başka biçimde davranmaya zorlanması” (Tezcan ve ark., 2018: 1139) anlamını taşımaktadır. Bu kapsamda irtikap suçu ikna ve icbar suretiyle işlenebilen bir suç türü olarak karşımıza çıkmakta olup “haraç” veya “aktif rüşvet” isimleriyle de anılabilmektedir (Gür, 2014: 199).

Rüşvet ve irtikap suçları söz konusu olduğunda iki suç türü birbiriyle sıkça karıştırılmaktadır. İki suç türünü birbirinden ayıran en büyük özellik menfaati temin eden birey ile bundan çıkar sağlayan taraf arasındaki ilişkide yatmaktadır. Eğer menfaati temin eden birey karşısındaki kişinin haksız bir çıkar sağladığını biliyor ve icbar söz konusu olmamasına rağmen bu menfaati temin ediyorsa irtikap suçu değil rüşvet suçu meydana gelmektedir (Tezcan ve ark., 2018: 1149).

1.5. BEYAZ YAKA SUÇLARI KAVRAMSAL VE KURAMSAL ÇERÇEVE

İş yaşamında karşımıza çıkan “yaka” tanımlamalarının kökenini Birinci Sanayi Devrimi ve sonrasında yaşanan süreçten aldığına değinen Eriş ve arkadaşları (2020) Sanayi Devrimiyle beraber daha fazla sayıda kişinin istihdam edilmesi, kol/kas gücünü kullanan ve iş kıyafeti olarak genellikle mavi tulum giyen çalışanların mavi yaka; aynı şekilde çoğunlukla maaşlı profesyoneller olarak adlandırılan ve giydikleri beyaz gömleklerin renginden esinlenen çalışanların ise beyaz yaka olarak tanımlandığını belirtmişlerdir. Beyaz yaka kavramı toplumda statüsünü eğitim ve öğretim süreci ile kazanan sınıfı tanımlamaktadır (Erkal ve ark., 1997: 56).

Beyaz yaka suçları küreselleşme etkisiyle muazzam bir değişim ve büyüme içerisinde olan bir alan olarak karşımıza çıkmaktadır (Zagaris, 2010: 6). Friedrichs (2010)’in de belirttiği üzere her gün gelişen ve büyüyen, suç açısından yeni fırsatların

meydana geldiği günümüz dünyasında hepimiz bir şekilde beyaz yakalı suçlardan dolayı kurban konumuna düşebilmekteyiz.

Ekonomik suçların tanımlanmasında yaşanan zorluk beyaz yaka suçlarda da karşımıza çıkmakta olup farklı yazarlar tarafından farklı tanımlarla ele alınmıştır. Beyaz yakalı suçlar pek çok farklı biçimde karşımıza çıkmakta ve genellikle sınıflandırılması zor suçları oluşturmaktadır (Trahan ve ark., 2005). Nitekim beyaz yaka suçlarının suç başlığı altında kategorize edilmeleri uzun zaman almıştır (Berghoff ve Spiekermann, 2018).

Beyaz yaka suçluluğu konusunda ilk kapsamlı tanımlamayı yapan Sutherland (1949: 9) beyaz yaka suçunu: “saygın ve yüksek sosyoekonomik düzeydeki bir kişi tarafından kişinin mesleği sırasında işlediği suç” şeklinde tanımlamıştır. Sutherland 1940 yılında beyaz yaka suçluluğu üzerine yazdığı makalesinde suç istatistiklerinden bahsederek suçluluğun alt sınıfta yüksek, üst sınıfta ise düşük oranda görülme sıklığına sahip olduğunu belirtmiştir. Sutherland (1940: 1-2)'e göre kriminologlar ceza adaleti kurumlarından elde edilen bu suç istatistiklerine dayanarak birçok teori üretmişler ve bu nedenle suç davranışını "yoksulluk, psikopatik sapma, gecekondu mahalleri ve kötü aile" faktörleri gibi istatistiksel olarak yoksullukla ilişkili olduğuna inanılan kişisel ve sosyal özelliklere bağlayarak açıklamışlardır. Sutherland (1940) bu noktada kriminologları yola çıktıkları suç istatistiklerinin önyargılı örneklemelerden oluştuğunu ve alt sınıftan olmayan kişilerin suçlu davranışlarını yansıtmadığı için taraflı teoriler ürettikleri yönünde eleştirmiştir. Sutherland (1940)'e göre teorilerde ihmal edilen alanlar ise iş adamları ve profesyonellerin suç davranışlarıdır. Beyaz yakalı suçların da ne kadar suç istatistiklerine yansımaya da toplumda oldukça fazla olduğunu örneklerle açıklayan Sutherland (1940) suçun sadece alt sınıfa ait bir olgu olmadığını üzerinde durmuştur. Fakat burada Sutherland (1940)'in vurguladığı nokta alt sınıftaki her insanın suçlu olmadığı gibi her iş adamının veya profesyonel bir meslek sahibinin de suçlu olmadığıdır.

Braithwaite (1985: 3)'a göre Sutherland'in tanımında problemler bulunmaktadır. Bu problemler saygınlık kavramının neyi ifade ettiği ve Sutherland'in sınıf temelli suçluluk teorilerini çürütmek amacıyla beyaz yakalı suçların yaygın doğasını kullandığı halde beyaz yaka suçunun yalnızca yüksek sosyal statüye sahip bir kişi tarafından işlendiği takdirde beyaz yaka suçu olarak kabul edileceği öngörüsüdür.

Braithwaite (1985: 3) beyaz yaka suçlarında tanım sorununun varlığını kabul ederek Sutherland'ın konuyla ilgili kapsayıcı tanımına bağlı kalınması gerektiğini fakat sonrasında beyaz yakalı suç türlerini de kendi arasında ayırmamız gerektiğini savunmuştur. Geis (1991) de beyaz yakalı suçların tanımı konusundaki karmaşadan söz ederek Braithwaite'in (1985: 19) "ilerlemenin en mantıklı yolunun Sutherland'ın tanımına bağlı kalmak" olduğu görüşüne katılarak beyaz yakalı suçların tanımı konusunda Sutherland'ın tanımına bağlı kalma seçeneğini seçmiştir. Croall (1989: 157) ise beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda birçok suç türünün tanımın aksine "güçlü", "yüksek statülü" ve "saygın" olarak tanımlanmayan kişiler tarafından işlendiğini iddia etmiştir. Weisburd ve Waring (2004); Croall (1989)'ın görüşüne benzer bir görüşü paylaşmaktadır. Weisburd ve Waring (2004: 9)'e göre yüksek sosyal statüye sahip bireyler beyaz yakalı mesleki pozisyonlara sahip olma olasılığı yüksek gruplar olmasının yanında rüşvet, vergi kaçakçılığı gibi beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda ilgili suçların failleri toplumda oldukça ortalama bireylerdir. Beyaz yaka suçlarından yargılanan bireyler çoğu zaman stereotipik bir beyaz yaka suçlusunun özelliklerini yansıtmamakta ve günümüz dünyasında beyaz yaka suçunu işlemek için gerekli fırsatlara toplumun çoğunluğu sahiptir (Weisburd ve Waring, 2004: 10-11). Araştırmacılar belirtilen sebepler sonucunda orta sınıfın işlediği beyaz yaka suçlarının da dahil edilebileceği bir anlayışı savunmaktadırlar.

Beyaz yaka suçları karşısında ortak bir tanımın zorluğunu Zagaris (2010: 6) alanın yeni olması ve ülkelerin hukuk sistemleri arasındaki farklılıkla açıklamaktadır. Ülkelerin hukuk sistemleri arasındaki farklılık beyaz yaka suçlarıyla etkin mücadelede önemli bir sorun teşkil etmekle beraber beyaz yaka suçlarının tanımı konusunda yaşanan bu zorluk tutarlılık sorunundan daha büyük sorunlara da yol açmaktadır (Wall-Parker, 2019: 41). Tanımı üzerinde kesinliğin mevcut olmaması dolaylı yoldan ilgili suçların ölçülememesine, ölçülemeyen ve yaygınlığı bilinmeyen bir suç türü olma durumuna gelmesiyle de kişiler ve devlet tarafından suça karşı tepki ve kontrol sorununun ortaya çıkmasına sebep olmaktadır (Wall-Parker, 2019: 41).

Hansen (2009) Sutherland'in beyaz yaka suçluluğuyla ilgili tanımından, önceki teoriler gibi bir sınıfın suçluluğunu değil; suçun birçok ekonomik düzey boyunca yaygın olduğu fikrinin anlaşılması gerektiğini savunmaktadır. Nitekim beyaz yaka suçluluğu da ekonomik suçların tanımında yaşanan zorluk gibi birçok suç grubuyla

birlikte anılan bir suç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Örnek olarak; “şirket suçu, meslek suçu, bilişim suçu, örgütlü suçlar ve mafya suçları” gibi suçların yerine de kullanılan beyaz yaka suçları ile belirtilen suçlar arasında benzerlikler bulunmakla birlikte beyaz yaka suçları kendine özgü özellikleriyle diğer suçlardan ayrılmaktadır (Erjem, 2016: 254). Friedrichs (2010: 5) beyaz yaka suçlarının başlığı altında sınıflandırabileceğimiz “ticari suç, iş suçu, saygın suç, siyasi suç, kurumsal suç, mesleki suç, çalışan suçu, teknosuç, görünmez suç” gibi birçok farklı terimin varlığından söz etmiştir. Beyaz yakalı suçlar söz konusu olduğunda birbirleriyle ilişkili birçok terimden yararlanabileceğimizi belirten Friedrichs (2010: 5) her terimin beyaz yakalı suçun farklı bir boyutunu vurguladığını ifade etmekte; bazı terimlerin ise genellikle beyaz yaka çalışmalarında hariç tutulduğunu belirterek bu faaliyetlerin beyaz yakalı suçla ilişkilerinin olduğunu eklemektedir. Bunları mesleki suç, devlet suçu, devlet-şirket ve yüksek mali suçlar, teşebbüs suçu, teknosuç gibi başlıklarla ifade eden Friedrichs (2010: 7-8) devlet suçunu siyasi beyaz yaka suçu olarak tanımlamaktadır. Teknosuçu ise bilgisayar ve diğer teknolojik aletler yardımıyla beyaz yakalı suçların kesiştiği suç türü olarak ele almaktadır (Friedrichs, 2010). Bir başka yazar Macionis (2017: 226) ise beyaz yakalı suçların işlenme yerleri bakımından hükümet büroları ve şirketlerde gerçekleşmesi nedeniyle "süit suçları" deyimini kullanmış ve en yaygın işlenen beyaz yaka suçlarını "banka dolandırıcılığı, iş yeri sahtekarlığı, rüşvet ve anti-tröst ihlali" olarak tanımlamıştır.

Sutherland (1940)’in açıklamalarında olduğu gibi Croall (2001: 47) da beyaz yaka suçlarının kanun uygulayıcılar tarafından farklı muamele gördüğü varsayımını doğrulayarak bu durumu “zengin için bir yasa, fakir için bir yasa [one law for rich and one law for the poor]” şeklinde açıklamıştır. Croall (1989: 172) aynı zamanda beyaz yakalı suçlunun “iyi huylu muamele” gördüğü varsayımının her zaman doğru olmayabileceğini de açıklayarak konuya büyük ve küçük işletmelerin işlediği suçları örnek vererek açıklama getirmiştir. Croall (1989: 172); büyük işletmeler için verilen para cezalarının çok önemsiz bir miktar olabileceğini fakat aynı para cezasının küçük işletmelerin varlığını tehlikeye sokabileceğini belirtir. Bu nedenle beyaz yaka suçlarının içinde birçok suç çeşidini barındırdığını belirten Croall (1989: 173) “güçlülerin suçları” olarak anılan beyaz yaka suçlarına yönelik algının beyaz yaka suç çeşitliliğini gizleyebileceği görüşündedir. Giddens (2008: 872) ise beyaz yakalı

suçlarla güçlülerin suçları kavramını birbirinden ayrı tutarak; beyaz yaka suçlarında esas konunun orta ve profesyonel sınıf konumunun suç davranışını gerçekleştirmek için kullanılması olduğunu belirtmiştir. Güçlülerin suçlarında ise konumdan kaynaklanan yetkinin suç davranışını gerçekleştirmek için kullanılmasının güçlülerin suçunu oluşturduğunu belirterek açıklamıştır (Giddens, 2008).

Sutherland'ın 1940 yılında yayınladığı makalesi temelde suçlu davranışın yoksullukla yakından ilişkili olduğu tezinin artık geçerliliğini yitirdiği ve toplumda beyaz yakalı kişiler olarak tanımlanan kişilerin de belirli suçları işlediklerini göstererek bu suçları işleyen kişilerin yoksulluk içinde olmadıklarını, gecekonduda yaşamadıklarını, kötü ailelerden gelmediklerini ve psikopat kimseler olmadıklarını belirtmektedir. Sutherland (1940: 10)'e göre kriminologlar tarafından öne atılan "bugünün suçlusu dünün sorunlu çocuğuydu" önermesi artık geçerliliğini yitirmiştir ve hem beyaz yaka suçluluğunu hem de alt sınıf suçluluğunu açıklayacak başka teorilere ihtiyaç vardır. Bu doğrultuda Sutherland (1940) sonuç önermesi olarak;

- i. *“Beyaz yakalı suç, her durumda ceza hukukunu ihlal eden gerçek bir suçtur.”*
- ii. *“Beyaz yakalı suçlar, temel olarak, beyaz yakalı suçluları idari olarak diğer suçlulardan ayıran ceza hukukunun bir uygulamasında alt sınıf suçluluğundan farklıdır.”*
- iii. *“Kriminologların suçun yoksulluktan kaynaklandığı teorileri ve yoksullukla istatistiksel olarak ilişkilendirilen psikopatik ve sosyopatik koşullar geçersizdir, çünkü ilk olarak bunlar sosyoekonomik statü açısından büyük ölçüde önyargılı örneklerden türetilmiştir; ikincisi, beyaz yakalı suçlulara uygulanmazlar; ve üçüncüsü, alt sınıfın suçluluğunu açıklamazlar, çünkü faktörler tüm suçluluğun genel bir özelliği ile ilgili değildir.”*
- iv. *“Her iki suç türünü açıklayacak bir suç davranışı teorisine ihtiyaç vardır.”*
- v. *“Bu nitelikte bir hipotez, ayırıcı birliktelikler ve sosyal düzensizlik açısından açıklanmalıdır” önermelerini belirtmiştir (Sutherland, 1940: 11-12).*

Sutherland (1947: 6-8) daha sonrasında beyaz yaka suçluluğunu açıklamak için “Farklılıkların Birleşmesi veya Ayırıcı Birliktelikler Teorisi” adını verdiği teoriyi ortaya atmış ve 9 önerme sunmuştur.

- i. *“Suç davranışı öğrenilir;*
- ii. *Suç davranışı, iletişim sürecinde diğer kişilerle etkileşim halinde öğrenilir;*
- iii. *Suç davranışının öğrenilmesi yakın kişisel gruplar içinde gerçekleşir;*
- iv. *Suç davranışı öğrenildiğinde öğrenme şunları içerir: a)bazen çok karmaşık bazen basit olan suç işleme teknikleri b)suç işlemeyi haklı çıkaracak güdüler, dürtüler, tutumlar ve rasyonelleştirmeler;*

- v. Suç işlemedeki motivasyon ve dürtüler toplumda var olan yasalara uyulmamasını onaylayan tanımlamalardan öğrenilir;
- vi. Kişi yasalara uyulmamasını olumlayan tanımlara, uyulmasını olumlayan tanımlardan daha fazla maruz kaldığında suç davranışını gerçekleştirir; (Bu tanım ayırıcı birliktelikler ilkesini oluşturmaktadır.);
- vii. Ayırıcı birliktelikler sıklık, süre, öncelik ve yoğunluk bakımından farklılık gösterebilir;
- viii. Suç davranışının suçlu ve suç karşıtı kalıplarla ilişkilendirerek öğrenme süreci diğer öğrenmelerdeki bütün mekanizmaları içermektedir;
- ix. Suç davranışı genel ihtiyaç ve değerlerin bir ifadesi iken bu ihtiyaç ve değerlerle açıklanamaz; çünkü suç teşkil etmeyen davranışlar da aynı değer ve ihtiyaçların bir ifadesini oluşturmaktadır.” (Sutherland, 1947: 6-8)

Teorinin çıktılarına göre suç; ilişkiler aracılığıyla öğrenilmekte ve bu öğrenme özellikle ilk grup diyebileceğimiz kişinin yanında çalışan kişi veya gruptaki bireyler aracılığıyla gerçekleşmektedir. Bireyin içinde bulunduğu ortam illegal davranışların yapılmasını meşru gösteren ve bunu telkin eden bir ortam ise birey hareketlerini bu yönde gerçekleştirerek suçlu olmaktadır ve bireyin suç işleme motivasyonu sadece baskı veya ihtiyaç gibi nedenlerle açıklanamayacak boyutlarda gerçekleşmektedir (Şentürk ve Kasap, 2013). Sutherland’ın ortaya attığı Ayırıcı Birliktelikler Teorisinin en önemli çıktılarından biri suç davranışının öğrenilmesidir. Bu süreç kişi için suçlu davranışı gerçekleştirme ve gerçekleştirilmeme şeklinde bir çatışma yaratmaktadır. Var olan bu çatışmanın çözümü suçlu davranışı gerçekleştirme yönünde daha fazla motivasyon kaynağının bulunması sonucu suç davranışı gerçekleşmektedir. Sutherland (1949: 234) ayırıcı birliktelikler teorisinin beyaz yaka suçları veya diğer suçların tam bir açıklaması olmadığını sadece her iki suç türünün verilerine genel hipotezlerden daha uygun olduğunu belirtmiştir.

Sutherland (1949: 253) ayırıcı birliktelikler teorisinin bir kişinin suç işlemeye başlama sürecini açıklarken sosyal-toplumsal düzensizlik kavramının ise suçun toplum açısından açıklamasını sunduğunu belirtir. Bu iki teorinin birbiriyle tutarlı olduğuna da değinen Sutherland (1949: 253-254) sosyal düzensizliği ise 2 boyut üzerinden açıklamıştır; (i) toplumda belirli bir davranış alanında bireylerin davranışlarını yönlendiren standartların olmaması-kuralsızlık, (ii) belirli uygulamalar açısından çatışan grupların varlığı.

Sutherland’ın 1940’lı yıllarda beyaz yakalı suçlulukla ilgili ortaya attıkları kriminologlar tarafından zamanında çok ilgi görmemiş olsa da 70’lerin sonunda beyaz yakalı suçların araştırılmasında yeni bir çağ başlamıştır. Amerikan sosyolojisi; sivil

haklar, kadın hareketi, savaş karşıtlığı ve öğrenci protestolarıyla sosyal düzene yönelik meydan okumayla yeni bir enerji kazanmıştır. Disiplin radikalleşerek pozitivist geleneklere meydan okumaya, yeni teori ve epistemolojik yaklaşımları benimsemeye başlamıştır. Pozitivist geleneklere meydan okunan bu dönem aynı zamanda zenginlerin ve güçlülerin kanunlarına karşı da meydan okunan bir dönemi beraberinde getirmiştir. Amerika'nın aynı dönemde büyük şirketlerin ve siyasi figürlerin yer aldığı bir dizi skandalla karşı karşıya kalması suç olgusunun yalnızca yoksul veya dezavantajlı gruplara ait bir olgu olarak ele alınması üzerinde tekrar durulmasına yol açmıştır. (Simpson ve Weisburd, 2009: 4-5). Bu sayede beyaz yaka suçlarına yönelik literatür kendi içerisine hangi suçları dahil edebileceği yönünde araştırmalarla ilerlemeye devam etmiştir.

Sutherland'in (1940: 2-3) sınıflamasına göre iş hayatında beyaz yakalı suçluluk en sık;

"...şirketlerin mali tablolarında yanlış beyan, borsada manipülasyon, ticari rüşvet, uygun sözleşmeler ve mevzuatı güvence altına almak için doğrudan veya dolaylı olarak kamu görevlilerine rüşvet, reklamlarda yanlış beyan ve satışçılık, zimmete para geçirme ve fonların kötüye kullanılması, vergi sahtekarlıkları, alacaklarda ve iflaslarda fonların yanlış kullanılması" şeklinde kendini göstermektedir.

Bir başka sınıflamaya baktığımızda Croall (1989: 157-158) “tüketiciye karşı suçlar” olarak da tanımlayabileceğimiz “gıda taşıması, hijyenik olmayan koşullarda satılan gıdalar, mal ve fiyatların satışında yanıltıcı tanımlamaların kullanılması” gibi ticaret sırasında işlenen suçları da beyaz yaka suç kapsamını almış ve bu tür beyaz yakalı suçlarda mağdur olan tüketicinin diğer beyaz yaka suçları gibi çoğu zaman mağdur olduğundan habersiz olduğunu belirtmiştir.

Mutlu (2011: 72) ise sosyolojik anlamda suçları 3 grupta sınıflayabileceğimizi ve bu grupların “adli suçlar”, “beyaz yakalı suçlar” ve “mafya suçları” olduğunu belirterek beyaz yakalı suçlar kapsamına;

“...rüşvet, vergi kaçırma (siyasi parti – akrabalık hemşerilik-tarikat) gibi yandaşlık gözetilerek liyakat gibi ilkelerin göz ardı edilmesi, hileli iflas, sahte şirket kurma, borsada hile (insider trading), bilgisayar suçları [computer crimes], çevre suçları [environmental crimes] (hava-su-toprak kirlenme vb.), monopolleşme [anti trust law violations], reklamla yanıltma-yanlış bilgilendirme, evraklarda tahribat [embezzlement], sigorta hilesi [insurance fraud], üretimde hile ve benzer suçlar”ı dahil etmiştir (Mutlu, 2011: 74).

Mafya ve beyaz yakalı suçların ortak alanına giren suçlar olduğunu da belirterek bu suçların da “hayali ithalat-ihracat, sanayi casusluğu, çek-senet tahsili, sahte pasaport ve evrak düzenleme” suçları olduğunu ifade etmiştir (Mutlu, 2011: 74).

Beyaz yakalı suçlar söz konusu olduğunda tanımı gereği mesleğin icrası esnasında işlenen suçları düşündüğümüzde toplumda oldukça saygın bir statüye sahip olan tıp ve hukuk alanında çalışan kişiler tarafından işlenen mesleki suçlar bu mesleklerde çalışan bireylerin uzmanlaşmış bilgileri sonucu işlenmesi nedeniyle birçok suçtan farklılaşmaktadır. Sağlık sektöründe işlenen beyaz yaka suçları: "yanlış ve hileli faturalandırma, yaşa dışı reçetelerin doldurulması, gereksiz ameliyat-test ve diğer tıbbi hizmetler, vergi kaçırma" gibi suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Friedrichs, 2010: 102-103). Hukuk alanında ise avukatların vekaletname yoluyla müvekkillerinin birçok bilgisine erişimlerinin olmasıyla hesapları üzerinde kontrol sahibi olmalarıyla oluşan hırsızlığı örnek verebiliriz (Friedrichs, 2010: 105).

1.5.1. Beyaz Yaka Suçunun Özellikleri

İş dünyasında ve mesleklerdeki çeşitli beyaz yakalı suç türleri, temelde güvenin ihlalden oluşmaktadır (Sutherland, 1940: 3). Edelhertz (1977) bu durumu beyaz yakalı suçların yaşamlarımız için önemli olan ticari, sosyal ve politik kurumlara olan güvenimizi sarsarak toplum üzerinde yozlaştırıcı bir etkiye sahip olmalarıyla açıklamıştır.

Beyaz yakalı suçların maliyeti, temelde "suç sorunu" haline getirilen diğer suçların verdiği mali zararın çok daha üzerindedir. Bu durumu bir zincir marketin memurunun bir yılda 6 bin dolar zimmetine geçirdiği ve bu maliyetin o zincirde gerçekleşen 500 hırsızlık ve mağaza soygunundan kaynaklanan yıllık kayıpların altı katı olduğu örneğini vererek açıklayan Sutherland (1940: 5) milyon dolarlık bir hırsız veya soyguncunun daha önce hiç duyulmamış olduğu halde milyon dolarlık zimmete para geçirme suçlarını işleyen beyaz yakalı bireylerin bilindiğini belirtmektedir. Beyaz yakalı suçların toplumda yarattığı maliyetin çok daha yüksek olmasına rağmen geleneksel suçlarla mücadeleye beyaz yakalı suçlardan çok daha fazla miktar kaynak ayrılmaktadır (Friedrichs, 2010).

Beyaz yakalı suçlardan kaynaklanan maddi kayıplar her ne kadar yüksek oranlarda olsa da temelde sosyal ilişkilere ve sosyal ahlaka verilen zarar çok daha

büyüktür. Beyaz yakalı suçlar güveni ihlal ederek toplumda sosyal düzensizliğe sebep olmaktadırlar (Sutherland, 1940: 5). Friedrichs'e (2010) göre beyaz yakalı suçun en önemli maliyetleri yabancılaşma, güvensizlik ve cynicism (şüphencilik) olarak karşımıza çıkmaktadır. Aynı zamanda ekonomik anlamda eşitsizlik yaratarak maliyetin çoğunlukla alt sınıflara çıkarıldığı bir duruma yol açan suçlar olarak karşımıza çıkmaktadır (Erjem, 2016: 253).

Suç davranışının türünden bağımsız olarak toplumda güven duygusunun ihlaline yol açması topluma verdiği zararlar açısından en önemli noktalardan birini oluşturmaktadır. Dönmezer (1981: 31) “suçun toplum içinde meydana getirdiği güvensizlik duygusu” olarak tanımladığı suç korkusu kavramını sosyal ilişkileri bozan ve azaltan, yaşayışın keyfine zarar veren bir olgu olarak ele almıştır. Bu durumda suçtan doğan zararlar sadece maddi olmakla kalmayıp her şeyden öte hayatı korku hali ile yaşamaya sebep vererek bireylerde suç korkusunu yaratmaktadır (Dönmezer, 1981: 31).

Beyaz yakalı suçlar söz konusu olduğunda suçun dolaylı maliyetleri de önemli bir konu olmaktadır. Suçu önleme ve suça karşı koruma sağlamada önemli miktarda paralar harcanmak zorunda kalınmaktadır. Friedrichs (2010: 51) geleneksel suçlardan korunmada hırsız alarmı ve kapı kilitlerini maliyet olarak ele alırken beyaz yakalı suçlar söz konusu olduğunda şirket ve işletmelerin teknoloji satın almak gibi maliyeti çok daha yüksek olan korunma yöntemlerini tercih etmeleri gerektiğini belirterek durumu açıklamıştır. Diğer bir mağduriyet türü olan fiziksel mağduriyette ise beyaz yakalı suçlar her ne kadar içeriğinde şiddet barındırmasa da fiziksel maliyet doğurabilen suç türü olarak karşımıza çıkmaktadır. Bunlar çevreyi kirletmek, güvenli olmayan çalışma koşulları oluşturmak ve güvenli olmayan ürünleri pazarlamak olarak sayılabilir (Friedrichs, 2010: 52). Beyaz yakalı suçlar söz konusu olduğunda psikolojik mağduriyetlerin de varlığına değinen Friedrichs (2010: 56-58) beyaz yaka suçlarındaki psikolojik mağduriyetlerin geleneksel suçlarda (tecavüz, fiziksel saldırı vb.) olduğu gibi olmayıp çoğunlukla güvensizlik ve kuşkuculuk şeklinde kendisini göstermekte olduğunu, diğer yandan beyaz yakalı suç mağduriyeti sonucu oluşan fiziksel yaralanmalarda ise geleneksel suçlara benzer olarak psikolojik travma şeklinde karşımıza çıktığını belirtmiştir.

Beyaz yakalı suçlar ve sokak suçları olarak adlandırılabilen kriminologlar tarafından çoğunlukla alt sınıfa ait bir olgu gibi gösterilen suçlar failer açısından kendilerine uygulanan ceza kanunlarında da farklılıklar gösterebilmektedir. Sutherland (1940: 7-8) bu durumu; alt sınıf tarafından işlenen suçların polisler, savcılar ve hakimler tarafından para cezası, hapis ve ölüm şeklinde cezai yaptırımlarla ele alınırken üst sınıfa ait suçların ya hiçbir resmi işlemle sonuçlanmıyor olması ya da hukuk mahkemelerinde tazminat davası, müfettişler ve idare kurulları veya komisyonlar tarafından uyarı, durdurma emri şeklinde cezai yaptırımlarla sonuçlandığı örneğini vererek açıklamıştır. Örnekten de anlaşılacağı üzere beyaz yakalı suçlular diğer suçlulardan ayrı tutulmakta ve bunun sonucu olarak da halk ve kriminologlar tarafından gerçek suçlular olarak görülmemektedirler. Ortaya çıkan bu durumun açıklamalarından biri ise sosyal statülerinden dolayı, kanunlara neyin gireceğini ve ceza hukukunun kendilerini nasıl etkilediğini belirlerken beyaz yakalıların çoğunlukla yüksek sesle söz sahibi olmalarıdır (Sutherland, 1940: 8). Sutherland (1940: 9) bu durumu orta çağ toplumundaki en güçlü grubun din adamları olmasıyla günümüz dünyasında ise toplumda göreceli dokunulmazlığa sahip grubun iş adamları ve profesyonel meslek sahipleri olmalarıyla açıklamıştır. Rackmill (1992) ise beyaz yakalı suçluların suçlu klişesine uymadığını belirtmiş ve kanunu uygulayanlarla aynı sınıfta yer almaları ve aynı değerleri paylaşmaları sebebiyle cezalandırmanın zor olduğunu açıklamıştır. Berghoff ve Spiekermann (2018) ise konuya kovuşturma süreci üzerinden açıklama getirmeye çalışarak beyaz yaka suçu failerin suçu gizlemek için karmaşık yöntemler kullanmaları ve yasama sürecini kendi lehlerine olacak şekilde etkileyebilecek siyasi nüfuza sahip olmaları sonucu kovuşturmanın zor olduğunu belirterek açıklamışlardır.

Beyaz yaka suçlarına mağdurlar açısından baktığımızda; Gottschalk'a (2013: 92-93) göre beyaz yakalı suç önemli pozisyonlarda bulunan güvenilir kişiler tarafından işlenen mali suçtur ve oluşan mali suçun kurbanı, zarar gören herkeştir. Croall (2001: 8) beyaz yaka suçlarında mağdurların net belli bir kimse olmadığını, mağdur veya mağdurların durumun farkında olmadığını belirterek mağdur bireylerden fark etmeyecekleri çok küçük miktarlarda para kesilse bile suçun birçok mağduru içermesiyle beraber oluşan maddi zararın miktarsal olarak büyüdüğünü ifade eder. Diğer yandan direkt gözlenemeyen-ölçülemeyen sonuçları olduğunu da vurgulayan

Croall (2001: 8-9) bu duruma halk sağlığını ve çevreyi etkileyen beyaz yaka suçlarını örnek vererek açıklar. Yolsuzluk suçunda olduğu gibi işlenen suç sonrası suç işleyen şirketin kamu önündeki güveni sarsılmakla beraber hırsızlık suçunda olduğu gibi ölçülebilir, gözlenebilir bir mağdur bulunmamaktadır (Croall, 2001: 9). Beyaz yaka suçlarının altında şirket suçlarını açıklayan ve örneklendiren Giddens (2008: 874) ise bu tür suçlarda kurbanların kendilerini kurban olarak görmediklerinden bahsetmiş ve bu durumu geleneksel suçların aksine şirket suçlarında kurban ile saldırgan arasındaki fiziksel yakınlığın çok daha az olması ve bu nedenle kurbanların kurban olduklarını fark etmemeleri şeklinde açıklamıştır.

Beyaz yaka suçları işlenme türleri, mağdur sayısının ve maliyetinin çokluğu, toplumda oluşturduğu zarar gibi birçok yönden diğer suç türleriyle ayrılmakla beraber failin özellikleri açısından da diğer suç türlerinden farklılıklar taşımaktadır.

Weisburd ve arkadaşları (1991) stereotipik bir beyaz yaka suçlusunun özelliklerini beyaz, orta yaşlarda erkek, ortalama üzerinde sosyoekonomik düzeye sahip, düzenli bir beyaz yakalı işte çalışan, çalıştığı yerin sahibi veya normal bir memuru olmayan kişiler olduklarını belirterek bu profile ek olarak yolsuzluk yapan ve rüşvet alan politikacıların da dahil edilebileceğini belirtmişlerdir (akt. Croall, 2001: 51). Beyaz yakalı suçlar ve geleneksel suçlar arasında suçun faili açısından farklılıkların neler olduğunu açıklamaya çalışan Friedrichs (2010: 13-16) ise: yaş, sınıf-sosyoekonomik düzey, etnik köken ve cinsiyet açısından farklılıkları ele almıştır. Geleneksel suçlara oranla beyaz yaka suçlarında faillerin yaş ortalaması daha yüksek, sosyoekonomik sınıf bakımından daha üstte olduklarına değinen Friedrichs (2010: 13-16) etnik köken bakımından beyazların orta ve yüksek seviye suçlarda daha fazla yer aldıklarını ve kadınların iş dünyasında daha az yer alması sonucu beyaz yaka suç faillerinde kadın oranlarının daha düşük olduğunu vurgulamıştır. Belirtilen faktörlere ek olarak Friedrichs (2010: 16) beyaz yaka suçlarının geleneksel suçlarla kıyaslandığında faillerinin iyi eğitilmiş olduklarını, muhtemelen evli ve düzenli bir aile hayatına sahip olduklarını, daha fazla topluluk ve gruplarda yer aldıklarını belirtmiştir. Holtfreter (2005) de Friedrichs (2010)'ın belirttiklerine yakın olarak varlıkların kötüye kullanımı, hileli beyanda bulunma ve yolsuzluk suçlarını ele aldığı çalışmada faillerin ortalama yaşının 41, eğitim seviyeleri açısından ise %44'ünün üniversite veya daha yüksek bir eğitim seviyesine sahip olduğu sonucuna ulaşmıştır.

Beyaz yaka suçları; suçluların yaş gruplarının daha yüksek yaş gruplarında bulunmasıyla ayırt edilmekle beraber Croall (2001: 56) bu durumu gençlerin istihdama katılma ve beyaz yaka suçlarıyla ilişkili yüksek statülü pozisyonlarda çalışma olasılıklarının daha düşük olması ile Braithwaite (1985: 4-5) ise kadın, genç ve yoksul bireylerin beyaz yakalı suçları işlemek için gerekli mesleki rollerde bulunmamalarıyla açıklamıştır. Meslek hiyerarşisinin tepesinde bulunan bireyler beyaz yaka suçlarını işleme açısından daha fazla fırsata sahip ve daha az gözetime tabidirler (Croall, 2001: 58). Holtfreter (2005)'in yaptığı çalışma burada önem kazanmaktadır; Holtfreter (2005) varlıkların kötüye kullanılması, yolsuzluk ve hileli beyan suçlarını incelediği çalışmasında varlıkların kötüye kullanılması (zimmet suçu vb.) suçunun yöneticiler veya üst düzey yöneticiler tarafından sahip olunabilecek herhangi bir ileri bilgi veya beceri gerektirmiyorken hileli beyanda bulunma suçunun üst düzey pozisyonlarla yakından ilişkili olduğunu belirtmiştir. Varlıkların kötüye kullanılması suçunda yaş faktörü açısından faillerin daha genç ve kadın erkek olma olasılığı eşit olduğunu belirten Holtfreter (2005) hileli beyanda bulunma suçlarını işleyen bireylerin daha yaşlı, daha eğitilmiş oldukları ve çoğunluğunun üst düzey pozisyonlarda yer alan erkek bireyler olduklarını belirtmiştir. Gottschalk (2013) ise 323 beyaz yakalı suçlu üzerinde yaptığı araştırma sonuçlarında faillerin çoğunun erkek ve yaş ortalaması olarak literatürdeki diğer bulgularla uyumlu şekilde orta yaşta (48) bireyler olduğunu belirtmiştir. Weisburd ve Waring (2004) ise ele aldıkları veride beyaz yaka suçlularını suç kategorilerine ayırarak incelemişler ve suç türlerine bağlı olarak bireylerin cinsiyet, mesleki pozisyon ve yaş gibi belirli faktörler açısından farklılaştıklarını göstermişlerdir. Yapılmış olan çalışmaya göre zimmete para geçirme suçunu işleyen bireylerin yaş ortalaması 30 ve cinsiyet açısından neredeyse eşit oranlar söz konusuysa; vergi ve rüşvet suçlarında bireylerin yaş ortalaması sırasıyla 45, 42 ve cinsiyet açısından çoğunluğunu erkeklerin oluşturduğu bir profil ortaya çıkmıştır. En yüksek yaş ortalamasını (50) ise antitröst suçlarını işleyen failler oluştururken; antitröst suçlarında faillerin çoğu zaman şirketlerinin sahibi veya memuru oldukları ortaya çıkmıştır. (Weisburd ve Waring, 2004: 23-26). Yapılan çalışmada genel tek bir profilin olmadığı, suç türlerine göre faillerin profillerinde farklılıkların ortaya çıktığı görülmektedir.

Beyaz yakalı suç faillerinin profili kadar beyaz yaka suçlarından mağdur olan bireylerin profili de suç önleme çalışmaları açısından önem arz etmektedir. Croall (2001: 72) bazı ürün ve hizmetlerin kişilerin yaşam tarzlarına bağlı olarak belirli grupları daha çok etkileyebileceğini, mağdur olma risklerinin daha fazla olabileceğini belirterek örnek olarak kadınların farmasötik ürünlerle yaşlıların ise emeklilik yatırımları ile ilgili konularda dolandırıcılık mağduru olma risklerinin daha yüksek olabileceğini belirtmiştir. Lokanen ve Liu (2021) tarafından Kanada Yatırım Endüstrisi Düzenleme Kurumu'nun 2008-2019 yılları arasındaki yatırım dolandırıcılığına yönelik verilerini kullanılarak yaptıkları araştırma sonuçları Croall (2001)'in tezini destekler niteliktedir. Araştırmacılar yaptıkları çalışma sonucunda; 60 yaş üzeri yaşlı yetişkinlerin ve emeklilerin yatırım dolandırıcılığı mağduriyeti açısından daha savunmasız olduklarını; yatırımların sebebi incelendiğinde ise mevcut finansal durum ve emeklilik planlamasını iyileştirme arzusunun en önemli nedenleri oluşturduğunu belirtmişlerdir (Lokanen ve Liu, 2021). Araştırmacıların bulguları beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda suç önlemeye yönelik politikaların geliştirilmesi açısından önemli bulgulardan birisini oluşturmaktadır.

Beyaz yaka suçlarında mağdurlara yönelik yapılan çalışmalarda literatür büyük oranda aynı sonuçları önümüze getirmektedir. Titus ve arkadaşları (1995) dolandırıcılık suçunun mağdurlarına yönelik yaptıkları araştırmada; daha genç ve daha eğitilmiş kişilerin mağdur olma olasılığının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmışlardır. Daha genç ve daha eğitilmiş kişilerin daha geniş ilgi alanlarına ve daha geniş bir faaliyet ve satın alma yelpazesine sahip olabilecekleri ve bu nedenle de dolandırıcılık suçuyla karşılaşma olasılıklarının daha çok olabileceğini vurgulayan araştırmacılar halkı bilgilendirmenin önemli olduğunu belirtmişlerdir. Çünkü birey eğer ilgili dolandırıcılık yöntemi hakkında daha önceden bilgi sahibi olmuşsa dolandırıcılık girişiminin başarılı olma olasılığı daha düşük olacaktır (Titus ve ark., 1995). Titus ve ark. (1995)'nin sonuçlarıyla bağlantılı olarak Van Wyk ve Mason (2001) da gençlerin yaşlılara göre tüketici dolandırıcılığı suçlarında mağdur olma olasılıklarının daha yüksek olduğunu belirtmişlerdir. Bu durumu gençlerin daha fazla sosyalleştiğini ve yaşlılara göre daha fazla finansal risk aldıklarını belirterek açıklayan araştırmacılar öneri olarak bilgilendirme programlarının üzerinde durmuşlar ve bilgilendirme programlarında öncelikle yaşlıların mağdur olduğu yanlış inancına

vurgu yaparak dolandırıcılık suçunun toplumun tüm kesimini etkileyen bir suç türü olduğu üzerinde durulması gerektiğini belirtmişlerdir (Van Wyk ve Mason, 2001). Trahan ve ark. (2005) ise yaptıkları araştırma sonucunda dolandırıcılık mağdurlarının medyan yaşının 47, mağdurların çoğunun (%86) herhangi bir ihtiyaç nedeniyle değil daha fazla para kazanma arzusuyla yatırım yapan bireyler oldukları, mağdurların çoğunun profesyonel mesleklere sahip orta yaşlı erkekler oldukları sonuçlarına ulaşmışlardır. Sonuçları yorumlayan araştırmacılar toplumda var olan kültürün mağdur olmaya yönelik davranışsal eğilimleri kişiye aşıladığını (örn. başarılı olma arzusu, daha fazla para kazanma hırısı), dolayısıyla yaşanan mağduriyetlerin paranın tanrılaştırılması ve sağladığı statüyle beraber dolandırıcılığın beslendiği "açgözlülüğün" mağdurların bireysel niteliklerinin bir işlevi değil Amerikan ekonomik kültürünün bir özelliği olduğunu belirtmişlerdir (Trahan ve ark., 2005). Günümüze yakın çalışmalardan biri olan Bar Lev ve arkadaşlarının (2022) geliştirmekte olan ülkelerdeki mali dolandırıcılık suçlarında mağdurlara yönelik yapılmış olan çalışmalarını inceledikleri araştırma sonuçlarına göre ise ortak bulgu, eğitim düzeyine bakılmaksızın mağdurların çoğunun farklı yaşlarda çalışan, evli veya bekar erkekler olduğudur. Hindistan'da mağdurların çoğunun genç yaşta ve erkek oldukları; Çin'de kadın veya emeklilik yaşına yakın kimselerin mağdur oldukları; Malezya ve Bolivya'da ise yine yaşlı bireylerin ön plana çıktığı görülmektedir (Bar Lev ve ark., 2022). İlgili araştırmada Çin, Malezya ve Bolivya ülkeleri literatüre göre yaş grupları açısından daha yaşlı mağdur bireylerin öne çıkmasıyla farklılaşmaktadır.

Beyaz yaka suçlarının mağdursuz olarak temsil edilmeleri bireysel mağdurlar üzerindeki etkileri önemsizleştirmiş olsa da geleneksel suçlar gibi beyaz yakalı suçlar da hayat kalitesini etkilemekte, yerel ve küresel sonuçlar doğurmaktadır (Croall, 2001: 78). Mağdurlar üzerine yapılan araştırmalarda çoğunlukla mağdurların bireysel olarak demografik özellikleri ön plana çıkmaktadır. Gottschalk (2013) tarafından 323 beyaz yakalı suçlu üzerinde yapılmış çalışmanın sonuçları bu noktada önem taşımaktadır. Gottschalk (2013) yaptığı çalışmada beyaz yakalı suçun kurbanlarına odaklanmış ve temelde 5 kategoriye ayrıldıklarını tespit etmiştir. Yapılan araştırma sonuçlarına göre; en çok mağdur olan grup işverenler, ikinci sırada bankalar, üçüncü sırada vergi makamları, dördüncü sırada müşteriler ve son sırada ise hissedarlar olarak tespit

edilmiştir (Gottschalk, 2013). Yapılan araştırma mağdurların bireysel ve kurumsal kimliklerinin karma bir resmini vermesi açısından önemli bir çalışmadır.

1.5.2. Beyaz Yaka Suçlarının Nedenleri ve Beyaz Yaka Suçlarıyla Mücadele

Suç önleme konusunda mücadele edilen temel alanın adli suçlar olduğunu, beyaz yakalı suçların alınan tedbirler ve araştırma konusu olarak geri planda bırakıldığını görmekteyiz. Mutlu (2011) bu durumu mağduriyet korkusu kavramı üzerinden açıklamıştır. Mutlu'ya (2011: 75-76) göre mağduriyet korkusunun temelde şiddet mağduru olma korkusu olması sebebiyle suç önlemede adli suçlar üzerinde odaklanılmış beyaz yaka suçlarının çoğunlukla şiddet içermeyen suçlar olması sebebiyle beyaz yaka suçları geri planda bırakılmıştır. Bunların dışında yapılan araştırmalara baktığımızda; beyaz yakalı suçların nedensel açıklamalarına yönelik farklı araştırmacılar tarafından farklı görüşler ortaya atıldığını görmekteyiz. İlk olarak Gottschalk (2018)'ın ortaya attığı görüşü incelersek; Gottschalk (2018) hedefe ulaşmak için en kullanışlı ve en kolay yolu kullanmak olarak tanımlanan kolaylık teorisine göre ekonomik bir güdü, örgütsel bir fırsat ve kişisel bir istek olması halinde mali suçun beyaz yakalı suçlular için uygun bir seçenek olduğunu iddia etmektedir. Teoriye göre tehdit ve olasılıklara dayalı bir kazanç arzusu, mali suçu işlemek ve gizlemek için bir fırsat ve işlenecek suç davranışına ilişkin bir kişisel istek varsa birey mali suçu işlemektedir. Suçlular yasa dışı eylemlerini bir güdü ve istek olduğu sürece profesyonel meslekleri bağlamında gerçekleştirmektedirler. Gottschalk (2018) teori bağlamında suç davranışının hedeflere ulaşmada alternatif yollar arasında en çekici seçenek olması halinde gerçekleşeceğini belirtmiştir. Teoride bulunan üç yapı olan güdü, fırsat ve isteklilik boyutlarından güdünün bireysel veya örgütsel düzeyde; fırsatın örgütsel veya toplumsal düzeyde var olabilirken istekliliğin ise bireysel düzeyde var olabilen bir olgu olduğuna değinen Gottschalk (2018) suç kontrol konusunda üç düzey için de önlemlere ihtiyaç olduğunu vurgulamıştır.

Suç kavramını alt sınıfla sınırlamaya gerek olmadığına değinen Hirschi ve Gottfredson (1987) ise güç kullanımı ve dolandırıcılık söz konusu olduğunda suçun tüm toplumsal katmanlarda mümkün olabileceğini, bu nedenle de beyaz yakalı suçun açıkça bir suç türü olduğunu belirtmektedirler. Mevcut beyaz yaka suç kavramının tanımı gereği eczacının hırsızlığının marangoz hırsızlığından daha önemli veya daha

ciddi olduğunu, iki suç türünün de farklı nedenlerin ürünü olduğunu öne sürmesi açısından mevcut tanıma eleştirel bir açıdan yaklaşan Hirschi ve Gottfredson (1987) geleneksel suçlar ve beyaz yaka suçlarını kapsayacak genel bir suç teorisi oluşturma amacıyla yola çıkmışlardır. Hirschi ve Gottfredson (1987)'a göre adi suçlarda olduğu gibi beyaz yakalı suçlarda da suçlu birey kişisel çıkar peşinde koşmaktadır; zimmete para geçirme, dolandırıcılık gibi suçlar farklı suç türlerini oluşturmakla beraber farklı nedenlere sahip olabilirken bu suçları işleyen kişilerin nedensel olarak diğer suçlulardan farklı olduklarını düşünmemiz için bir neden bulunmamaktadır. Tüm bu sebeplerle araştırmacılar genel bir suç teorisi ortaya koyarken suçluları değil suçları temel alarak bir teori oluşturmaya çalışmışlar; sokaktaki suç ile *süit* suçların arasında suçlu ayrımından ziyade bir suç ayrımı bulunduğunu ve suçluların benzer özellikleri paylaştıklarını ileri sürmüşlerdir. Bu noktada Hirschi ve Gottfredson (2003) “özkontrol teorisi” adını verdikleri genel bir suç teorisi ortaya koymuşlardır. Teorinin çıktıklarına göre suç; öz kontrolle yakından bağlantılıdır ve düşük öz kontrole sahip bireyler suç işlemeye daha yatkın bir durumdayken yüksek öz kontrollü bireyler suça karşı direnç gösterebilmektedir (akt. Bingöl, 2022). Buna göre düşük öz kontrollü bireyler herhangi bir suçu işlemek yerine karşılaştıkları ve keyif aldıkları her türlü suçu işleyebilmektedirler (Bingöl, 2022). Beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda özdenetim konusunda Gottfredson ve Hirschi'ye katılmayan Benson ve Moore (1992) yaptıkları araştırmalar sonucunda beyaz yakalı suçluların düşük öz kontrol yerine en azından orta düzeyde bir öz kontrole sahip olduklarını belirtmişlerdir. Bu noktada öz kontrol yerine beyaz yaka suçluluğunun sebepleri olarak suça sebep olan sosyal, ekonomik ve örgütsel süreçler tarafından üretilmiş fırsat ve güdüler ön plana çıkarmışlardır. Benson ve Moore (1992)'a göre beyaz yakalı suçları işleyen orta sınıf bireyler çoğu zaman suçtan ve sapkın davranıştan uzak durarak yeterli bir öz kontrole toplum içerisinde güvenli bir konum elde etmişlerdir. Fakat elde ettikleri bu konum tehlikeye girebilir ve suç işlemeye yönelik fırsatlar ve güdüler (başarısızlıktan kaçınma, konumunu koruma arzusu) ortaya çıkabilir. Bu noktada bireylerin başlangıçta sahip oldukları yeterli düzeydeki öz denetimleri yetersiz hale gelebilir (Benson ve Moore, 1992). Benson ve Moore (1992) beyaz yakalı suça giden 3 yol belirlemişlerdir:

- i. Fırsat ortaya çıktığında düşük öz denetim sonucu dürtüsel olarak kendi çıkarlarının peşinde koşan suçlular;
- ii. Yüksek öz kontrole sahip agresif ve planlı hareket ederek ego tatmini peşinde koşan suçlular;
- iii. Kendi kişisel pozisyonları tehdit altına girdiğinde başlangıçta yeterli olan özdenetimleri belirli suç fırsatlarının ortaya çıkmasıyla yetersiz hala gelen suçlular (Benson ve Moore, 1992).

Suça sebep olan davranış teorilerinden birini de suçlunun şu anda mevcut rolüyle ilgili olan Politically Exposed Persons (PEP) teorisi oluşturmaktadır. Dilimize *Politik nüfuz sahibi kişiler* olarak çevirisi yapılan PEP mali suçlar açısından bulunduğu görev-konum itibariye yüksek risk taşıyan kişileri tanımlamaktadır. Buna göre kişi önde gelen kamu görevleriyle görevlendirilmiş bir konumdadır (Gottschalk, 2010b). İlgili kişiler sahip oldukları konum ve etki güçleri nedeniyle “yolsuzluk, rüşvet, kara para aklama” gibi birçok beyaz yaka suçlarında potansiyel risk olarak görülmektedir (FATF, 2013: 3).

Kriminoloji bilimi zaman boyunca gelişime uğramış ve yeni araştırma alan ve sorularıyla günümüz suç olgusunu aydınlatmada ileriye gitmiş olsa da Piquero ve Benson (2004)'ın da belirttiği gibi birkaç istisna dışında sokak ve çocuk suçlarını yegane suç olarak ele almakta olup zenginlerin suçlarını göz ardı etmektedir. Piquero ve Benson (2004)'a göre resmin dışında bırakılan yetişkinlik yaşlarında muhtemelen birçok suçlunun çoktan suçlarını işlemiş oldukları yaştan sonra suç işlemeye başlayan suçlulardır. Bu noktada beyaz yaka suçlarının nedenlerine dair literatür belirli bir çerçeveye sıkışıp kalmış bir şekilde karşımıza çıkmaktadır.

Braithwaite (1991) Sutherland'ın savunduğu görüş olan baskın kriminolojik teori geleneğinin sınıf önyargılı bir gelenek olmasıyla beyaz yaka suçlarını açıklayıcı kapsamdan çıkardığın savunmakla beraber eşitsizliğin hem sokaklardaki hem de sülterlerdeki suçların açıklanmasıyla ilgili olduğunu ve bu eşitsizliğin sınıf, etnik köken yaş ve cinsiyete dayalı çeşitli biçimleri için geçerli olduğunu öne sürmüştür. Braithwaite (1991)'e göre açgözlülük ihtiyaçlar karşılandıktan sonra bile suç davranışını motive etmekte, ihtiyaçlarını karşılamış olan varlıklı aktörler artık kullanım yerine değişim için mal biriktirmek istemekte ve bu nedenle eşitsizlik de suça neden olmaktadır. Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisini örnek veren Braithwaite;

Maslow'un ihtiyaçlar hiyerarşisinin her basamağında temsil edilen ihtiyaç modellerine yönelik suç işleyen insanları bulabileceğimizi belirtmiş burada kritik noktanın suç motive eden ihtiyaçların sosyal inşasının kültürel olarak toplumdan topluma göre farklılaşması olduğunu söylemiştir. Varlıklı insanların tüm ihtiyaçlarını karşılamış olsalar bile ekstra dolar kazanmanın onlar için değersiz olmadığını, gösterişçi tüketimle kendilerini göstermek, kendileri için başarıyı kanıtlamak ve miras bırakmak gibi sebeplerle daha fazla dolar peşinde koşmaya motive olabileceklerini belirten Braithwaite (1991) üst sınıfın suçlarına da Metron'cu bir çerçeveden bakılabileceğini iddia eder. Buna göre zengin olan birey milyoner olma konusunda engellenmiş isteklerle karşılaşabilmektedir; örneğın rüşvet suçuna baktığımızda birey bir sözleşmeyi güvence altına alma amacıyla meşru yoldan engellendiğinde rüşvet yolunu kullanarak suç davranışını gerçekleştirebilmektedir. Buna karşıt görüş olarak ele alabileceğimiz bir diğer görüş ise beyaz yakalı suçun ihtiyaç temelli olmadığını açgözlülük nedeniyle işlendiğini savunan Tappan (1947)'nın görüşüdür. Bucy ve arkadaşlarının (2008)'nın yaptığı çalışmada da katılımcıların büyük çoğunluğunun failin motivasyonuna yönelik açgözlülük cevabını verdikleri görülmektedir.

Sutherland'e (1940: 11) göre iş dünyasında, "oyunun kuralları" yasal kurallarla çelişmekte ve yasalara uymak isteyen bir iş adamı, doğal olarak rakipleri tarafından kendi yöntemlerini benimsemeye yönlendirilmektedir. Bu durum da Mutlu (2011: 74)'nın belirttiğı gibi beyaz yakalı suçların ortaya çıkışında ahlaki değerlerin yozlaşması ve para-güç elde etme hırsını ön plana çıkarmaktadır.

Kriminolojide suç davranışının nedenleri incelenirken çoğunlukla psikolojik problemlere, mental hastalıklara vurgu yapılmış ve bireyin gerçekleştirdiğı suç davranışının patolojik problemlerle ilişkileri açıklanmaya çalışılmıştır (Croall, 2001). Fakat konu beyaz yakalı suçlar olduğunda Croall (2001: 83)'ın belirttiğı üzere bireysel patolojiler ile beyaz yaka suçları arasındaki ilişkiyi destekleyen az sayıda kanıt bulunmaktadır. Beyaz yaka suç failleri anormal olmaktan uzak ve sadece bazı durumlarda zihinsel yönden rahatsız olarak tasvir edilmektedir (Croall, 2001: 83).

Beyaz yakalı suçların nedenlerine yönelik kişilik özelliklerini merkeze alan çalışmaların azlığı dikkat çekmektedir. Ekonomik suçlarda kişiliğın öneminin ne yönde olduğu sorusundan yola çıkarak araştırma yapan Alalehto (2003) yaptığı çalışmada 128 kişi ile mülakatlar yaparak inşaat, mühendislik ve müzik

endüstrisindeki ekonomik suçlarda kişiliğin önemini araştırmıştır. Mülakat yapılan 128 kişi suçlu kişileri oluşturmamakla beraber görüşülen 128 kişinin yakın arkadaşının/meslektaşının gerçekleştirdiği faaliyetler üzerinden bilgi toplanmaya çalışılmıştır. Katılımcılar toplam 55'i ekonomik suçlu, 69'u meşru iş adamı, 4'ü ise bilinmeyen kişiler hakkında bilgiler vermişlerdir. Araştırma sonuçları üç kişilik tipinde ekonomik suç eylemlerine yönelik belirgin bir eğilimin varlığını göstermiştir: (i) dışa dönük [positive extrovert] (konuşkan, sosyal, enerjik, kendini beğenmiş, maceracı), (ii) uyumsuz [disagreeable] (cömert/hoşgörülü/dürüst/uzlaşmacı olmayan, açsözlü, eleştirel) ve (iii) nevrotik [neurotic] (endişeli, güvensiz, çekingen, pasif, olgunlaşmamış) kişilik. İki kişilik tipi ise yasalara uyan eylemlerle ilişkili bulunmuştur: (i) kibirli [conceited] (disiplinli, tutarlı, resmi, öngörülü, çalışkan, tutumlu tutkusuz) ve (ii) uyumlu [agreeable] (cömert, hoşgörülü, dürüst, uzlaşmacı, fedakar) kişilik. Araştırmacı müdahale programı olarak dışadönüklerin manipülatif yanlarının, nevrotiklerin kararsız ve güvensiz kişiliklerinin, uyumsuz kişilik yapılarının ise küçümseyici ve suçlayıcı yanlarının ele alınarak buna yönelik psikolojik yaklaşımların kullanılmasını önermektedir. (Alalehto, 2003).

Konuyla ilgili yapılmış çalışmalara örnek olarak verilebilecek bir diğer çalışma Babiak ve Hare'nin 2007 yılında yaptıkları çalışmadır. Psikopatiyi bir kişilik bozukluğu olarak tanımlayan Babiak ve Hare (2007) psikopatik kişilik özelliklerini empati eksikliği, sığ duygulanım, suçluluk ve empati eksikliği gibi özelliklerle karakterize bir şekilde ele alarak gerçekleştirdikleri çalışmada işe başvurularda yaşanan kandırmacaların işverenler tarafından kolayca tespit edilebileceği düşünülse de durumun böyle olmadığını belirterek bu duruma neden olan dört olasılık tanımlamıştır:

- i. Bazı temel psikopatik kişilik özellikleri (çekicilik, sosyal manipülasyon vb.) işe alınmalarına katkıda bulunan özellikler olabilir;
- ii. Psikopatik kişilik özellikleri (başkalarına istediklerini yaptırmak, tahakküm kurmak) işe alım personelleri tarafından "liderlik" özellikleri olarak yanlış etiketleniyor olabilir;
- iii. İşin zaman içerisinde değişen doğası sonucu (işleri hızlı halleden kişilerin tercih edilmesi, benmerkezci-duygusuz-duyarsız bireylerin tercih edilmesi) psikopatik özelliklere sahip kişilerin seçilmesine yol açmış olabilir;

- iv. Psikopatik kişiliğe sahip bireylerin kuralları gözardı etme ve kandırma-yönlendirme yetenekleri sonucu hızlı tempolu, yüksek riskli, yüksek karlı ortamlar sunan şirketlerde çalışmaya duydukları ilgi olabilir. (Babiak ve Hare, 2007: 6-9).

Beyaz yaka suçlarının nedensel açıklamalarına yönelik yapılmış çalışmaların bazıları ise cinsiyet faktörünü de işin içine katarak cinsiyetler arasında geçerli olan motivasyonları ayrı ayrı incelemişlerdir. Örneğin, Daly (1989) 1970'lerin sonlarında Amerika Birleşik Devletleri (ABD) federal bölge mahkemelerinde beyaz yaka suçlarından hüküm giyen 1,342 sanığa ait olan veriyi incelediği çalışmasında; kadınların suç işleme motivasyonları olarak ilk sırada aileleri için maddi ihtiyaçlar, ikinci sırada neden belirtmeksizin maddi ihtiyaçlar ve üçüncü sırada ise finansal olmayan kişisel sebeplerin yer aldığını belirtmiştir. Erkeklerin suç işleme motivasyonlarında ise ilk olarak aileleri veya kendileri için mali ihtiyaç, diğer nedenler olarak ise başkalarından etkilenme ve neden belirtmeksizin mali ihtiyaçlar ve finansal olmayan kişisel sebepler göze çarpmıştır. Cinsiyetler arasındaki motivasyon farkına bakıldığında aileler için maddi ihtiyaçlar kadınların ihtiyaç temelli güdülerinde erkeklerden daha fazla baskın çıkmıştır. Yapılan araştırma sonuçlarına göre genel olarak erkeklerin suçlarını en az iki kişiyle birlikte gerçekleştirme olasılıklarının kadınlardan daha fazla olduğu, kurumsal (veya örgütsel) suçlarda kadın oranlarının daha düşük olduğu, kadınların suçtan kaynaklı ekonomik kazançlarının erkeklerden daha az olduğu sonuçlarına varılmıştır (Daly, 1989).

Weisburd ve arkadaşları (1991) ise kadınlar tarafından işlenen suçların temelde “yoksulluk” ve “ekonomik ihtiyaçlar”la ilişkilendirildiğini belirterek genellikle “kişisel problemler” ve “aile temelli ihtiyaçlar”la motive edildiğini ifade etmişler ve Daly (1989)’nin ulaştığı sonuçlara benzer olarak beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda da motivasyon kaynaklarının aynı olabileceğini belirtmişlerdir (akt. Croall, 2001: 56).

Suçlularla ilgili bugüne dek edindiğimiz genel bilgilerin suç işlemenin erken yaşlarda başlayan, küçük bir suçlu grup hariç, çoğu kişi için kısa bir süre sona eren bir gidişata sahip olduğunu belirten Piquero ve Benson (2004: 158) bu durumun beyaz yakalı suçlular söz konusu olduğunda açıklayıcı olmadığını savunarak beyaz yaka suçlarına dair bazı önermelerde bulunmuşlardır:

- i. Beyaz yakalı suçlular da çoğu insanın takip ettiği gelişimsel yörüngeyi takip ederek 10'lu yaşların sonu veya 20'li yaşların başında suçlulukla kısa bir ilişki kurarlar;
- ii. 20'li 30'lu yaşlarda yaşanan bir uyum sürecinden sonra beyaz yakalı suçları işleyerek hayatlarının ilerleyen dönemlerinde tekrar suça yönelirler;
- iii. Suç işlemeleri suçlunun dışındaki faktörler tarafından tetiklenir ve bunlara bağlıdır. Bu durumsal bağımlılık; belirli bir mesleki statü elde edene kadar kişiye suç işleme fırsatı sunmaması ve kişinin bireysel ve mesleki yaşamında beyaz yakalı suç işlemesini motive eden bazı krizler yaşaması gibi iki şekilde ortaya çıkmaktadır.

Piquero ve Benson (2004: 158)'a göre bu örüntü ergenlik döneminde meydana gelen suç işlemenin bir devamı değildir ve gençliğin düşüncesiz hareketlerinden tamamen farklı bir karaktere sahiptir. Piquero ve Benson (2004) mevcut teorileri suç işlemenin erken yaşlarda başladıktan sonra topluma entegre olmayla birlikte caydırılabileceğine dair önermeleri nedeniyle eleştirmektedir. Çünkü beyaz yakalı suçlular eğitilmiş, iş sahibi, evli bireylerdir ve yetişkinlik dönemlerinde suç işlemeye başlamaktadırlar.

Beyaz yakalı suçlarla mücadelede nedensel açıklamalar her ne kadar önemli olsa da bir diğer önemli olan nokta kişilerin ilgili suçlara yönelik sahip oldukları farkındalık boyutudur. Johnstone ve Haines (1999) finans dünyasına yeni giren çalışanların bu tür suçlara yabancı olduğundan bahsetmişler ve finansal suçlarda önemli olanın tüm finans kurumlarında ilgili suçlara yönelik eğitim programlarının bulunması olduğunu belirtmişlerdir. Aynı şekilde Mutlu (2011: 76) da eğitim sistemini işin içine dahil ederek bunun yanında evrensel ahlak ölçütlerini de eğitim sürecinde kişiye verebilmenin beyaz yakalı suçlarla mücadelede önemli olduğunu vurgulamıştır.

1.5.3. Beyaz Yaka Suçlarına Karşı Genel Tutum

Beyaz yaka suçlarına karşı genel bir tutumdan bahsetmek için bireylerin beyaz yaka suçlarına yönelik ciddiyet algılarının ne yönde olduğunu değerlendirebiliriz. Kriminolojide karanlık alan olarak da tabir edilen suçun mağduru veya diğer üçüncü kişiler tarafından ihbar edilmemiş suçlar diğer anlamıyla bilinen ve gerçek suçluluk arasında kalan kayıtlara geçmeyen istatistikler karanlık sayıları oluşturmaktadır (Polat,

2008; Tören Yücel, 2004: 14). Bu durum suç olgusunun gerçek hali ile adli kayıtlar arasında uçurumun meydana gelmesine ve suç olgusunun yeterince aydınlatılmamasına sebep olmaktadır. Karanlık alanı etkileyen nedenlere baktığımızda;

- i. *Vatandaşın suçu ihbar etme konusundaki isteksizliği;*
- ii. *Kolluk gücündeki ihmaller;*
- iii. *Faillerin yakalanamaması;*
- iv. *Mağdurların suçlulardan korkması;*
- v. *Kolluğa başvurunun bir yararı olmayacağı düşüncesi;*
- vi. *Mağdurun suçu bildirmeye değer görmemesi* faktörleri bulunmaktadır (Tören Yücel, 2004: 14-15).

Beyaz yaka suçları ele alındığında karanlık alan kavramının ciddi boyutlarda olduğu görülmektedir. Örnek olarak; Titus ve arkadaşları (1995) yaptıkları araştırmada dolandırıcılık suçu mağdurlarının suçu bildirmekten çekindiklerini, sadece %15'inin suçu bildirdiği sonucuna ulaşmışlardır. Bu noktada en önemli faktörlerden bir diğeri mağdurların suçu bildirmeye değer görmemesi faktörüdür. Bu faktörü etkileyen en önemli nedenlerden birisi ise suçun ciddiyetiyle ilgili algılanan ciddiyet faktörüdür.

Cin Şensoy'un (2004: 842) konuyla ilgili olarak yaptığı "Kriminolojide suçun önemi toplumun o suçtan duyduğu korkuya göre belirlenir." açıklaması önem taşımaktadır. Michel (2016) ise konuyla ilgili olarak mağdurların en çok zarar gördüğü suçların en çok korkuyu uyandıran suçlar olduğunu belirtmiştir. Hansen (2009) beyaz yakalı suçların sokak suçlarıyla kıyaslandığında daha fazla parasal ve sosyal maliyetleri olmasına rağmen Amerikan halkında sokak suçlarına oranla daha az korku uyandırdığını insanların sokak suçlarından korunma amacıyla güvenli sitelerin arkasına saklanırken artan beyaz yakalı suç oranları karşısında bu tepkinin verilmediğini belirtmektedir.

Suçun ciddiyet boyutu ile ilgili çalışmalar her suçun aynı şekilde ciddi algılanmadığını göstermekle beraber yapılan araştırmalarda suçun ciddiyeti farklı boyutlar üzerinden ele alınmaktadır. Suçların algılanan ciddiyetinin değerlendirilmesinde iki boyutu ele alan Warr (1989) ahlaki olarak yanlışlık/kusurluluk olarak açıkladığı yanlışlık ve eylemin mağdura verdiği zarar olarak açıkladığı zararlılık boyutunu kullanmıştır. Rosenmerkel (2001) de yaptığı

çalışmada ciddiyet boyutları olarak Warr (1989)'ın kullandığı boyutları ele alarak zarar faktörünü iki boyut üzerinden açıklamış ve bunların zararın türü ve failin niyeti olduğunu belirtmiştir. Zararın türü ile açıklanmak istenen suçun doğası gereği verdiği zararın ekonomik mi fiziksel mi olduğudur. Bireylerin yalnızca ekonomik kayba dayalı suçların mağdur üzerinde bir miktar fiziksel etkiye sahip suçlardan daha az zararlı ve ciddi algılandığını belirten Rosenmerkel (2001) ikinci boyutta ise failin suçu işlemesi durumunda mağduru mülkiyet hakkından veya kişisel güvenliğinden mahrum etme arzusu olarak tanımladığı failin niyeti boyutunun suçun ciddiyetinde önemli bir faktör olduğunu belirtmiştir.

Suçun ciddiyetinin araştırılmasına yönelik ilk çalışmalar Sellin ve Wolfgang (1964)'le başlamıştır (akt. Piquero ve ark., 2008). Beyaz yaka suçlarının algılanan ciddiyetine yönelik yapılan araştırmalar incelendiğinde ilk araştırmalardan birini birçok suç türünün ele alındığı Rossi ve ark. (1974)'nın yaptığı çalışma dikkat çekmektedir. Özel olarak beyaz yakalı suçlara yönelik yapılmayan çalışmada Rossi ve ark. (1974) beyaz yakalı suçların yanıtlayıcılar tarafından ciddi olarak görülmediğini belirtmişlerdir.

Suçların ciddiyet açısından değerlendirilmesi toplumun suça yönelik genel tutumunu yansıtmakla beraber yasa koyuculara çeşitli suçlar için hangi cezanın daha uygun olabileceğini belirlemede yardımcı olması açısından önem arz etmektedir (Benk ve ark., 2018). Cullen ve arkadaşları (1983) kamu tutumlarının, beyaz yakalı suçlulara yönelik yaptırımlarda engel oluşturduğu inancına karşı gelerek yaptıkları araştırma sonuçlarıyla konuyu halkın beyaz yakalı suçların ekonomik ve ahlaki olarak bedellerinin farkında olduğunu; beyaz yakalı suçluların cezalandırılmayı hak ettiklerini ve mevcut adalet sistemi tarafından yumuşak bir muamele gördüklerini düşündüklerini belirterek açıklamıştır.

Grabosky ve ark. (1987) da toplumun beyaz yaka suçlarına karşı toplumun hoşgörüsü olduğunu savunan görüşe yönelik hakim görüşü bir kenara atmamız gerektiğini savunarak 1987 yılında yaptıkları çalışmada Amerika ve Avustralya'da yapılmış çalışmalar temel olmak üzere diğer ülkelerde yapılmış çalışmalardan da örnekler sunarak toplum hoşgörüsünün ne boyutta olduğunu ortaya çıkarmaya çalışmışlardır. Araştırmacılar sonuç olarak örneğin, Avustralya halkının istisnalar olmakla birlikte birçok beyaz yakalı suçu adi suçların çoğu biçiminden daha ciddi

bulduklarını ve daha ağır cezaları hak ettikleri algısına sahip olduklarını; kişilere ciddi zarar veren beyaz yakalı suçların ise diğer tüm suçlardan daha ciddi algılandığını; ve Amerikan halkının da aynı şekilde beyaz yakalı suçları ciddi olarak algıladıklarını ve kendilerini beyaz yakalı suç kurbanı olma ihtimallerini yüksek olarak değerlendirdiklerini; genel anlamda değerlendirildiğinde ise toplumun beyaz yakalı suçlara karşı kayıtsız, kararsız olduğu yönündeki geleneksel görüşün artık geçerli olmadığı sonucuna ulaşmışlardır. (Grabosky ve ark., 1987).

İlerleyen yıllarda Warr (1989) bireylerin suçların ciddiyetine yönelik yargılamalarının ne yönde olduğu ve ciddiyet değerlendirmelerinin üzerinde zararlılık ve yanlışlık kavramlarının nasıl bir katkısı olduğunu incelemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırmasında; bireylerin suçun ciddiyetini değerlendirirken yanlışlık ve zararlılık kavramlarına eşit ağırlık vermediklerini ve her suç özelinde suçun baskın özelliğine (ahlaki açıdan yanlış veya mağdura verdiği zarar) göre seçim yaptıklarını tespit etmiştir.

Rosenmerkel (2001) de 268 ABD’li üniversite öğrencileri üzerinde gerçekleştirdiği çalışmasında suç ciddiyetinin algılanmasında suçun haksızlığı ve zararlılığı boyutlarını ele almıştır. Toplamda 23 maddelik bir anket uygulayan Rosenmerkel (2001) araştırmasında 8 tane beyaz yaka suçuna, 6 tane mala karşı suça, 7 tane şiddet suçuna ve 2 tane de herhangi bir kategoriye dahil edilemeyen suçlara yer vermiştir. Araştırma bulgularına göre katılımcıların en çok şiddet suçlarını ciddi buldukları, ikinci sırada beyaz yakalı suçları ciddi buldukları ve üçüncü sırada ise mala karşı suçları ciddi buldukları tespit edilmiştir. Katılımcıların suçun ciddiyetini derecelendirmede suçun haksızlığı ve suçun zararlılığına ilişkin algılarının etkili olup olmadığını inceleyen Rosenmerkel (2001) iki boyutun da suçun ciddiyetinin değerlendirilmesinde etkili olduğunu; genel olarak suçun haksızlığı boyutunun etkisinin daha yüksek olduğunu ve beyaz yaka suçları özelinde ise suçun zararlılığı boyutunun daha yüksek bir etkiye sahip olduğunu belirtmiştir. Kişilerin suçlardan mağdur olmalarının ve demografik değişkenlerin ciddiyet algılarında bir öneminin olup olmadığını da inceleyen Rosenmerkel (2001) mağduriyet boyutunun ve demografik değişkenlerin suçun ciddiyetinde yordayıcı olmadığını göstermiştir.

Yakın zamanda yapılan araştırmalara baktığımızda Azerbaycan’da 301 üniversite öğrencisi üzerinde Shahbazov ve Afandiyev (2020) tarafından yapılan

Çalışma sonuçlarına göre; beyaz yaka suçlarının geleneksel suçlarla kıyaslandığında eşit veya daha ciddi suçlar olarak değerlendirildikleri bulgusuna ulaşılmıştır. Araştırmada demografik değişkenlerin etkisini de araştıran araştırmacılar demografik değişkenlerin suçların algılanan ciddiyeti üzerinde herhangi bir etkisini bulamamışlardır.

Tezde kullanılan orijinal araştırmanın çıktılarını kullanarak Schoepfer ve arkadaşları (2007) tarafından yapılan çalışmanın sonuçları önemlidir. Söz konusu çalışmada (Schoepfer ve ark., 2007) Ulusal Beyaz Yaka Suç Merkezi [National White Collar Crime Center (NW3C)] tarafından 2000 yılında yapılmış olan araştırma sonuçlarını kullanarak yaptıkları araştırmada kamuoyunun beyaz yaka suçları ve sokak suçları karşısındaki yaptırım kesinliği ve yaptırım şiddeti algılarını incelemişlerdir. Suçluların yakalanma olasılıklarının ölçüldüğü soruda katılımcıların yanıtlarına göre dolandırıcılık suçunu işleyen faillerin yakalanma olasılığı %22; hırsızlık/soygun suçunu işleyen faillerin yakalanma olasılığı %75 olarak bulunmuştur. Hangi suçlunun daha ağır ceza alacağının sorulduğu soruda ise katılımcıların %25'i dolandırıcılık suçunu işleyen suçlunun daha ağır ceza alacağını; %82'si hırsızlık/soygun suçunu işleyen suçlunun daha ağır ceza alacağını belirtmiş olmakla beraber; hangi suçlunun daha ağır ceza alması gerektiğinin sorulduğu soruda ise katılımcıların %31'i dolandırıcılık suçunu işleyen suçlunun daha ağır ceza alması gerektiğini, %31'inin soygun/hırsızlık suçunu işleyen suçlunun daha ağır ceza alması gerektiğini, %38'i ise eşit oranda ceza almaları gerektiğini belirtmişlerdir. nemli sonuçlardan bir diğerini daha eğitimli ve daha yüksek bir gelire sahip bireylerin hırsızlık/soygun gibi sokak suçlarının beyaz yaka suçlarına göre tespit edilme ve cezalandırılma olasılığını daha yüksek olarak algılamaları bulgusu oluşturmaktadır. Araştırmanın ıktılarına göre; bireyler sokak suçlarının yakalanma ve beyaz yaka suçlarına göre daha ağır yaptırımlara arpıtılma olasılıklarını daha yüksek algılıyorlar fakat hangi suç türünün daha ağır cezalandırılması gerektiğine ilişkin algıları sorgulandığında hem hırsızlık/soygun suçunun hem de dolandırıcılık suçunun eşit olarak cezalandırılması (%38) gerektiğini düşünüyorlar. (Schoepfer ve ark., 2007).

Ulusal Beyaz Yaka Suç Merkezi [NW3C] tarafından 1605 yetişkinle yapılan diğer bir çalışmada ise Kane ve Wall (2006) beyaz yakalı suçlara yönelik mağduriyet, suçu bildirme davranışları ve suç ciddiyet algılarına yönelik temelde 3 alanda veri

toplamaya çalışmışlardır. Söz konusu araştırma bulgularında; bireylerin %62,5'inin yaşamları boyunca en az bir mağduriyet yaşadıkları, internet kullanma ve kentte yaşama faktörlerinin 12 aylık süreçte mağdur olmayla ilişkiliyken yaşam boyu mağduriyetle ilişki ise erkek olma, beyaz olma [Caucasian], yüksek gelir ve internet kullanma faktörleri olduğu; mağdur hanelerin yalnızca %30,1'inin ilgili suçu resmi bir suç kontrol kurumuna bildirdiği görülmüştür. Suçun ciddiyetine yönelik de geniş anlamda bilgi toplayan araştırmacılar; katılımcıların beyaz yakalı suçların geleneksel suçlar kadar ciddi olduğunu düşündüklerini, fiziksel zarar içeren suçların yalnızca maddi zarara neden olan suçlardan daha ciddi algılandığını, örgütsel suçların bireysel suçlardan daha ciddi algılandığını ve yüksek statü sahibi kimseler tarafından işlenen suçların statü sahibi olmayan kişiler tarafından işlenen suçlardan daha ciddi algılandığını tespit etmişlerdir. Sonuç olarak araştırmacılar kamuoyunun beyaz yakalı suçları ciddiye aldığını, mağduriyetlerin artma eğiliminde olduğunu, katılımcıların ilgili suçlarla mücadelede hükümetin yeterince kaynak tahsis etmediğini düşündüğünü ortaya koymuşlardır (Kane ve Wall, 2006).

Bu çalışmayla yakından ilgili olan bir diğer çalışma 2012 yılında Sever ve Roth tarafından 2006 yılında NW3C tarafından ABD halkının beyaz yaka suçlarına yönelik kamu algısını araştırdıkları çalışmayı uyarlayarak yaptıkları araştırmadır. Türkiye'nin farklı şehirlerinden toplamda 1144 katılımcı ile gerçekleştirdikleri çalışmada Sever ve Roth (2012) Türkiye'de beyaz yakalı suçlara ilişkin kamuoyu algısını incelemişlerdir. Araştırma bulgularına göre;

- i. Katılımcıların beyaz yakalı suçları neredeyse geleneksel sokak suçları kadar ciddi gördükleri;
- ii. Fiziksel zarar veren suçların, örgütsel suçların ve yüksek statülü bireyler tarafından işlenen suçların daha ciddi olarak algılandığı;
- iii. Yaşlıların, kadınların, internet kullanmayanların, kendisi veya ailesinin belirtilen suçlardan dolayı mağduriyet yaşayanların ve kentte yaşayanların beyaz yaka suçlarını daha ciddi buldukları
- iv. Beyaz yaka suçlarının kamu sağlığını tehdit eden suçları diğer suçlardan daha ciddi algıladıkları;
- v. Bilgisayar suçlarının (computer crimes) bilgisayar dışı suçlardan daha az ciddi algıladıkları ve

- vi. Amerikalı ve Türk katılımcıları karşılaştırıldığında Amerikalı katılımcıların beyaz yaka suçlarını Türk katılımcılarına göre eşit veya daha ciddi olarak algıladıkları bulgularına ulaşılmıştır (Sever ve Roth, 2012).

Türkiye’de gerçekleştirilmiş yakın zamanlı çalışmalardan bir diğer çalışmada ise Türk vatandaşlarının diğer suçlar karşısında rüşvet suçuna yönelik algıladıkları suç ciddiyeti araştırılmıştır (Benk ve ark., 2018). Toplamda 545 kişiyle gerçekleştirilen araştırmada rüşvet suçuna yönelik algılanan ciddiyet beyaz yaka suçlarına yönelik algılanan ciddiyetle de karşılaştırılmış ve katılımcıların beyaz yaka suçlarını rüşvet suçundan daha ciddi olarak algıladıklarını sonucuna ulaşılmıştır (Benk ve ark., 2018).

Mutlu (2011) beyaz yakalı suçların mağdurlarının net olmaması, mağduriyetin geniş kitleleri kapsamaması sonucu etkisinin önemsizleştirilmesi ve yasal anlamda muğlaklıkların mevcut olması sonucu bireylerin beyaz yaka suçlarına karşı duyarsızlaştığını ve tepkilerinin önemsiz kaldığını belirtmektedir. Kapkaç suçu ve beyaz yaka suçları ile karşılaştırma yaparak konuyu örnekleyen Mutlu (2011: 74) kapkaç suçunda yasal olarak suçun açık bir şekilde ortaya koyulabildiğini, vatandaşların konuya duyarlı davrandıklarını, işlenen kapkaç suçu karşısında korku ve tedirginlik yaşadıklarını fakat bir vergi kaçırma suçu için böyle bir sürecin söz konusunu olmadığını belirtiyor. Erjem (2016: 259) ise toplumun beyaz yaka suçlarını işleyen bireylere karşı olumsuz anlam içeren kavramlarla etiketlenmediklerini tam tersine “köşeyi dönen adam” ve “bal tutan parmağını yalar” söylemleriyle anıldıklarını belirtmektedir.

Michel (2016)'e göre yapılan araştırmalar sonucu bulgularan halkın sokak suçları karşısında beyaz yakalı suçları daha ciddi olarak algılama eğiliminde bazı metodolojik sorunlar yer almaktadır. Michel (2016) yapılan araştırmalarda kullanılan suç senaryolarında şiddet içermeyen sokak suçlarının yer aldığını belirterek yaptığı çalışmada bireye ciddi zararlar veren beyaz yaka suçlarıyla şiddet içeren sokak suçlarını karşılaştırmıştır. Sokak suçları için cinayet ve tecavüz suçlarına yönelik senaryolar kullanan Michel (2016); beyaz yaka suçları için ise ölüm, kanser gibi ciddi sonuçlar doğuran tüketici güvenliği ihlali, zehirli madde boşaltma ve çalışanların güvenliğini tehlikeye atma suçlarına yönelik senaryolar kullanmıştır. Çalışmanın sonuçlarına göre; katılımcıların sokak suçlarını beyaz yaka suçlarına göre daha ciddi olarak algıladıkları, beyaz yaka suçlarının faillerine daha yüksek oranda para cezası

verilmesi gerektiğini düşündükleri, beyaz yaka suçlarının faillerine daha az hapis cezası isteminde bulundukları tespit edilmiştir. Araştırmanın sonuçlarını beyaz yakalı suçlarının sonucunda her ne kadar ölüm, kansere yakalanma gibi ciddi sonuçlar olsa bile katılımcıların sokak suçlarını daha ciddi olarak algılamasını Michel (2016) gecikmiş mağduriyet kavramıyla açıklamıştır. Michel (2016)'ya göre beyaz yaka suçlarının doğası gereği gecikmiş mağduriyetin varlığı sonucunda beyaz yaka suçları tecavüz ve cinayet suçları kadar şok ve korku yaratmamış olabilir. Faillerin statüsüne yönelik de açıklamada bulunan Michel (2016) beyaz yakalı suçlarının faillerinin yüksek prestijli toplumsal konumu sonucunda bireylerde hayranlık uyandırabileceği bu durumun da algılanan kusuru hafifletme eğilimine dönüşebileceğini belirtmiştir.

Dodge ve arkadaşları (2013) Colorado'da 900 kişi üzerinde yaptıkları çalışmada cinsiyetin beyaz yakalı suçlar ve sokak suçlarının algılanan ciddiyeti üzerinde etkisi olup olmadığını incelemişlerdir. Sonuç olarak; katılımcıların beyaz yaka suçlarını daha ciddi algıladıkları; zimmete para geçirme suçunun failinin duyduğu pişmanlık düzeyinin daha yüksek olacağını savunduklarını; beyaz yaka suçları ve sokak suçları kıyaslandığında beyaz yakalı suç faillerinin daha fazla pişmanlık duyacağını ve daha açgözlülükle hareket edebileceklerini; genel olarak beyaz yaka suçları ve sokak suçlarına yönelik algıların cinsiyete göre değişmediğini; erkek katılımcıların ponzi tuzakları suçunu kadın katılımcılara göre daha ciddi olarak algıladıklarını; erkek katılımcıların kadın katılımcılara oranla zimmete para geçirme ve kurumsal suçlara ilişkin hapis cezası istemlerinin daha düşük olduğu; katılımcının cinsiyeti fark etmeksizin araba hırsızlığı suçunda failin erkek olması durumunda hapis cezası isteminin daha fazla olduğu; sonuç olarak cinsiyet açısından değerlendirildiğinde ise erkeklerin kadınlara göre beyaz yakalı suçlara karşı daha hoşgörülü yaklaştıkları ve katılımcıların aynı cinsiyetten suçlulara karşı daha sert davranma eğiliminde oldukları tespit edilmiştir.

Holtfreter ve ark. (2008) yaptıkları araştırma sonucunda beyaz yakalı suçlulara yönelik Amerikan halkı açısından iki önemli hipoteze dikkat çekmektedirler; (i) Amerikan halkının çoğunluğu beyaz yakalı suçluların şiddet içeren suçlar kadar ağır veya daha ağır cezalandırılmasını talep etmekte; ve (ii) Amerikan halkının çoğunluğu beyaz yakalı suçların kontrolünde şiddet içeren suçlarla eşit veya daha fazla kaynak ayrılması gerektiğini savunmaktadır. Ek olarak yaptıkları araştırma sonucunda

katılımcılar yüksek gelire sahip olan bireylerin ve üniversite sahibi olan bireylerin ceza adalet sisteminin beyaz yakalı suçluları yakalama ve cezalandırma konusunda yetersiz kaldığına inandıklarını belirtmişlerdir (Holtfreter ve ark., 2008).

Yapılan araştırma sonuçları bütünsel değerlendirildiğinde araştırmaların çoğunun ABD halkı üzerinde yapıldığı görülmekle beraber katılımcıların beyaz yaka suçlarına yönelik algıladıkları ciddiyetin sokak suçlarına eşit veya daha fazla olduğu bulguları dikkat çekmektedir (Shahbazov ve Afandiyev, 2020; Sever ve Roth, 2012; Dodge, Bosick ve Antwerp, 2013; Holtfreter ve ark., 2008).

Yukarıdaki değerlendirilen araştırmaların doğrultusunda sonuç olarak söz konusu çalışmaların bir çoğu Amerika ve Batılı ülkelerdeki katılımcılarla gerçekleştirilmiş olsa da genel olarak hakim olan kanaatin aksine insanların beyaz yakalı suçlara karşı kayıtsız olmadıklarını; vatandaşların beyaz yakalı suçların cezalandırılmasını ve ciddi zarar veren suçlar için, çoğu sokak suçu kadar veya daha fazla cezalandırılmasını düşündüklerini iddia edebiliriz Beyaz yakalı suçlar; şiddet içeren suçlar ve mala yönelik suçlar arasında bir yerde yer almakta ve özellikle fiziksel zarar veren beyaz yakalı suçlar oldukça ciddi algılanmaktadır (Cullen ve ark., 2019).

İKİNCİ BÖLÜM

METODOLOJİ

2.1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Yapılan tez çalışmasında NW3C'nin 1999 yılının Ocak ayında Amerika halkının beyaz yakalı suçlarla (dolandırıcılık, zimmete para geçirme) ilgili algı ve deneyimlerini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırma projesi Ankara ve Eskişehir ili örneklemine uyarlanarak beyaz yaka suçlarına yönelik farkındalık ve algı analizi gerçekleştirilmiştir. Bu bağlamda araştırmanın konusunu beyaz yaka suçlara yönelik Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın genel tutumu oluşturmaktadır. Diğer bir ifade ile bu çalışmada temel alınan araştırma NW3C'nin 1999 yılının Ocak ayında Amerika halkının beyaz yakalı suçlarla (dolandırıcılık, zimmete para geçirme vb.) ilgili algı ve deneyimlerini incelemek amacıyla gerçekleştirdiği araştırma projesidir. NW3C Nisan 1999'da geliştirdikleri anketi 1169 ABD vatandaşına uygulamış ve sonuçlar Amerikan halkının bu suçlardan mağdur edildiğini ortaya koymuştur. Merkezin beyaz yakalı suçlarla ilgili ulusal kamu araştırmasını gerçekleştirmedeki amacı daha önceki yapılan çalışmalarla beraber alana zengin bir bilgi sağlamaktır. Bu noktada beyaz yakalı suçlarla ilgili spesifik bir konuya odaklanmaktan ziyade kapsamlı bir resim sunulmaya çalışılmıştır. Bütün bilgiler 18 yaşın üzerindeki bireylerden telefon anketi yöntemiyle toplanmıştır (Rebovich ve ark., 2000).

NW3C yaptıkları çalışmada oluşturulan anketin ilk bölümünde beyaz yakalı suçlarla ilgili algılanan ciddiyeti araştırmışlardır. Bu noktada katılımcılara belirli senaryolar verilmiş ve hangi suçun daha ciddi olduğunu seçmeleri istenmiştir. Senaryolar ise daha önce yapılan çalışmalardan yola çıkılarak oluşturulmuştur. Daha sonrasında beyaz yakalı suçluların tutuklanması ve cezalandırılmasıyla ilgili tutumlar ölçülmüştür. Aynı zamanda katılımcılara bu suçlardan ötürü yaşanan mağduriyetleri bildirip bildirmediikleri, bildiriyorlarsa nereye bildirdikleri sorulmuştur. Katılımcılara sorulan sekiz mağduriyet sorusu en yaygın meydana gelen olaylarla (internet dolandırıcılığı, çalıntı pin numaraları vb.) ilgilidir. İlk önce senaryo verilmiş daha sonrasında ise katılımcılara kendileri veya ev halkından birinin son 12 ay içerisinde

böyle bir durumu yaşayıp yaşamadığı sorulmuştur. Son 12 ay içerisinde herhangi bir mağduriyet yaşadıklarını belirten katılımcılara ise bu olayı bildirip bildirmedikleri ve bildirdilerse nereye bildirdikleri sorulmuştur. Ek olarak katılımcıların kendilerini gelecekte mağduriyet yaşama konusunda ne kadar güvende hissettikleri de araştırılmıştır. Sonraki bölümde bilmeden bir insanı riske atabilecek, suç mağduru yapabilecek günlük olaylar hakkında sorular sorulmuştur. Son olarak ise katılımcıların ortalama bir dolandırıcılık mağdurunun özellikleri hakkındaki algıları incelenmiştir (Rebovich ve ark., 2000).

Söz konusu araştırma sonuçlarına baktığımızda halkın beyaz yakalı suçlara karşı kayıtsız/kararsız olduğu yargısının geçersiz olduğu görülmektedir. ABD genelinde örnekleme 1,169 haneden oluşan araştırma sonuçlarına göre;

- i. *“Son bir yılda 3 hanenin 1'inden fazlası beyaz yaka suçlarından mağdur olmuştur;*
- ii. *Tipik beyaz yaka suçu mağdurlarının profiline ilişkin yaygın görüş, mağduriyetle ilgili son araştırmalarda bulunan mağdurların gerçek profilinden farklıdır;*
- iii. *Amerikalıların mağdur olduklarında nasıl tepki vereceğine inandıkları ile gerçekten mağdur olduklarında nasıl tepki verdikleri arasında bir eşitsizlik vardır;*
- iv. *10 mağduriyetten 1'inden azı kolluk kuvvetleri veya tüketici koruma ajanslarına durumu bildirmektedir;*
- v. *Halkın, beyaz yakalı suçluların yakalanma ve yaptırımlarını artırma konusunda derin bir endişesi bulunmaktadır”* (Rebovich ve ark., 2000).

Bu araştırma da ise beyaz yaka suçlarıyla ilgili kamu algısının Türkiye’de nasıl olduğu merak edilmektedir. Beyaz yaka suçluluğuyla ilgili yapılan literatür taramasında Türkiye’de konuyla (tutum, algı) ilgili fazla çalışmaya rastlanmamış olup Sever ve Roth tarafından 2012 yılında yapılmış çalışma dikkat çekmektedir. Sever ve Roth (2012) NW3C’nin 2006 yılında yayınladıkları çalışmayı Türk örneklemine uyarlayarak ABD halkıyla sonuçları karşılaştırmışlardır. Bir önceki bölümde ilgili araştırmanın sonuçları tartışılmıştır.

NW3C’nin yapmış olduğu çalışma sonucunda mağduriyet sayısındaki fazlalık ve bireylerin konuyla ilgili mağduriyet bildirimleri düşünüldüğünde beyaz yaka suçlarıyla ilgili gerçek durumun aslında ne kadar ciddi boyutta olduğu sorusu akla gelmektedir. Bunun yanında toplumdaki bireylerin beyaz yaka suçlarına karşı bakış açısı, algıları ve beyaz yaka suçuyla ilgili alınacak önlemler için ne kadar fon ayrılması gerektiği gibi sorular kişilerin beyaz yaka suçuna karşı ciddiyetinin ölçülmesinde önemli noktaları oluşturmaktadır. Bu amaçla yapılacak olan çalışmada beyaz yaka

suçlarıyla ilgili suç mağduriyeti, suçun ciddiyeti, riskli davranışlar, suçun kontrolü ve algılanan mağdur profiliyle ilgili olarak geniş çerçevede bilgi toplanmıştır. Yapılan araştırma kolay ulaşılabilir örneklem [convenience sampling] çerçevesinde Ankara ve Eskişehir illerinde gerçekleştirilmiştir. Bunday dolayı, araştırmanın bulguları tüm ülkeye genellenmeyecek olup Ankara ve Eskişehir illeri ile sınırlı tutulacaktır.

2.2. ARAŞTIRMANIN AMACI

Yapılan tez çalışmasının temel amacı Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın beyaz yaka suçları hakkında ne düşündüğünü ortaya koymaktır. Elde edilen sonuçların kolluk kuvvetleri, tüketici koruma örgütleri ve alanda çalışan tüm uzmanlar için yol gösterici olması ve literatüre katkı sağlaması amaçlanmaktadır.

2.3. ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Mali suç, ekonomik suç, beyaz yaka suçları gibi birçok farklı terimle tanımlaması yapılan “ekonomik suç” kavramı topluma, bireye ve ekonomiye verdiği zararın tam olarak ölçülememesinin yanında sadece somut zararlar vermekle kalmayıp ülkedeki ekonomi ahlakını da tahrip edici bir özelliğe sahip olması bakımından son derece önemli bir alanı oluşturmaktadır (Dönmezer, 1985: 20). 1980’li yıllardaki liberalleşme hareketleri ve 1990’lı yıllardaki küreselleşme akımlarıyla beraber ekonomik suçlar Türkiye’de ve dünyada artış göstermeye başlamış; değişen ve gelişen dünyayla beraber ekonomik suçların artış göstermesinin yanında ekonomik suçlarla mücadele konusunda da yeni olanak ve fırsatlar doğmuştur (Dursun, 2005). Daha önce yapılmış olan çalışmalara bakıldığında ekonomik suçlar ve özelde beyaz yaka suçlarıyla ilgili yeterli çalışmaya rastlanmamıştır. Bu noktada ekonomik suçların ülke ekonomisine ve adalet mekanizmasına verdiği ağır hasarların giderilmesi amacıyla daha fazla çalışma alanı bulması önemli gözükmemektedir.

Bu noktada tezin önemi; Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın beyaz yaka suçlarıyla ilgili tutumlarının açığa çıkartılması ve gizli kalan mağduriyetlerin, kişinin mağdur olmasına sebep olan riskli faktörlerin belirlenmesidir. Beyaz yaka suçluluğu konusunda literatürdeki boşluğu dolduracak bir çalışma olması yapılan tez çalışmasının önemini oluşturan diğer bir faktördür.

2.4. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Yukarıda belirtildiği gibi araştırmada kolay ulaşılabilir örneklem [convenience sampling] çerçevesinde Ankara ve Eskişehir illerinde gerçekleştirilmiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda Türkiye’de bulunan tüm illerden kapsamlı bilgi toplanması literatüre katkı açısından önem arz etmektedir.

2.5. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Yapılan araştırma “tarama araştırması” türündedir. Kişilerin inanç, düşünce veya davranışlarıyla ilgili araştırma soruları ve birden fazla hipotezin testi için uygun olan bir araştırma tekniği olması sebebiyle (Neuman, 2017: 395) araştırmanın yöntemi tarama araştırması olarak belirlenmiştir.

Bu bağlamda araştırma soruları;

- i. Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın beyaz yaka suçlarına karşı ciddiye algısı ne yöndedir?
- ii. Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın kendilerini beyaz yaka suçlarına karşı olası mağdur durumuna düşürebilecek riskli davranışlara katılımları ne yöndedir?
- iii. Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halkın son 12 ay içerisinde yaşadığı mağduriyet düzeyleri nasıldır ve yaşadıkları mağduriyetleri bildirme oranları ne düzeydedir?
- iv. Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan halk olası beyaz yaka suç mağdurlarının profili hakkında ne düşünmektedir?

olarak belirlenmiştir.

2.5.1. Veri Toplama Araçları

Yapılan çalışmada tarama araştırması yöntemi kullanılmış olup veri toplama aracı olarak “anket” yöntemi seçilmiştir. NW3C (2000)’nin 1999 yılında gerçekleştirdikleri çalışmada kullanılan anketteki sorular ekonomik suçlar konusunda odak grubu oluşturularak günümüze ve Türkiye örneklemine uyarlanmıştır. Anketteki sorular uyarlandıktan sonra soruların tutarlılık ve geçerlilik ölçümü için pilot çalışma gerçekleştirilmiştir. Pilot test sürecinde “araştırmacının anket hakkında bilgi edinme

ve anketi geliştirme amacıyla yanıtlayıcılarla düşünce süreçleri hakkında görüşme yaptığı ve yanıtlayıcıların soruları yanıtlarken sesli düşünmesinin sağlandığı” teknik olan bilişsel görüşme tekniği kullanılmıştır (Neumann, 2017: 453). Pilot test sonucunda ankette düzeltme yapılması gereken yerler düzeltilerek anketin son hali ile araştırma gerçekleştirilmiştir.

2.5.2. Örneklem

Yapılan araştırmada örnekleme yöntemi olarak olasılık temelli olmayan örnekleme yöntemlerinden uygun örnekleme yöntemi seçilmiştir (Koç Başaran, 2017). Uygun örnekleme yöntemi; genellenebilirlik sınırlılığı bulunan, evrendeki kişilerin hepsini belirlemenin imkansız ve ulaşmanın zor olduğu durumlarda kullanılan bir örnekleme yöntemidir (Özen ve Gül, 2007). Yapılan çalışmaya katılımcı olarak 18-60 yaş aralığında Ankara veya Eskişehir ilinde yaşayan bireyler seçilmiştir.

Veriler Google Formlar aracılığıyla ve yüz yüze olmak üzere iki yolla toplanmış olup yüz yüze anketler Ağustos 2021-Ocak 2022 tarihleri arasında online veriler ise Aralık 2021-Ocak 2023 tarihleri arasında toplanmıştır. Araştırmaya 297 kişi yüz yüze anket, 84 kişi ise online anket yöntemiyle olmak üzere toplamda 381 kişi katılmıştır.

2.5.3. İşlem

Kişilere ilk olarak bilgilendirilmiş onam formu verilerek çalışmanın amacı aktarılmış olup çalışmaya katılmak isteyenlerin bilgilendirilmiş onam formunu imzalamaları istenmiştir. Katılımcılara çalışmayı istedikleri anda sonlandırabilecekleri bilgisi bilgilendirilmiş onam formunda belirtilmiştir. Daha sonrasında demografik bilgi formu verilerek kişilerin demografik bilgileri toplanmıştır. Demografik bilgi formunda katılımcıların isimleri alınmamış olup her ankete bir numara verilerek veriler analize tabi tutulmuştur. Anket soruları toplamda 4 bölümden oluşmaktadır;

- i. İlk bölümde kişilere birtakım senaryolar verilmiş ve beyaz yaka suçlarının ciddiyeti ölçülmüştür. İlk bölümü takiben beyaz yaka suçlarını bildirme durumları ve nereye bildirdikleri bilgisi alınmıştır. İlk bölümde ek olarak

“işyeri hırsızlığı” olarak nitelendirilebilecek zimmete para geçirme suçuyla ilgili sorular sorulmuştur;

- ii. Anketin ikinci bölümünde kişileri beyaz yaka suçlarına karşı olası mağdur durumuna düşürebilecek riskli davranışları katılımcıların ne oranda gerçekleştirdikleri araştırılmıştır;
- iii. Anketin üçüncü bölümünde ise katılımcılardan son 12 ay içerisinde yaşadıkları mağduriyetler ve bunları bildirme oranları hakkında sorular sorulmuştur;
- iv. Anketin son bölümüne gelindiğinde katılımcıların olası beyaz yaka suç mağdurları hakkındaki algıları incelenmiştir.

Anketler ortalama 15 dakika sürmüş olup katılımcılara bilgi verilmiştir. Bilgilendirilmiş onam formunu imzalayarak verilerinin çalışmada kullanılmasını onaylayan ve anketi dolduran 18-60 yaş aralığındaki Ankara veya Eskişehir illerinde yaşayan katılımcıların verileri betimsel ve nicel istatistiksel analize tabi tutulmuştur.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BULGULAR

Bu bölümde; yapılmış olan araştırma sonucunda elde edilen verilere ilişkin analiz ve bulgulara yer verilmiştir.

3.1. KATILIMCILARA YÖNELİK BETİMSSEL İSTATİSTİKLER

Tablo 3.1’de çalışmada yer alan katılımcıların “Demografik Bilgi Formu” aracılığıyla elde edilen bilgileri ve uygulanan anketin hangi yolla katılımcıya ulaştığına yönelik bilgiler sunulmuştur.

Tablo 3.1: Katılımcıların Sosyodemografik Özellikleri

Sosyodemografik özellikler	Kadın		Erkek		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Katılımcılar	169	44,4	212	55,6	381	100,0
Yaş						
18-25	52	30,8	44	20,8	96	25,2
25-40	68	40,2	81	38,2	149	39,1
40-60	49	29,0	87	41,0	136	35,7
Eğitim seviyesi						
İlkokul	21	12,5	21	9,9	42	11,1
Ortaokul	10	6,0	21	9,9	31	8,2
Lise	44	26,2	74	34,9	118	31,1
Üniversite	70	41,7	91	42,9	161	42,4
Yüksek lisans/Doktora	23	13,7	5	2,4	28	7,4
Medeni durum						
Evli	83	49,1	136	64,2	219	57,5
Bekar	86	50,9	76	35,8	162	42,5
Gelir seviyesi (aylık)						
0-2000/0-5000 tl	35	21,2	16	7,6	51	13,6
2000-5000/5000-10000 tl	74	44,8	101	47,9	175	46,5
5000-10000/10000-20000 tl	45	27,3	84	39,8	129	34,3

10000/20000 tl üzeri	11	6,7	10	4,7	21	5,6
Hayatınızın büyük bölümünü yaşadığınız yer						
Şehir	55	32,5	69	32,5	124	32,5
Büyükşehir	111	65,7	135	63,7	246	64,6
Kasaba/Köy	3	1,8	8	3,8	11	2,9
Şu an yaşanılan yer						
Ankara	81	47,9	43	20,3	124	32,5
Eskişehir	88	52,1	169	79,7	257	67,5
Anket uygulanma şekli						
Yüzyüze	115	68,0	182	85,8	297	78,0
İnternet/online	54	32,0	30	14,2	84	22,0

Tablo 3.1 incelendiğinde toplamda 381 katılımcı ile araştırmanın gerçekleştirildiği, katılımcıların 169'unun kadın (%44,4), 212'sinin (%55,6) erkek olduğu; yaş gruplarına göre dağılıma bakıldığında katılımcılardan 96 kişinin (%25,2) 18-25, 149 kişinin (%39,1) 25-40, 136 kişinin (%35,7) ise 40-60 yaş aralığında bulunduğu; eğitim seviyeleri incelendiğinde 42 kişinin (%11,1) ilkokul, 31 kişinin ortaokul (%8,2), 118 kişinin lise (%31,1), 161 kişinin üniversite (%42,4) ve 28 kişinin (%7,4) yüksek lisans/doktora mezunu olduğu; medeni durumlarına göre 219 kişinin (%57,5) evli, 162 kişinin (42,5) bekar olduğu; gelir seviyelerine göre çoğunluğun (n=175, %=46,5) 2000-5000/5000-10000 tl aralığında aylık gelire sahip olduğu; katılımcıların çoğunluğunun (n=246, %=64,6) hayatının büyük bölümünü büyükşehirde geçirdiği görülmektedir. Yapılan çalışmada veriler Ankara (n=124, %=32,5) ve Eskişehir (n=257, %=67,5) olmak üzere iki ilden toplanmıştır. Toplanan verilerin 297 tanesi (%78) yüz yüze anket yöntemi 84 tanesi (%22) ise Google Formlar kullanılarak internet aracılığıyla elde edilmiştir.

3.2. SUÇUN CİDDİYETİ

Araştırmaya toplamda 381 katılımcı katılmış olup soru 1a'yı 366 kişi (%96,1), 1b'yi 363 kişi (%95,3), 2a'yı 364 kişi (%95,5), 2b'yi 364 kişi (%95,5), 3a'yı 360 kişi (%94,5), 3b'yi 358 kişi (%94), 4a'yı 365 kişi (%95,8) ve 4b'yi 360 kişi (%94,5)

yanıtlamıştır. Tablo 3.2’de yer alan yüzde değerleri verilirken ilgili soruları yanıtlayan katılımcılar dikkate alınarak verilmiş olup kayıp (missing) verilerin yüzdesi dikkate alınmamıştır.

Katılımcılara yöneltilen suçun ciddiyetine yönelik sorularda (1a-1b-2a-2b-3a-3b-4a-4b) katılımcıların soru çiftlerindeki seçimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Örneklem Ki Kare (X^2) Testi uygulanmıştır. Suçun ciddiyetine yönelik sorulara verilen yanıtların frekans, yüzde ve Ki Kare değerleri Tablo 3.2’de sunulmuştur.

Tablo 3.2: Katılımcıların Suçun Ciddiyeti Sorularına Verdikleri Cevaplara İlişkin Bulgular

Suçun ciddiyeti	<i>N</i>	%	X^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Soru 1a					
Sokak Suçu	119	32,5	44,765	1	,000
Beyaz Yaka Suçu	247	67,5			
Toplam	366	100			
Soru 1b					
Sokak Suçu	142	39,1	17,193	1	,000
Beyaz Yaka Suçu	221	60,9			
Toplam	363	100			
Soru 2a					
Sokak Suçu	144	39,6	15,868	1	,000
Beyaz Yaka Suçu	220	60,4			
Toplam	364	100			
Soru 2b					
Sokak Suçu	151	41,5	10,560	1	,000
Beyaz Yaka Suçu	213	58,5			
Toplam	364	100			
Soru 3a					
İrtikap Suçu	293	81,4	141,878	1	,000
Rüşvet Suçu (vatandaş)	67	18,6			
Toplam	360	100			
Soru 3b					
İrtikap suçu	218	60,9	16,994	1	,000

Rüşvet (şirket)	Suç	140	39,1			
Toplam		358	100			
Soru 4a						
Sigorta dolandırıcılığı Suçu(vatandaş)		192	52,6			
Sigorta Dolandırıcılığı Suçu(sigorta şirketi)		173	47,4	0,989	1	,320
Toplam		365	100			
Soru 4b						
Sigorta dolandırıcılığı Suçu(vatandaş)		112	31,1			
Sigorta Dolandırıcılığı Suçu (doktor)		248	68,9	51,378	1	,000
Toplam		360	100			

Uygulanan Tek Örneklem Ki Kare Testi analiz sonuçlarına göre;

- Soru 1a'yı yanıtlayan katılımcılardan %32,5'i sokak suçlarını, %67,5'i ise beyaz yaka suçlarını daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 1a'daki kategorileri arasındaki dağılımın anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(1)=44,765$; $p<0,001$).
- Soru 1b'yi yanıtlayan katılımcılardan %39,1'i sokak suçlarını, %60,9'u ise beyaz yaka suçlarını daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 1b'deki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(1)=17,193$; $p<0,001$).
- Soru 2a'yı yanıtlayan katılımcılardan %39,6'sı sokak suçlarını, %60,4'ü ise beyaz yaka suçlarını daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 2a'daki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(1)=15,868$; $p<0,001$).
- Soru 2b'yi yanıtlayan katılımcılardan %41,5'i sokak suçlarını, %58,5'i ise beyaz yaka suçlarını daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 2b'deki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(1)=10,560$; $p<0,001$).

- v. Soru 3a'yı yanıtlayan katılımcılardan %81,4'ü irtikap suçunu, %18,6 ise vatandaşın işlediği rüşvet suçunu daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 3a'daki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(1)=141,878$; $p<0,001$).
- vi. Soru 3b'yi yanıtlayan katılımcılardan %60,9'u irtikap suçunu, %39,1'i ise şirketin işlediği rüşvet suçunu daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 3b'deki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(1)=16,994$; $p<0,001$).
- vii. Soru 4a'yı yanıtlayan katılımcılardan %52,6'sı vatandaşın işlediği sigorta dolandırıcılığı suçunu, %47,4'ü ise sigorta şirketinin işlediği sigorta dolandırıcılığı suçunu daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 4a'daki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık göstermediği saptanmıştır ($X^2(1)=0,989$; $p>0,05$).
- viii. Soru 4b'yi yanıtlayan katılımcılardan %31,1'i vatandaşın işlediği sigorta dolandırıcılığı suçunu, %68,9'u ise doktorun işlediği sigorta dolandırıcılığı suçunu daha ciddi bir suç olarak değerlendirmiştir. Algılanan suç ciddiyetinin soru 4b'deki kategorileri arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. ($X^2(1)=51,378$; $p<0,001$).

3.3. BEYAZ YAKA SUÇLARINA YÖNELİK ALGILANAN SUÇ CİDDİYETİ

Yapılacak olan analizlerde beyaz yaka suçlarına yönelik algılanan suç ciddiyetini ölçmek için ilk aşamada sorulan 1a-1b/2a-2b/3a-3b/4a-4b soru ikililerinden beyaz yaka suçlarını ve sokak suçlarını karşılaştıran ikililer ele alınarak (1a-1b-2a-2b-3a) beyaz yaka suçunu daha ciddi bulan katılımcılara her soru için 1 puan, sokak suçunu daha ciddi bulan katılımcılara ise 0 puan verilmiştir. Toplamda 5 soru analiz için değerlendirmeye alınmış olup 0-1-2 puanlarını alan katılımcılar sokak suçlarını daha ciddi bulan grup, 3-4-5 puan alan katılımcılar ise beyaz yaka suçlarını daha ciddi bulan grup olarak kodlanmıştır.

Tablo 3.3: Beyaz Yaka Suçlarına Yönelik Algılanan Suç Ciddiyetine İlişkin Bulgular

Algılanan suç ciddiyeti	<i>n</i>	%	X^2	<i>sd</i>	<i>p</i>
Sokak suçları	98	27,7			
Beyaz yaka suçları	256	72,3	70,520	1	,000
Toplam	354	100			

Tablo 3.3'te 1a-1b-2a-2b ve 3a sorularına katılımcıların verdikleri cevaplar toplanarak toplam puanlara göre bireylerin bağlı oldukları gruplar verilmiştir. Buna göre; 354 katılımcıdan 98'i (%27,7) sokak suçlarını daha ciddi bir suç olarak değerlendirirken; 256'sı (%72,3) beyaz yaka suçlarını daha ciddi bir suç olarak değerlendirmişlerdir. Katılımcıların soru çiftlerindeki seçimleri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla Tek Örneklem Ki-Kare (X^2) Testi uygulanmıştır. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre; algılanan suç ciddiyetinin kategoriler arasındaki dağılımının anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır. ($X^2(1)=70,520$; $p<0,001$).

3.4. SUÇUN KONTROLÜ

Katılımcılara 5. Soruda iki senaryo örnek olarak verilerek hangi suçlunun yakalanma ihtimalinin daha fazla olduğu sorusu sorulmuştur. “İçinde 1000 lira bulunan çantayı sokakta birinden çalan hırsız veya iş vereninden (banka kasasından) 1000 lira zimmetine geçiren bir çalışan.” Katılımcıların %30,2'si hırsızlık suçunu işleyen suçlunun daha fazla yakalanma ihtimali olduğunu, %33,7'si dolandırıcılık suçunu işleyen suçlunun daha fazla yakalanma ihtimali olduğunu, %35'i ise eşit derecede yakalanma ihtimallerinin bulunduğunu belirtmiştir. (bkz. Tablo 3.4)

Suçun kontrolüne yönelik ikinci soru olan Soru 6'da katılımcılara Soru 5'te verilen senaryodaki suç faillerinin ikisinin de yakalandığını ve suçlu bulunduğunu düşündüklerinde hangi suçlu için daha ciddi bir ceza verileceği sorusu sorulmuştur. Katılımcıların %15,9'u hırsızlık suçunun, %52,9'u dolandırıcılık suçunun daha ciddi

bir ceza alacağını belirtirken; %26,5'i ise eşit derecede ceza alacakları cevabını vermiştir. (bkz. Tablo 3.4)

Suçun kontrolüne yönelik son soru olan Soru 7'de katılımcılara kimin daha ciddi cezalandırılması gerektiğini düşündükleri sorusu sorularak kendi düşüncelerinin ne yönde olduğu anlaşılmaya çalışılmıştır. Katılımcıların %5,5'i hırsızlık suçunu işleyen kişinin, %31,7'nin dolandırıcılık suçunu işleyen kişinin daha ciddi cezalandırılması gerektiğini düşündüklerini belirtirken; %60,9'u eşit derecede ceza almaları gerektiğini savunmuşlardır. (bkz. Tablo 3.4)

Tablo 3.4: Katılımcıların Suçun Kontrolüne Yönelik Sorulara Verdikleri Cevapların Frekans ve Yüzde Dağılımları

Suçun kontrolü	Soru 5		Soru 6		Soru 7	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Hırsızlık suçu	114	30,2	60	15,9	21	5,5
Dolandırıcılık suçu	127	33,7	200	52,9	120	31,7
Eşit	132	35	100	26,5	231	60,9
Bilmiyorum	4	1,1	18	4,8	7	1,8

3.5. BEYAZ YAKA SUÇLARINA YÖNELİK ALGILANAN SUÇ CİDDİYETİ VE SUÇUN KONTROLÜ

Katılımcıların 1a-1b-2a-2b ve 3a sorularına verdikleri cevaplar toplanarak elde edilen toplam puana göre oluşturulan grupların yer aldığı Tablo 3'teki dağılımlarla katılımcıların Soru 7'de yer alan kimin daha ciddi cezalandırılması gerektiği sorusuna verdikleri cevaplar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Soru 7'ye cevap veren katılımcılardan bilmiyorum ve eşit cevabını işaretleyen katılımcılar dışlanarak 2 grup oluşturulmuştur.

Katılımcıların algıladıkları suç ciddiyeti ile hangi suçların daha ciddi cezalandırılması gerektiğine yönelik seçimleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek için İki Değişken için İki Yönlü Ki-Kare Testi uygulanmıştır. Uygulanan Ki-Kare testi sonucuna göre; hücrelerden %25'inin beklenen frekansının 5'in altında bir değer çıkması sonucu Fisher Exact test raporlanmıştır.

Tablo 3.5: Algılanan Suç Ciddiyeti ve Suçun Kontrolüne Yönelik Bulgular

Gruplar		Suç Ciddiyeti (1a,1b,2a,2b,3a)			X ²	sd	p
		Sokak	Beyaz	Toplam			
		Suçları	Yaka Suçları				
	Sokak	13	7	20			
Suç	suçları						
kontrolü	Beyaz yaka	10	104	114	33,984	1	,000
(Soru 7)	suçları						
Toplam		23	111	134			

Araştırma grubundaki katılımcılarda beyaz yaka suçlarını daha ciddi bulanların %93,69'u beyaz yaka suçlarının daha ciddi cezalandırılması gerektiğini düşünürken bu oran sokak suçlarını daha ciddi bulanlarda %43,48'dir. Beyaz yaka suçlarını ciddi bulanlar ve sokak suçlarını ciddi bulanlarda suçun kontrolüne yönelik verilen cevaplar arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir ($X^2(1)=33,984$; $p<0,001$). Tespit edilen bu farklılığın etki büyüklüğünün $\Phi=0,531$ olduğu, ilişkinin büyük/yüksek güçte bir etkiye işaret ettiğini göstermektedir. Algılanan suç ciddiyetinin suçun kontrolü üzerinde büyük/yüksek güçte bir etkiye sahip olduğu ($\Phi=0,531$) tespit edilmiştir.

3.6. SUÇUN BİLDİRİMİNE YÖNELİK TUTUMLAR

Yapılan çalışmada katılımcıların suçun bildirimine yönelik tutumlarını ölçmek amacıyla katılımcılara 8. ve 9. sorular yöneltilmiş; daha önce beyaz yakalı bir suçun gerçekleştiğine tanık olup olmadıklarını belirlemek amacıyla ise katılımcılardan 10. ve 11. sorulara cevap vermeleri istenmiştir.

Soru formunda yer alan 8. soruda katılımcılara “*Telefonunuza gelen bir ödül kazanma mesajından şüphelendiniz (telefon, tablet, bilgisayar vb.). Bu ödülün doğruluğunu teyit etmek için kimi ararsınız?*” sorusu yöneltilmiş; toplamda 376 katılımcı soruyu cevaplamıştır. Soruyu cevaplayan katılımcıların %38'i görmezden

gelirdim cevabını verirken; %30,3'ü kimseyi aramazdım cevabını; %2,1'i bilmiyorum cevabını işaretlemiştir. Soruyu cevaplayanların %29,5'i ise kendileri belirtmişlerdir. Soruyu açık uçlu şekilde 111 kişi cevaplamayı tercih etmiş 111 kişiden ise toplamda 108 kişi bir cevap belirtmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %71,30'u (n=77) "112, 155, polis, emniyet, kolluk güçleri, siber suçlar" cevaplarını verirken; %1,85'i (n=2) "valilik kaymakam"; %2,78'i (n=3) "alo 175, tüketici hattı"; %6,48'i (n=7) "firmayı, mesajı gönderen kişiyi, firmanın müşteri hizmetlerini"; %6,48'i (n=7) "yakın çevre, arkadaş, tanıdık"; %6,48'i (n=7) "araştırmam, internetten araştırmam"; %3,70'i (n=4) "inanmam, numarayı engellerim, itibar etmem"; %0,92'si (n=1) "ilgili makamları" cevabını vermişlerdir.

Soru formunda yer alan 9. Soruda katılımcılara "Eğer herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olsaydınız ihbarda bulunur muydunuz?" sorusu yöneltilmiş; toplamda 375 katılımcı soruyu cevaplamıştır. Soruyu cevaplayan katılımcılardan %88,5'i evet; %0,8'i hayır; %8,8'i ne olduğuna göre değişir; %1,9'u ise bilmiyorum cevabını vermişlerdir. Evet seçeneğini işaretleyen 332 katılımcıdan 317'si bu durumu kime/nereye şikayet edeceklerini belirtmişlerdir. Verilen cevaplara bakıldığında 317 cevabın %97,48'i (n=309) bu durumu 112, 155, polis, emniyet, kolluk, adliye, savcılık gibi birimlere; %1,58'i (n=5) ilgili birimlere/makamlara; %0,31'i (n=1) tüketici haklarına; %0,31'i (n=1) nereye şikayet edeceğini araştıracağını; %0,31'i (n=1) ise idari sorumlulara şikayet edeceğini belirtmiştir. Sorunun ikinci seçeneği olan hayır cevabını katılımcılardan 3 kişi işaretlemiş olmasına rağmen bu durumu neden şikayet etmeyeceklerini belirtmemişlerdir. Sorunun 3. seçeneği olan ne olduğuna göre değişir seçeneğini 33 kişi işaretlemiş fakat sadece 8 kişi ihbarda bulunma durumlarının nelere göre değişeceğini belirtmişlerdir. Cevap veren 8 katılımcının cevapları incelendiğinde katılımcılar;

K15: "Dikkate alınıp alınmadığına göre."

K33: "Dolandırıldığım miktar küçükse uğraşmazdım."

K53: "İspatlayabiliyorsam ihbar ederdim."

K57: "Bana verdiği zarara göre değişir."

K223: "Dolandırıldığım miktar çokluğuna ve bana ciddi derecede zarar verdi mi buna bakarım. Adli süreç gereğinden uzun ve zahmetli olduğundan..."

K255: "Dolandırılan paramın büyüklüğü."

K258: “İhbar etmeyeceğim için herhangi bir kuruma ihbarda bulunma gereği duymam. Vatandaşın uyanık olması konusunda çevremi uyarırdım.”

K274: “Miktara göre.” cevaplarını vermişlerdir.

Anket formunda yer alan 10. soruda katılımcılara “*Hiç işvereninden bir şeyler çalan birini tanıyor musunuz?*” sorusu yöneltilmiş; soruyu cevaplayan 374 katılımcıdan 62 katılımcı (%16,6) evet cevabını; 281 katılımcı (%75,1) hayır cevabını; 31 katılımcı (%8,3) ise bilmiyorum cevabını vermiştir. Evet cevabını veren katılımcılar 11. soru olan “*Bu kişi yakalandı mı?*” sorusunu yanıtlamak için yönlendirilmiştir. 10. soruda evet cevabını veren 62 katılımcıdan 11. Soruya 34 katılımcı (%54,8) evet cevabını; 22 katılımcı hayır/henüz yakalanmadı (%35,5) cevabını; 6 katılımcı (%9,7) ise bilmiyorum cevabını vermiştir.

Soru formunda yer alan 12. soruda katılımcılara “*Aşağıda verilen pozisyonlardan hangisinde yer alan kişilerin işyerinde hırsızlık/dolandırıcılık yapma (zimmete para geçirme vb.) ihtimalinin daha yüksek olduğunu düşünüyorsunuz?*” sorusu yöneltilmiştir. Soruyu cevaplayan 366 katılımcıdan 192 katılımcı (%52,5) yönetici cevabını; 59 katılımcı (%16,1) işyeri çalışanları cevabını; 35 katılımcı (%9,6) iş sahipleri cevabını; 11 katılımcı (%3) diğer... cevabını; 69 katılımcı (%18,9) ise bilmiyorum cevabını vermiştir. Diğer cevabını veren 11 katılımcıdan 10 katılımcı cevabını belirtmiştir. Verilen cevaplar incelendiğinde 3 katılımcının (K18, K45, K47) “hepsi” yanıtını verdiği;

K68: “organize çalışanlar”

K100: “şirket muhasebecileri”

K197: “memuriyet”

K208: “Bu olasılık her yerde görülebilir olabilir.”

K223: “Taşeron firma çalışanları”

K266: “Karakterle alakalı bir durum”

K268: “Kişide aile terbiyesi yoksa herkes” cevaplarını verdikleri görülmektedir.

3.7. SUÇA YÖNELİK ALGILANAN MOTİVASYONLAR

Suçla yönelik algılanan motivasyonların incelendiği 13. soruda katılımcılara “*Aşağıda işyerinde gerçekleşen hırsızlık/dolandırıcılık suçlarıyla ilgili (zimmete para geçirme vb.) bazı nedensel açıklamalar yer almaktadır. Aşağıda yer alan nedensel*

açıklamalardan her birinin ne derecede geçerli bir sebep olabileceğini düşünüyorsanız ona göre derecelendirmeniz gerekmektedir (1-hiç katılmıyorum/6-tamamen katılıyorum)” sorusu yöneltilmiştir. Katılımcıların 13. Soruya verdikleri cevapların frekans, ortalama ve standart sapma değerleri Tablo 6’da sunulmuştur.

Tablo 3.6: Suç Motivasyonlarına Yönelik Bulgular

Soru 13	<i>n</i>	<i>Ortalama</i>	<i>Standart Sapma</i>
Ailenin maddi durumunun kötü olması	327	3,47	1,925
Uyuşturucu bağımlılığı	328	3,92	2,064
Açgözlülük	326	3,86	2,123
Kişinin kötü yetiştirilmiş olması	327	4,28	1,920
Heyecan, eğlence	320	2,38	1,670
Kumar borcu/bağımlılığı	330	4,23	1,988
Çok harcama	320	3,17	1,984
İş verenine karşı kızgınlık veya intikam	325	3,31	1,920

Katılımcıların beyaz yaka suçlarının olası nedensel açıklamalarına yönelik düşüncelerini anlamak amacıyla yöneltilen 13. sorudan sonra ise 13a. başlıklı soruda katılımcılara “*Sizin aklınıza gelen başka nedenler var mı? Varsa belirtiniz.*” sorusu yöneltilmiştir. Açık uçlu olarak sorulan 13a. sorusuna toplamda 53 katılımcı yanıt vermiştir. Katılımcıların açık uçlu soruya verdikleri cevaplara bulgular bölümünde yer verilmeyecek olup alınan cevaplar literatür ışığında tartışma bölümünde örneklerle tartışılacaktır.

3.8. RİSKLİ DAVRANIŞLAR

Günlük hayatta yaptığımız eylemlerin çoğu bizi beyaz yaka suçu kurbanı olma riskine itebilen davranışlardan oluşmaktadır. Çalışmada katılımcılara 14, 15, 16, 17, 18 ve 19. sorularla günlük hayatta yaptığımız bu davranışlara yönelik sorular yöneltilerek risk puanları oluşturulmaya çalışılmıştır. Soruların yanıtlarına önceden belirli puanlar

atanarak katılımcıların risk puanları hesaplanmıştır. Katılımcıların risk puanlarının 0 ile 9 arasında değiştiği medyan değerinin 4 olduğu tespit edilmiştir. Medyan değerini alan katılımcılar veriden dışlanarak düşük ve yüksek riskli olarak iki grup oluşturulmuştur. Gruplara ilişkin frekans ve yüzde değerleri Tablo 7’de sunulmuştur.

Tablo 3.7: Risk Gruplarına Göre Frekans Değerleri ve Yüzde Dağılımları

		<i>n</i>	%
Risk Grupları	Düşük Risk	154	59
	Yüksek Risk	107	41
	Toplam	261	100

Katılımcıların risk puanları ve demografik değişkenler (yaş, cinsiyet, gelir seviyesi, eğitim düzeyi) arasında anlamlı bir matematiksel eşitlik modeli olup olmadığını analiz etmek amacıyla çoklu doğrusal regresyon analizi uygulanmak istenmiş fakat çoklu doğrusal regresyonun “bağımlı ve bağımsız değişkenler arasında doğrusal bir ilişki olmalıdır” varsayımı doğrulanamadığı için analiz gerçekleştirilmemiştir (Cevahir, 2020).

3.9. MAĞDURİYET SORULARI

Çalışmada katılımcılara 20, 21, 22, 23, 24, 25, 26, 27. sorularda ve soruların alt başlıklarında (20a, 20b vb.) son 12 ayı dikkate alarak belirtilen sorularda yer alan suçlardan dolayı kendilerinin veya aynı ev içerisinde yaşadıkları yakınlarının mağdur olup olmadıkları sorulmuştur. 20. soruyu cevaplayan katılımcılardan %7’sinin mağdur olduğu ve mağdur olanların %33,3’ünün olayı bildirdiği; 21. soruda soruyu cevaplayan katılımcılardan %5,4’ünün mağdur olduğu ve mağdur olanların %11,1’inin olayı bildirdiği; 22. soruda soruyu cevaplayan katılımcılardan %2,9’unun mağdur olduğu ve mağdur olanların %72,7’sinin olayı bildirdiği; 23. soruda soruyu cevaplayan katılımcılardan %8,8’inin mağdur olduğu ve mağdur olanların %66,7’sinin olayı bildirdiği; 24. soruda soruyu cevaplayan katılımcılardan %1,3’ünün mağdur olduğu ve mağdur olanların %60’ının olayı bildirdiği; 25. soruda soruyu cevaplayan katılımcılardan %0,8’inin mağdur olduğu ve mağdur olanların %33,3’ünün olayı bildirdiği; 26. soruda soruyu cevaplayan katılımcılardan %6,7’sinin mağdur olduğu ve mağdur olanların %64’ünün olayı bildirdiği; 27. soruda soruyu

cevaplayan katılımcılardan %1,1'inin mağdur olduğu ve mağdur olanların %100'ünün olayı bildirdiği görülmüştür. Mağduriyet sorularına yönelik bulgular Tablo 3.8'de sunulmuştur.

Tablo 3.8: Mağduriyet Sorularına Yönelik Frekans Değerleri ve Yüzde Dağılımları

Mağduriyet soruları	Evet		Hayır		Toplam	
	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%	<i>n</i>	%
Soru 20	26	7	347	93	373	100
Soru 20a	8	33,3	16	66,7	24	100
Soru 21	20	5,4	353	94,6	373	100
Soru 21a	2	11,1	16	88,9	18	100
Soru 22	11	2,9	363	97,1	374	100
Soru 22a	8	72,7	3	27,3	11	100
Soru 23	33	8,8	342	91,2	375	100
Soru 23a	20	66,7	10	33,3	30	100
Soru 24	5	1,3	369	98,7	374	100
Soru 24a	3	60	2	40	5	100
Soru 25	3	0,8	367	99,2	370	100
Soru 25a	1	33,3	2	66,7	3	100
Soru 26	25	6,7	349	93,3	374	100
Soru 26a	16	64	9	36	25	100
Soru 27	4	1,1	369	98,9	373	100
Soru 27a	3	100	0	0	3	100

Mağduriyete yönelik sorulan 8 soru birlikte incelendiğinde katılımcıların %8,8 oranıyla en çok mağduriyeti soru 23 “*Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, aldığınız ürünün karşılığında satış sırasında size söylenen fiyattan daha fazla bir faturayla karşılaştınız mı?*” sorusunda yaşadıkları görülmektedir.

20. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 7 kişiden 1 kişi emniyete 1 kişi ise savcılığa olmak üzere toplamda cevaplayan katılımcıların %28,57’si; 21. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 2 kişiden

hiçbir katılımcı; 22. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 6 katılımcıdan 1 kişi savcılığa 1 kişi ise siber suçlara olmak üzere toplamda cevaplayan katılımcıların %33,3'ü; 23. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 16 katılımcıdan 1 kişi tüketici hakem heyeti olmak üzere toplamda cevaplayan katılımcıların 6,25'i; 24. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 2 katılımcıdan 1 kişi polis olmak üzere toplamda cevaplayan katılımcıların %50'si; 25. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 1 katılımcıdan hiçbiri; 26. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 14 katılımcıdan 2 kişi tüketici hakem heyeti/tüketici hakları 1 kişi Cimer (Cumhurbaşkanlığı İletişim Merkezi) 2 kişi ise savcılığa olmak üzere toplamda cevaplayan katılımcıların %35,71'i; 27. soruda mağdur olduğunu ve bu olayı bildirdiğini ifade eden 2 katılımcıdan 1 kişi savcılık olmak üzere toplamda cevaplayan katılımcıların %50'si yaşadıkları olayı yetkili kurumlara bildirmişlerdir.

Mağduriyet sorularının alt sorularında yer alan 20b, 21b, 22b, 23b, 24b, 25b, 26b ve 27b sorularında katılımcılara yaşadıkları olay sonucunda neler olduğu sorusu yöneltilerek soruları açık uçlu cevaplamaları istenmiştir. Verilen cevaplar ek bir analize tabi tutulmamış olup örneklerle tartışma bölümünde özetlenecektir.

3.10. MAĞDURİYETE KARŞI TUTUM

Katılımcılara 9. Soruda sorulan “Eğer herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olsaydınız ihbarda bulunur muydunuz?” sorusu ile gerçek mağduriyet sorularında mağdur olduğunu beyan eden katılımcıların olayı bildirme oranları aşağıdaki tabloda sunulmuştur.

Tablo 3.9: Mağduriyete Karşı Tutum

Gerçek Mağduriyet		Olası Mağduriyet (Soru 9)	
		evet	
		N	%
Soru 20a	evet	7	35
	hayır	13	65
Soru 21a	evet	2	13,3
	hayır	13	86,7
Soru 22a	evet	6	85,7
	hayır	1	14,3

Soru 23a	evet	13	65
	hayır	7	35
Soru 24a	evet	2	50
	hayır	2	50
Soru 25a	evet	1	50
	hayır	1	50
Soru 26a	evet	13	68,4
	hayır	6	31,6
Soru 27a	evet	2	100
	hayır	0	0

Tablo 3.9 incelendiğinde; katılımcılara olası bir mağduriyet yaşadıklarında tutumlarının ne olacağına dair sorulan soru 9’da bu olayı bildireceklerini beyan eden katılımcılardan 20. soruda gerçek mağduriyet yaşamaları halinde %35’i; 21. soruda %13,3’ü; 22. soruda %85,7’i; 23. soruda %65’i; 24. soruda %50’si; 25. soruda %50’si; 26. soruda %68,4’ü; 27. soruda ise %100’ü olayı bildirmiştir.

3.11. MAĞDURİYET SORULARI VE DEMOGRAFİK DEĞİŞKENLER

Katılımcılara son 12 ay içerisinde, kendileri veya aynı ev içerisinde yaşadıkları diğer kişiler tarafından çeşitli beyaz yaka suçlarından dolayı mağdur olup olmadıkları 8 soru ile sorulmuştur. Kayıp veriler dışlanarak oluşturulan son mağduriyet oranlarına göre 8 soruyu cevaplayan 358 katılımcıdan %22,6’sı (n=81) en az bir beyaz yakalı suçtan dolayı mağduriyet yaşadığını belirtirken; %77,4’ü herhangi bir beyaz yaka suçundan dolayı mağduriyet yaşamadıklarını belirtmişlerdir.

Beyaz yaka suçları karşısında mağduriyet yaşama durumunun demografik değişkenlerle ilişkisini incelemek amacıyla Ki-Kare testleri uygulanmıştır. Buna göre;

1. Cinsiyet gruplarının mağduriyet yaşama oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir $X^2(1)=,015$; $p=,904$.
2. Yaş gruplarının mağduriyet yaşama oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir $X^2(2)=,744$; $p=,689$.
3. Gelir seviyesi gruplarının mağduriyet yaşama oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilememiştir $X^2(3)=4,199$; $p=,241$.
4. Araştırma grubundaki katılımcılarda ilkökul mezunu olanların %7,9’unun, ortaokul mezunu olanların %15,4’ünün, lise mezunu olanların %19,5’inin, üniversite mezunu

olanların %26,6'sının ve yüksek lisans/doktora mezunu olanların %38,5'inin beyaz yakalı suçlar karşısında mağduriyet yaşadığı görülmüştür. Eğitim seviyesi gruplarının mağduriyet yaşama oranları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmiştir $X^2(4)=11,330$; $p=,023$. Tespit edilen bu farkın etki büyüklüğü $V=,178$ olduğu, ilişkinin düşük güçte bir etkiye işaret ettiğini göstermektedir. Yapılan ikili karşılaştırmalar sonucunda; ilkokul mezunu bireylerin mağduriyet oranlarının (%7,9) anlamlı derecede üniversite(%26,6) ve yüksek lisans/doktora(%38,5) mezunu bireylerden düşük olduğu; lise mezunu bireylerin mağduriyet oranlarının(%19,5) ise yüksek lisans/doktora(%38,5) mezunu bireylerden anlamlı ölçüde düşük olduğu sonucuna ulaşılmıştır. (Bkz. Tablo 3.10)

Tablo 3.10: Mağduriyet ve Eğitim Seviyeleri Arasındaki İlişkiye Yönelik Bulgular

Gruplar	Mağdur	Mağdur değil	Toplam	X^2	sd	p
	<i>n</i>	<i>n</i>	<i>n</i>			
İlkokul mezunu	3	35	38	11,330	4	,023
Ortaokul mezunu	4	22	26			
Eğitim seviyeleri						
Lise mezunu	22	91	113			
Üniversite mezunu	41	113	154			
Y.lisans/Doktora mezunu	10	16	26			
Toplam	80	277	357			

3.12. BEYAZ YAKA SUÇLARI KARŞISINDA MAĞDURİYETE YÖNELİK DUYULAN GÜVEN

Katılımcıların güven puanlarının cinsiyet değişkenine göre farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla bağımsız örneklem T-testi uygulanmıştır. Testi uygulamak için cinsiyet gruplarında güven puanlarının normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Normal dağılımın sağlanması için Tabachnick ve Fidell (2013)'e göre skewness-kurtosis değerleri +1,5/-1,5 arasında yer almalı; Kim (2013)'e göre ise örneklem büyüklüğünün 300'den fazla olduğu durumlarda normal dağılımın test

edilmesi için histogram ve skewness-kurtosis değerleri dikkate alınmalı ve skewness değerleri +2/-2 değerleri arasında; kurtosis değerleri ise +7/-7 değerleri arasında yer almalıdır. Belirtilen şartların sağlanmış olması nedeniyle puanların normal dağıldığı kabul edilmiştir. Aşağıda yer alan Tablo 3.11’de değişkenlere göre puan ortalamaları ve skewness-kurtosis değerleri özetlenmiştir.

Tablo 3.11: Kadın ve Erkeklerin Güven Puanlarına Yönelik Değerler

		<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	$sh_{\bar{x}}$	<i>Skewness</i>	<i>Kurtosis</i>
Cinsiyet							
Güven puanları	Kadın	156	3,01	1,150	,092	,090	-,527
	Erkek	194	3,31	1,373	,099	-,340	-1,036

Uygulanan bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre erkeklerin ($X=3,31$, $ss=1,37$) güven puanlarının kadınlara ($X=3,01$, $ss=1,15$) göre anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur $t(347,406)=-2,28$, $p<0,05$. Buna göre erkekler kadınlara göre kendilerini beyaz yakalı suçlar karşısında daha güvende hissetmektedir. Uygulanan bağımsız örneklem T-testi sonuçları Tablo 3.12’de sunulmuştur.

Tablo 3.12: Cinsiyet Açısından Beyaz Yaka Suçları Karşısında Mağduriyete Yönelik Duyulan Güven

Değişken	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	t testi		
					<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Güven puanları	Kadın	156	3,01	1,150	-2,284	347,406	,023
	Erkek	194	3,31	1,373			

Katılımcıların güven puanlarının eğitim seviyelerine göre değişiklik gösterip göstermediğini test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır. Eğitim seviyelerinde gruplar arası kişi sayıları arasındaki farkların fazla olması sebebiyle ilkokul-ortaokul mezunları birleştirilerek 1. grup; lise mezunları 2. grup; üniversite-yüksek lisans/doktora mezunları birleştirilerek 3. grup oluşturulmuştur. Gruplara ait kişi sayıları, ortalama puan ve normallik dağılımları için skewness-kurtosis değerleri Tablo 3.13’te sunulmuştur.

Tablo 3.13: Eğitim Seviyelerine Göre Katılımcıların Güven Puanlarına Yönelik Değerler

Değişken	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	$sh_{\bar{x}}$	<i>Skewness</i>	<i>Kurtosis</i>
Güven puanları	İlkokul- Ortaokul mezunu	55	3,58	1,548	,209	-,594	-1,135
	Lise mezunu	111	3,37	1,279	,121	-,327	-,847
	Üniversite- Yüksek lisans/doktora mezunu	183	2,95	1,157	,085	-,022	-,618

Testi uygulamak için eğitim seviyeleri gruplarında güven puanlarının normal dağılıp dağılmadığı test edilmiştir. Verilerin histogram grafikleri ve skewness-kurtosis değerleri incelenerek verinin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Tabachnick and Fidell, 2013; Kim, 2013).

Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre eğitim seviyelerinin aritmetik ortalamaları arasındaki fark istatistiksel olarak anlamlı bulunmuştur ($F=7,18$, $p<0,01$). ANOVA sonuçları Tablo 3.14’te sunulmuştur.

Tablo 3.14: Eğitim Seviyelerine Göre Beyaz Yaka Suçları Karşısında Mağduriyete Yönelik Duyulan Güvenin ANOVA Sonuçları

Değişken	Gruplar	Var.K.	<i>KT</i>	<i>Sd</i>	<i>KO</i>	<i>F</i>	<i>p</i>
Güven puanları	İlkokul- Ortaokul mezunu	G. Arası	22,94	2	11,47	7,18	,001
	Lise mezunu	G. İçi	552,69	346	1,60		
	Üniversite- Yüksek lisans/doktora mezunu	Toplam	575,63	348			

Not: KT: Kareler toplamı, Sd: Serbestlik derecesi, KO: Kareler ortalaması

Uygulanan tek yönlü varyans analizi (ANOVA) sonucuna göre farklılığın hangi gruplardan kaynaklandığını belirlemek amacıyla post-hoc test uygulanmıştır. Grup dağılımlarının varyanslarının homojen olmaması nedeniyle post-hoc testlerinden Games-Howell testi tercih edilerek analize devam edilmiştir. Gerçekleştirilen Games-Howell testinin sonuçları Tablo 3.15'te sunulmuştur.

Tablo 3.15: Games-Howell Testi Sonuçları

Bağımlı Değişken	(I) Eğitim seviyesi	(J) Eğitim seviyesi	Ort. Fark (I-J)	Arası p
Güven puanları	1	2	,212	,654
		3	,636*	,017
	2	1	-,212	,654
		3	,424*	,013
	3	1	-,636*	,017
		2	-,424*	,013

Uygulanan Games-Howell testi sonucuna göre; ilkokul ve ortaokul mezunları ile üniversite ve yüksek lisans mezunları arasında güven puanı ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı görülmektedir. Buna göre; ilkokul ve ortaokul mezunları kendilerini üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunlarına göre beyaz yakalı suçlar karşısında daha güvende hissetmektedirler ($p=,017$; $p<,05$).

Bir diğer bulgu ise; lise mezunları ile üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunları arasında güven puanı ortalamalarının anlamlı olarak farklılaştığı bulgusudur. Buna göre; lise mezunları kendilerini üniversite ve yüksek lisans/doktora mezunlarına göre beyaz yakalı suçlar karşısında daha güvende hissetmektedirler ($p=,013$; $p<,05$).

Katılımcıların güven puanlarının gelir seviyelerine göre değişiklik gösterip göstermediğini test etmek amacıyla bağımsız örneklem t-testi uygulanmıştır. Gelir seviyelerinde gruplar arası kişi sayıları arasındaki farkların fazla olması sebebiyle 0-2000/0-5000 tl ve 2000-5000/5000-10000 tl grupları birleştirilerek 1. grup; 5000-10000/10000-20000 tl ve 10000/20000 tl üzeri birleştirilerek 2. grup oluşturulmuştur. Testi uygulamak için oluşturulan gelir seviyesi gruplarında güven puanlarının normal dağılıp dağılmadığı test edilmiş ve histogram grafikleri ve skewness-kurtosis değerleri

incelenerek verinin normal dağıldığı kabul edilmiştir (Tabachnick and Fidell, 2013; Kim, 2013). Tablo 3.16’da gruplara ait kişi sayıları, ortalama puanlar ve normallik dağılımı için skewness-kurtosis değerleri verilmiştir.

Tablo 3.16: Gelir Seviyelerine Göre Katılımcıların Güven Puanlarına Yönelik Değerler

		<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	<i>sh_{x̄}</i>	<i>Skewness</i>	<i>Kurtosis</i>
Güven puanları	Gelir seviyesi 0- 10.000tl	202	3,33	1,29	,091	-,272	-,850
	10.000- 20.000tl	144	2,97	1,25	,104	,010	-,900

Bağımsız örneklem t-testi sonucuna göre 0-10.000 tl arası geliri olan katılımcıların ($X=3,33$, $ss=1,29$) güven puanlarının 10.000-20.000 tl arası geliri olan katılımcılara ($X=2,97$ $ss=1,25$) göre anlamlı olarak yüksek olduğu bulunmuştur $t(344)=2,591$; $p<0,05$. Buna göre düşük düzey gelire sahip katılımcılar yüksek düzey gelire sahip katılımcılara göre kendilerini beyaz yakalı suçlar karşısında daha güvende hissetmektedirler. Uygulanan t-testi sonuçları Tablo 3.17’de sunulmuştur.

Tablo 3.17: Gelir Seviyelerine Göre Beyaz Yaka Suçları Karşısında Mağduriyete Yönelik Duyulan Güven

Değişken	Gruplar	<i>N</i>	$\bar{x}$	<i>ss</i>	T testi		
					<i>t</i>	<i>Sd</i>	<i>p</i>
Güven puanları	0- 10.000tl	202	3,33	1,29	2,591	344	,010
	10.000- 20.000tl	144	2,97	1,25			

Katılımcıların güven puanlarının yaş grupları değişkenine göre anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla normallik dağılımına yönelik testler uygulandıktan sonra tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmıştır.

Uygulanan ANOVA sonucuna göre yaş grupları arasında ortalamalar arası fark olmadığı görülmüştür. ($F=1,373$; $p>0,05$).

3.13. SUÇLA MÜCADELE

Katılımcılara Soru 29’da “Dolandırıcılık, zimmete para geçirme gibi beyaz yaka suçları veya hırsızlık, kapkaç gibi sokak suçları ile mücadelede devletin daha fazla kaynak tahsis etmesi gerektiğine inanıyor musunuz?” sorusu yöneltilmiştir. Tablo 3.18’de katılımcıların verdikleri cevapların frekansları, yüzdeleri ve verdikleri cevap kategorileri arasında anlamlı bir farklılık olup olmadığını test etme amacıyla uygulanan tek örneklem Ki-Kare testi sonuçları verilmiştir.

Tablo 3.18: Suçla Mücadeleye Yönelik Bulgular

Soru 29	<i>N</i>	%	X^2	<i>p</i>
Sokak suçları	51	13,9	286,286	,000
Beyaz yaka suçları	56	15,3		
Eşit	231	62,9		
Bilmiyorum	29	7,9		
Toplam	367	100		

Tablo 3.18 incelendiğinde suçlarla mücadelede katılımcıların %13,9’u sokak suçlarına; %15,3’ü beyaz yaka suçlarına; %62,9’u eşit olarak fon ayrılması gerektiğini belirtirken; %7,9’u ise bilmiyorum cevabını işaretledikleri görülmektedir. Kategoriler arasındaki dağılım oranlarının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterip göstermediğini test etmek amacıyla uygulanan tek örneklem Ki-Kare testi sonucuna göre kategoriler arasındaki dağılım oranının istatistiksel olarak anlamlı farklılık gösterdiği saptanmıştır ($X^2(3)=286,286$; $p<0,001$). Katılımcıların büyük çoğunluğu sokak suçları ve beyaz yaka suçlarıyla mücadelede devletin eşit oranda fon ayırması gerektiğini belirtmişlerdir.

Suçlarla mücadelede devletin hangi suça daha fazla fon ayrılması gerektiğinin sorulduğu 29. soru ile beyaz yaka suçlarına karşı güvende hissetmenin sorulduğu 28. soru arasında ilişki olup olmadığını test etmek amacıyla (i) Beyaz yaka suçlarına fon ayrılması gerektiğini düşünenler (ii) Sokak suçlarına fon ayrılması gerektiğini

düşünenler ve (iii) Eşit fon ayrılması gerektiğini düşünenler gruplanarak gruplar arasında güven puanları ortalamaları arasında anlamlı farklılık olup olmadığını test etmek amacıyla tek yönlü varyans analizi (ANOVA) uygulanmış ve istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunmadığı görülmüştür ($F=1,519$; $p=,220$).

3.14. SUÇLA MÜCADELE VE SUÇ CİDDİYETİ

Katılımcıların 1a-1b-2a-2b ve 3a sorularına verdikleri cevaplar toplanarak elde edilen toplam puana göre oluşturulan grupların yer aldığı Tablo 3.6'daki dağılımlarla katılımcıların Soru 29'da yer alan devletin hangi suçlara daha fazla fon ayırması gerektiği sorusuna verdikleri cevaplar arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla Soru 29'a cevap veren katılımcılardan bilmiyorum ve eşit cevabını işaretleyen katılımcılar dışlanarak 2 grup haline getirilmiştir.

Katılımcıların algıladıkları suç ciddiyeti ile hangi suçlara daha fazla fon ayrılması gerektiğine yönelik tercihleri arasındaki ilişkiyi incelemek amacıyla yapılan iki değişken için iki yönlü Ki-kare testine göre katılımcıların tercihleri arasında istatistiksel olarak anlamlı farklılık bulunamamıştır ($X^2(1)=2,260$; $p=,149$).

3.15. ALGILANAN MAĞDUR PROFİLİ

Katılımcılara algıladıkları ortalama bir beyaz yaka suç mağdurunun demografik özelliklerine yönelik 3 çoktan seçmeli (Soru 30, 31, 32) ve 1 adet açık uçlu soru (Soru 33) sorulmuştur. Katılımcılara 30. soruda “*Belirli bir yaş grubundaki insanların diğer yaş grubundaki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riski daha yüksektir.*” sorusu; 31. soruda “*Belirli bir gelir seviyesindeki insanların diğer gelir seviyesindeki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riski daha yüksektir.*” sorusu; 32. soruda ise “*Belirli bir eğitim seviyesindeki insanların diğer eğitim seviyesindeki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riski daha yüksektir.*” sorusu yöneltilerek katılımcıların verdikleri cevaplar Tablo 3.19'da özetlenmiştir.

Tablo 3.19: Katılımcıların Algılanan Mağdur Profili Sorularına Verdikleri Cevapların Frekans Değerleri ve Yüzde Dağılımları

	Soru 30		Soru 31		Soru 32	
	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%	<i>N</i>	%
Katılıyorum	256	68,4	152	40,9	190	50,8
Katılmıyorum	32	8,6	87	23,4	87	23,3
Kararsızım	62	16,6	103	27,7	74	19,8
Bilmiyorum	24	6,4	30	8,1	23	6,1
Toplam	374	100	372	100	374	100

Soru 30, 31 ve 32’de katılıyorum cevabını veren katılımcılara “*Sizce bu hangi yaş grubu/gelir seviyesi/eğitim seviyesi olabilir?*” şeklinde açık uçlu soru yöneltilmiş olup katılımcıların verdikleri cevaplar gruplanarak Tablo 3.19, 3.20 ve 3.21’de sunulmuştur.

Yaş gruplarına göre katılımcıların verdikleri cevaplarda yaş grubu belirtilen cevaplar kategoriler halinde kodlanmış olup katılımcıların iki kategoriye de içeren cevapları iki kategoriye de eklenerek Tablo 3.20’de sunulmuştur.

Tablo 3.20: Algılanan Mağdur Profiline Yaş Gruplarına Göre Dağılımı

	Soru 30	
	<i>N</i>	%
18- yaş	22	7,12
19-25 yaş grubu	28	9,06
26-40 yaş grubu	17	5,50
41-60 yaş grubu	93	30,10
61+ yaş grubu	149	48,22
Toplam	309	100

Tablo 3.20 incelendiğinde; katılımcıların 1. sırada %48,22 oranında 61 ve üstü yaş grubunda bulunan insanların, 2. sırada ise %30,10 oranında 41-60 yaş arası insanların diğer yaş grubundaki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riskinin daha yüksek olduğuna inandıkları görülmektedir.

Katılımcılar 31. soruda gelir seviyeleriyle ilgili düşüncelerini belirtmiş olup anketin uygulandığı dönemde gelir seviyesinde belirtilen ücretlerin fazla değişkenlik göstermesi sebebiyle katılımcıların sayısal olarak gelir belirtmeden sözel olarak cevaplandıkları veriler kategorilere ayrılarak Tablo 3.21’de sunulmuştur.

Tablo 3.21: Algılanan Mağdur Profiline Gelir Seviyelerine Göre Dağılımı

Soru 31		
	<i>N</i>	%
Düşük gelir seviyesi	48	66,67
Orta gelir seviyesi	9	12,5
Yüksek gelir seviyesi	15	20,83
Toplam	72	100

Tablo 3.21 incelendiğinde; katılımcıların %66,67 oranında düşük gelir seviyesine sahip insanların diğer gelir seviyesindeki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riskinin daha yüksek olduğuna inandıkları görülmektedir.

Katılımcılar 32. soruda eğitim seviyeleriyle ilgili düşüncelerini belirtmiş olup verilen cevaplar düşük eğitim seviyesi(okumamış, ilkokul-ortaokul mezunu), orta eğitim seviyesi (lise mezunu) ve yüksek eğitim seviyesi(üniversite mezunu ve üstü) şeklinde kategorilere ayrılarak Tablo 3.22’de sunulmuştur.

Tablo 3.22: Algılanan Mağdur Profiline Eğitim Seviyelerine Göre Dağılımı

Soru 32		
	<i>N</i>	%
Düşük eğitim seviyesi	126	89,36
Orta eğitim seviyesi	11	7,80
Yüksek eğitim seviyesi	4	2,84
Toplam	141	100

Tablo 3.22 incelendiğinde; katılımcıların %89,36 oranında düşük eğitim seviyesine sahip insanların diğer eğitim seviyesindeki insanlara göre tüketici

dolandırıcılığı mağduru olma riskinin daha yüksek olduğuna inandıkları görülmektedir.

Katılımcılara 33. soruda “*Aklınıza gelen, dolandırıcılık mağduru olma riski daha yüksek olan başka gruplar var mı? Varsa lütfen belirtiniz.*” şeklinde açık uçlu soru sorulmuştur. Verilen cevaplar belirli kategoriler altında toplanmamış olup “fiziksel/zihinsel engeli bulunanlar; açgözlü insanlar/kazanma/zengin olma hırısı, kolay para kazanmak isteyen kişiler; yalnız yaşayan yaşlılar; yabancı uyruklular/göçmen ve sığınmacılar; çocuklar; köy ve kasabalarda yaşayanlar; teknolojiden uzak olanlar; internetten alışveriş yapmayı tercih edenler; kadınlar” cevapları tekrarlayan cevaplar olarak dikkat çekmektedir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde tez çalışmasının araştırılan konular bölümler halinde ve literatür ışığında tartışılarak ileride yapılacak olan araştırmalar için öneriler sunulmaya çalışılacaktır.

Beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda suçun maliyeti büyük oranlarda olabilmekte (Sutherland, 1940); bireysel olarak mağdurlar farkında olmasa bile toplam maliyet açısından değerlendirildiğinde oluşan zarar yüksek miktarlara çıkabilmektedir (Croall, 2001: 8-9). Nitekim beyaz yakalı suçlar zaman içerisinde işlenme biçimleri açısından gelişmekte halkı günden güne daha fazla etkileyen bir hal almaktadır (Kane ve Wall, 2006). Suçla mücadele açısından kamuoyunun ilgili suçlara yönelik düşünceleri bu noktada önem kazanmaktadır.

Yapılmış olan araştırma sonuçlarına bakıldığında ilk bölüm olan suç ciddiyeti bölümünde katılımcıların 4 soru çiftinden bir tanesi hariç her soru çiftinde beyaz yaka suçlarını daha ciddi olarak algıladıkları göze çarpmaktadır. Suç ciddiyetine yönelik literatürde yapılmış olan çalışmalarda da benzer bulgulara rastlanmıştır (Holtfreter ve ark., 2008; Sever ve Roth, 2012; Dodge ve ark., 2013; Shahbazov ve Afandiyev, 2020). Sokak suçlarıyla beyaz yaka suçlarının karşılaştırıldığı ilk 4 soruda katılımcıların çoğunluğu beyaz yaka suçlarını daha ciddi olarak algılamıştır. Rüşvet ve irtikap suçlarının karşılaştırıldığı sorularda ise kamu görevlisinin işlemiş olduğu irtikap suçunu daha ciddi olarak algılamışlardır. Sigorta dolandırıcılığı suçunun ele alındığı son iki soruda ise vatandaşın işlediği ve sigorta şirketinin işlediği sigorta dolandırıcılığının karşılaştırıldığı soruda anlamlı bir farklılık tespit edilmezken; vatandaşın işlediği ve doktorun işlediği sigorta dolandırıcılığı suçunun karşılaştırıldığı soruda katılımcıların çoğu doktorun işlediği suçu daha ciddi olarak algılamışlardır. Vatandaşın işlediği ve sigorta şirketinin işlediği sigorta dolandırıcılığı suçunun karşılaştırıldığı soruda kategoriler arası anlamlı farklılığın bulunamamış olmasının sebebinin ülkemizdeki sigorta sisteminden kaynaklanabileceği düşünülmektedir. Akın ve Ece (2011: 96) Türk sigorta sistemindeki gelişmemişliğin sebebini toplumdaki sigorta bilincinin yeterli düzeyde olmamasıyla açıklamaktadır. Bireylerin sigorta bilincinin yeterli düzeyde olmaması sigortayı talep etmemelerine sebep vermektedir (Kamilçelebi, 2012, s.45). Yeterli talebin ve bilincin bulunmaması ilgili soru üzerinden düşündüğümüzde ciddiyet algısını da etkileyebilen bir faktör olarak karşımıza çıkabilir gözükmektedir. Verilerde dikkat çeken bulgulardan bir tanesi de

katılımcıların kamu görevlisinin ve doktorun işlediği suçu vatandaşın işlediği suçla göre daha ciddi algılamalarıdır. Orjinal araştırmada da benzer sonuçlara ulaşılmış olup faillerin mesleki konum ve statülerinin suçun ciddiyetinde oynadığı rol önem kazanmıştır (Rebovich ve ark., 2000). NW3C tarafından yapılmış bir diğer çalışmada da statü sahibi kişiler tarafından işlenen suçların statü sahibi olmayan kişiler tarafından işlenen suçlara göre daha ciddi algılandığı (Kane ve Wall, 2006) bulgusu araştırmamızla tutarlılık göstermektedir. Mutlu (2011)'nın kapkaç suçunu örnek vererek kapkaç suçunun yasal olarak açık bir şekilde ortaya koyulabildiği ve beyaz yaka suçlarının hem yasal olarak hem de mağdurlarının net olmayışı sonucu bireylerin beyaz yaka suçlarına karşı duyarsızlaştığı önermesi araştırmamızda geçerliliğini yitirmektedir. Yapılmış olan araştırmada bireylerin beyaz yaka suçlarını geleneksel sokak suçları kadar hatta daha fazla ciddi olarak algıladıkları görülmektedir.

Suçun algılanan ciddiyetine yönelik yapılan ikinci analizde beyaz yaka suçları ve sokak suçlarının karşılaştırıldığı 5 soru ele alınarak katılımcıların sokak suçları karşısında beyaz yaka suçlarını ne derecede ciddi buldukları araştırılmıştır. Beyaz yaka suçları ve sokak suçlarının karşılaştırmasını içeren 5 sorunun ele alındığı analiz sonucunda katılımcıların %72,3'ünün beyaz yaka suçlarını sokak suçlarına göre daha ciddi buldukları görülmektedir.

Algılanan suç ciddiyetine yönelik veriler özetlendiğinde araştırmaya katılan katılımcıların beyaz yaka suçlarını geleneksel sokak suçlarıyla karşılaştırıldığında daha ciddi olarak algıladıkları görülmektedir.

Suç kontrolü başlığı altında değerlendirebileceğimiz suçluların yakalanma olasılıkları ve cezaların şiddetine yönelik katılımcılara 3 soru yöneltilmiştir. Hırsızlık suçunu işleyen suçluyla zimmet suçunu işleyen bir beyaz yaka suçlusunun karşılaştırıldığı sorularda ilk olarak suçluların yakalanma olasılıklarına yönelik katılımcıların algıları araştırılmıştır. Araştırmamızda katılımcıların verdikleri cevap oranları birbirine yakın olmakla beraber en yüksek oran %35 ile eşit derecede her iki suçlunun da yakalanma olasılığı olduğu cevabı olmuştur. Hangi suçlunun daha ciddi bir ceza alacağını araştırıldığı soruda katılımcıların %52,9'u beyaz yaka suçlusunun daha ciddi cezalar alacağını belirtmiş; son olarak ise katılımcıların cezanın şiddetine yönelik bireysel düşüncelerinin sorulduğu soruda katılımcıların %60,9'u eşit derecede her iki suçlunun da ciddi cezalar alması gerektiğini belirtmiştir. Tezde kullanılan

orijinal araştırmanın çıktılarını kullanarak Schoepfer ve ark. (2007) tarafından gerçekleştirilen çalışmada ise katılımcıların %75'i hırsızlık suçunu işleyen failin yakalanma olasılığının daha yüksek olduğunu; katılımcıların %82'si hırsızlık suçunu işleyen failin daha ciddi bir ceza alma olasılığının daha yüksek olduğunu ve katılımcıların %38'i her iki suçun da eşit derecede ciddi cezalar alması gerektiğini belirtmişlerdir.

Bulgular bütünüyle değerlendirildiğinde katılımcıların hırsızlık ve beyaz yaka suçu için yakalanma olasılığını birbirine yakın algıladıkları; beyaz yakalı suçlunun daha ağır ceza alabileceğini düşündükleri ve buna karşın her iki suçlunun da cezalarının eşit olması gerektiğini savundukları görülmektedir. Schoepfer ve arkadaşlarının (2007)'nin yapmış olduğu çalışmaya göre araştırmamızda elde edilen veriler oldukça farklılık göstermekte olup yalnızca cezaların şiddetinin nasıl olması gerektiğinin sorgulandığı soruda veriler birbiriyle benzerlik göstermektedir. Amerikan halkı üzerinde Holtfreter ve arkadaşları (2008) tarafından yapılmış olan çalışmaya bakıldığında Amerikan halkının çoğunluğunun beyaz yakalı suçların şiddet içeren suçlar kadar ağır veya daha ağır cezalandırılmasını talep ettikleri görülmüş olup elde edilen bu sonuç da verimizle tam anlamıyla uyuşmamaktadır.

Katılımcıların algıladıkları suç ciddiyeti ile hangi suçların daha ciddi cezalandırılması gerektiğine yönelik seçimleri arasında bir ilişki olup olmadığını belirlemek için uygulanan İki Değişken için İki Yönlü Ki-Kare Testi sonuçlarına göre katılımcıların seçimleri arasında farklılık anlamlı çıkmıştır. Beyaz yaka suçlarını ciddi bulan katılımcıların %93,69'u beyaz yaka suçlarının daha ciddi cezalandırılması gerektiğini düşünürken bu oran sokak suçlarını ciddi bulan katılımcılarda %43,48 olarak bulunmuştur. Sokak suçlarını ciddi bulan katılımcıların seçimleri incelendiğinde %56,52'si sokak suçlarının; %43,48'i ise beyaz yaka suçlarının daha ciddi cezalandırılması gerektiğini düşünmüşlerdir. Veriler dikkate alındığında beyaz yaka suçlarının daha ciddi cezalandırılması gerektiği bulgusu beyaz yaka suçlarını daha ciddi algılamayla ilişkili görünmektedir.

Telefonlarına gelen bir ödül kazanma mesajından şüphelenmeleri durumunda ödülü teyit etmek için kimi arayacaklarının sorulduğu soruda katılımcıların %29,5'i arayacakları yeri belirtmiş olup verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %71,30'unun "112, 155, polis, emniyet, kolluk güçleri, siber suçlar" cevaplarını

verdikleri görülmüştür. Arayacakları yeri belirten katılımcıların büyük çoğunluğunun konuyu kolluk güçlerine danışacakları görülmekte olup olası bir suç mağduriyetini önleyici davranışlarda bulunacak olmaları önemli bir bulgudur.

Herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olmaları halinde ilgili suçu ihbar edip etmeyeceklerinin sorulduğu soruda katılımcıların büyük çoğunluğu suçu ihbar edeceklerini belirterek nereye belirteceklerinin sorulduğu sorunun cevapları incelendiğinde %97,48'inin olası bir suç halinde ilgili suçu resmi bir suç kontrol merkezine bildireceklerini belirttikleri görülmüştür. Araştırmanın uyarlandığı NW3C'nin 2005 yılında yaptıkları araştırmada katılımcıların yalnızca %30,1'inin mağdur oldukları suçu resmi bir suç kontrol kurumuna bildirdikleri dikkate alındığında araştırmamızdaki veri önem taşımaktadır (Kane ve Wall, 2006).

İşvereninden bir şeyler çalan birisini tanıyıp tanımadıklarının sorulduğu soruda katılımcıların düşük bir oranının (%16,6) böyle bir tanıdığı olduğu görülmüş olup %54,8'i yarisından fazlası ilgili kişinin yakalandığını belirtmiştir. İşyerindeki pozisyonların verildiği ve katılımcılara hangi pozisyonda bulunan bireyin beyaz yaka suçunu işleme olasılığının daha yüksek olduğunun sorulduğu sorunun cevapları incelendiğinde ise katılımcıların yarisından fazlasının yönetici pozisyonunda çalışan bireylerin ilgili suçları işleme olasılığını daha yüksek algıladıkları görülmüştür. Yönetici pozisyonunun meslek hiyerarşisinin tepesinde bulunması yönünden katılımcıların verdikleri cevaplar Croall (2001: 58)'in meslek hiyerarşisinin tepesinde bulunan bireylerin beyaz yaka suçlarını işleme açısından daha fazla fırsata sahip ve daha az gözetime tabi olma görüşüyle ve Holtfreter (2005)'in çalışmasıyla uyushmaktadır. Diğer yandan literatürde beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda orta sınıfta yer alan faillerin varlığından söz eden araştırmalar da mevcuttur (Weisburd ve Waring, 2004; Benson ve Moore, 1992).

Literatürde beyaz yaka suçunun nedenlerine ve faillerin motivasyonlarına yönelik birçok görüş bulunmakta olup “bireysel çıkar peşinde koşma” (Hirschi ve Gottfredson, 1987), “açgözlülük” (Tappan, 1947; Bucy ve ark., 2008; Braithwaite, 1991), “kazanç arzusu” (Gottschalk, 2018) gibi motivasyonlar dikkat çekmektedir. Yapılan araştırmada olası 8 motivasyon sıralanarak katılımcıların 5'li likert ölçeğe her birini derecelendirmeleri istenmiştir. Olası motivasyonlar arasında katılımcılar sırasıyla en çok “*kişinin kötü yetiştirilmiş olması, kumar borcu/bağımlılığı ve*

uyuşturucu bağımlılığı” cevaplarını puanlamışlardır. Literatürde oldukça adı geçen “*açgözlülük*” nedeni ise 4. sırada gelmektedir.

Katılımcılara ek olarak akıllarına gelen başka nedenler varsa yazmaları istenmiş olup dikkat çeken cevaplar arasında örnek olarak:

K263 “Adli cezaların caydırıcı olmaması....”

K11 “Bipolar hasta manik dönemde iken....”

K225 “Ekonomik sıkıntılar....”

K98 “Kleptomani hastalığı”

K327 “Zenginlik hırsı...” cevapları örnek verilebilir. Katılımcılar ihtiyaç temelli, psikolojik/psikiyatrik hastalık temelli ve hukuk sistemine olan güvensizlik temelli nedensel açıklamalara atıfta bulunarak soruyu cevaplamışlardır. Açık uçlu sorulara verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların maddi ihtiyaçlar (Weisburd ve ark., 1991; Daly, 1989) ve “zenginlik hırsı” cevabı gibi ekonomik güdülere (Mutlu, 2011; Gottschalk, 2018) yönelik atıfları literatürde verilen nedensel açıklamalara oldukça uyum sağlamaktadır.

Katılımcıların günlük hayatta gerçekleştirdikleri eylemler sonucu beyaz yaka suçu mağduru olma açısından risk puanları hesaplanmış olup katılımcıların yarısından fazlasının (%59) düşük risk grubunda yer aldığı görülmüştür. Tezin uyarlandığı orijinal araştırmada riskli davranışlarda bulunma ile demografik değişkenlerin ilişkisi araştırılmış olup bireylerin riskli davranışlarda bulunma olasılıklarının yaş ve cinsiyet değişkenleriyle ilişkili olduğu görülmüştür. Söz konusu araştırmaya göre kadınların erkeklere göre riskli davranışta bulunma olasılığı daha yüksek olmakta ve yaşla beraber riskli davranışta bulunma olasılığı azalmaktadır (Rebovich ve ark., 2000). Bu tez çalışmasında da riskli davranışa katılım ile demografik değişkenlerin ilişkisi araştırılmak istenmiş fakat uygulanacak olan analizin ön koşulları sağlanamadığı için analiz gerçekleştirilememiştir. İleride yapılacak olan çalışmalarda riskli davranışlara katılım ile demografik değişkenlerin üzerinde durulması suça yönelik önleyici yaklaşımların geliştirilmesi açısından önemli görülmektedir.

Katılımcılara örnek olaylar verilerek son 12 ayı dikkate alarak ilgili suçlardan kendilerinin veya aynı ev içerisinde yaşadıkları bireylerin mağduriyet yaşayıp yaşamadıkları sorulmuştur. Cevaplar incelendiğinde mağduriyet oranlarının oldukça düşük olduğu göze çarpmakta olup en çok mağduriyet yaşanan sorunun “*Siz veya aynı*

evde yaşadığınız diğer kişiler, aldığınız ürünün karşılığında satış sırasında size söylenen fiyattan daha fazla bir faturayla karşılaştınız mı?” sorusu olduğu görülmektedir. Katılımcıların %8,8’i ilgili suçtan dolayı mağdur olduklarını ifade etmişlerdir. Herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olsalardı ihbarda bulunacaklarını belirten bireylerin gerçek bir mağduriyet yaşadıklarında ilgili suç özelinde suçu bildirme oranları %65 bulunmuştur.

İkinci olarak en çok mağduriyet yaşanandığının belirtildiği soru “*Siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, telefonunuza veya mailinize gelen ‘bedava ödül kazandınız’ (tatil, cep telefonu vb.) mesajına cevap verdiniz ve daha sonrasında bunun doğru olmadığını öğrendiniz mi?” sorusu olmuştur. Katılımcıların %7’si ilgili suçtan dolayı mağdur olduklarını belirtmişlerdir. Herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olsalardı ihbarda bulunacaklarını belirten bireylerin gerçek bir mağduriyet yaşadıklarında ilgili suç özelinde suçu bildirme oranları %35 bulunmuştur.*

Üçüncü en yüksek mağduriyet oranı ise katılımcıların %6,7’sinin mağdur olduğunu belirttiği “*Siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, internet üzerinden aldığınız bir ürün sonucunda para verdiğiniz ürünü elde edemeyip (aldığınız üründen başka ürün geldi/ürün hiç gelmedi) paranızın çalındığı oldu mu?” sorusudur. Herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olsalardı ihbarda bulunacaklarını belirten bireylerin gerçek bir mağduriyet yaşadıklarında ilgili suç özelinde suçu bildirme oranları %68,4 bulunmuştur.*

Yaşanan mağduriyet ve suçu bildirme oranları bütünüyle değerlendirildiğinde mağduriyet oranları her ne kadar düşük de olsa bireylerin suçu bildirme oranlarının azlığı dikkat çekmektedir. Karanlık alanı etkileyen faktörlerden birisi olan mağdurların suçu bildirmeye değer görmemeleri faktörü (Tören Yücel, 2004: 15) bireylerin mağduriyet soruları içerisindeki açık uçlu sorulara verdikleri cevaplarda da kendisini göstermektedir:

K258 “Küçük ve cüzi rakam olduğu için uğraşmak istemedim. Çünkü sonucunda yeterli kanuni yaptırım yoktur. Ayrıca bürokratik işlemler çoktur.”

K352 “...Uygun fiyatlı olduğu için de bir yere bildirmedim elimde kaldı ürün.”

Toplam mağduriyet oranlarına bakıldığında son 12 aylık süreçte katılımcıların %22,6’sının en az bir beyaz yakalı suçtan dolayı mağduriyet yaşadıkları görülmektedir. Elde edilen sonuçlar Kane ve Wall (2006)’ın yaptıkları araştırmada son

12 aylık süreçte hanelerin %46,5'i ve bireylerin %36'sının en az bir beyaz yakalı suçtan dolayı mağduriyet yaşadıkları bulgusuyla karşılaştırıldığında mağduriyet oranlarının azlığı ile dikkat çekmektedir. Yapılan tez araştırmasının Türkiye örneklemini yansıtmaması sonucu mağduriyet oranlarının düşük çıkmış olabileceği değerlendirilebilir. İçişleri Bakanlığı'nın mağduriyet sorularında belirtilen suçlara yönelik telefonlarımıza gönderdiği mesajlar ve televizyonlarda gördüğümüz kamu spotları aracılığıyla farkındalık kazandırma çalışmaları çalışmamızın sonuçları açısından düşündüğümüzde mağduriyet oranlarının düşük çıkmasını açıklayan bir faktör olarak ele alınabilir. Diğer yönden mağduriyet oranlarının daha büyük bir resminin sunulması açısından tüm Türkiye'yi temsil edecek bir örnekleme çalışılması önemli gözükmektedir. İlgili suçlardan dolayı mağdur olan bireylerin demografik değişkenlerle ilişkisi de incelenmiş olup cinsiyet, yaş grupları ve gelir seviyesiyle aralarında bir ilişki tespit edilememiştir. Eğitim grupları arasında anlamlı bir farklılık tespit edilmiş olup yüksek lisans/doktora mezunu olanların mağduriyet oranları ilkökul mezunu bireylerin mağduriyet oranlarından anlamlı olarak yüksek bulunmuştur. Elde edilen sonuç eğitim seviyesi yüksekliğinin mağduriyet yaşama konusunda önemli olduğunu belirtmektedir.

Kane ve Wall (2006)'ın yaptıkları araştırma sonucunda çok az sayıda değişkenin mağduriyetle ilişkili bulunmasının beyaz yakalı suçların herkesi eşit derecede etkileyebilecek bir olgu olduğunu belirtmeleri bizim araştırmamız açısından da geçerli gözükmektedir. Mağduriyetle ilişkili değişkenlerin sadece eğitim seviyesi grubunda anlamlı bir ilişki göstermesi ilgili suçların mağdurlarının heterojenliği açısından önemli bir bulgudur.

Katılımcılara beyaz yakalı suçlar karşısında kendilerini ne kadar güvende hissettikleri sorusu yöneltilmiş olup güven seviyelerinin demografik değişkenlerle ilişkisi incelenmiştir. Elde edilen sonuçlar erkek katılımcıların kadın katılımcılara göre; ilkökul, ortaokul ve lise mezunu katılımcıların üniversite ve üstü eğitim seviyesine sahip katılımcılara göre; düşük düzey gelire sahip katılımcıların yüksek düzey gelire sahip katılımcılara göre kendilerini beyaz yakalı suçlar karşısında daha güvende hissettiklerini göstermektedir.

Literatürde yer alan mağdur profilini düşündüğümüzde yüksek eğitim ve yüksek gelir seviyesi ön plana çıkmaktadır (Kane ve Wall, 2006; Titus ve ark., 1995;

Trahan ve ark., 2005). Çalışmamızda yüksek eğitim ve yüksek gelir seviyelerine sahip katılımcıların kendilerini ilgili suçlar karşısında daha güvensiz hissetmeleri beyaz yaka suçlarıyla karşılaşmış olma olasılıklarının daha yüksek olması ve bu durumun da güven puanlarını etkilemiş olabileceği düşünülmektedir.

Katılımcılara sokak suçları ve beyaz yaka suçları açısından devletin daha fazla kaynak tahsis etmesi gerektiği konusunda ne düşündükleri sorulmuş ve katılımcıların verdikleri cevaplar incelendiğinde katılımcıların %62,9'unun eşit oranda kaynak tahsis edilmesi gerektiğini belirttikleri görülmüştür.

Katılımcılara algılanan mağdur profilini belirlemek amacıyla ortalama bir beyaz yaka suçu mağdurunun yaş grubu, eğitim seviyesi ve gelir seviyesi açısından özelliklerinin neler olabileceği sorulmuştur. Yaş gruplarına yönelik verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %48,22'sinin 61 yaş ve üzeri yanıtını verdiği, toplamda ise katılımcıların %78,32'sinin 41 yaş ve üzeri yanıtını verdiği görülmektedir. Gelir seviyelerine yönelik verilen cevaplar incelendiğinde katılımcıların %66,67'sinin düşük gelir seviyesi cevabını verdikleri, düşük gelir seviyesindeki bireylerin diğer gelir seviyesindeki bireylere göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riskini daha yüksek algıladıkları görülmektedir. Eğitim seviyelerine yönelik cevaplar incelendiğinde ise katılımcıların %89,36'sının düşük eğitim seviyesi (okumamış, ilkokul-ortaokul mezunu) cevabını verdikleri, katılımcıların düşük eğitim seviyesine sahip bireylerin diğer eğitim seviyesindeki bireylere göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riskini daha yüksek algıladıkları görülmektedir. Katılımcılar olası bir beyaz yaka suçu mağdurunu orta ve ileri yaş grubu, düşük gelir seviyesi ve düşük eğitim seviyesine sahip bireyler olarak algılamaktadır. Araştırmada cinsiyete yönelik bir bilgi toplanmamış olup elde edilen bulgular mağdurlara yönelik yapılan araştırmalarla tam anlamıyla uyuşmamaktadır. Yapılan araştırmalarda genç yaş grubu ve eğitilmiş bireyler mağdur özellikleri açısından ön plana çıkmakla (Van Wyk ve Mason, 2001; Titus ve ark., 1995); beraber belirli suçların belirli grupları hedef aldığını ve yaş grubu ve cinsiyet gibi değişkenler açısından belirli grupları daha savunmasız bırakabileceğini fakat tam olarak bir mağdur grubundan bahsedemeyeceğimizi belirten çalışmalar da mevcuttur (Croall, 2009; Lokanen ve Liu, 2021). Örneğin, Croall (2009) çok yaşlı ve çok gençlerin mağduriyet açısından daha savunmasız olduklarını belirtirken cinsiyet ya da yaş gruplarını düşündüğümüzde

mağduriyet açısından özellikle bir grubu tanımlayamayacağımızı belirtmektedir. Nitekim yapılan tez çalışmasının mağduriyetin incelendiği soru setinin analizinde de yaş gruplarıyla mağduriyet arasında herhangi bir ilişki tespit edilememiştir. Kane ve Wall (2006)'ın yaptıkları araştırmada ise araştırmamızda katılımcıların belirttiğinden farklı olarak yüksek gelir grubu mağduriyetle ilişkili olarak bulunmuştur. Yapılan araştırmada yaşanan mağduriyetlerle ilgili toplanan verilerin demografik değişkenlerle ilişkisinin incelendiği analiz sonucunda da yüksek lisans/doktora mezunu olanların mağduriyet oranlarının ilkökul mezunu bireylerin mağduriyet oranlarından anlamlı olarak yüksek çıkması katılımcıların algılanan mağdur profiliyle örtüşmeyen bir diğer bulguyu oluşturmaktadır. Mağduriyet sorularına yönelik yapılan analiz sonucundan görülebileceği gibi yüksek eğitim seviyesi mağduriyetle daha yakından ilişki göstermektedir.

Bireylerin beyaz yaka suçları söz konusu olduğunda algıladıkları mağdur profili ve gerçekte meydana gelen mağdur profilinin karşılaştırılmasında kolluk kuvvetlerinin verilerine başvurularak ileride konuyla ilgili araştırmaların yapılması toplumun ilgili suçlara karşı bilinçlenmesi açısından önemli gözükmektedir.

Yapılan tez çalışmasında Ankara ve Eskişehir illerinde yaşayan bireylerin beyaz yaka suçlarına karşı algıları incelenmek istenmiştir. Bu doğrultuda araştırma 381 kişi ile gerçekleştirilmiş olup katılımcıların yaş aralığı 18-60 olarak belirlenmiştir. Genel sonuçlara bakıldığında katılımcıların;

- I. Beyaz yaka suçlarına karşı kayıtsız/kararsız olmadığı ve beyaz yaka suçlarını geleneksel sokak suçları karşısında daha ciddi buldukları;
- II. Beyaz yakalı suçlar ve geleneksel sokak suçları konusunda devletin eşit oranda kaynak tahsis etmesi gerektiğine inandıkları;
- III. Mağdur olmaları halinde suçun bildirimini konusunda yapacaklarını düşündükleri davranış ile gerçekte yaptıkları davranış arasında farklar olduğu ve
- IV. Olası mağdur profiline yönelik düşüncelerinin gerçek mağduriyet profiliyle farklı özellikler taşıdığı bulguları göze çarpmaktadır.

Dünyada da genel olarak geleneksel suçlara daha fazla odaklanılıyor olması sebebiyle beyaz yaka suçlarına yeterince ilgi gösterilememekte; beyaz yakalı suçların birçoğunun özel soruşturma teknikleri, eğitimler ve ekipmanlar gerektirmesi ise kolluk

kuvvetlerinin ilgili suçları araştırmasını zorlaştırmaktadır (Kane ve Wall, 2006). Devlet kurumlarının suçla mücadelede kurumsal suçlular kadar esnek olmaması organize beyaz yaka suçlarına karşı önemli tehditlerden birisini oluşturmaktadır (Johnstoe ve Haines, 1999). Gün geçtikçe bilgisayar teknolojilerindeki gelişmeler devam etmekte ve suçlular bu değişime ayak uydurmaktadır. Beyaz yaka suçları toplum üzerinde birçok alanda ciddi maliyetlere sebep olmakta ve bu nedenle de beyaz yaka suçuyla mücadelede hukuk, eğitim, önleyici çalışmalar (Erjem, 2016:258) ve suça özgü soruşturma teknik ve yöntemleri gibi birçok açıdan mücadele içinde olunması büyük önem arz etmektedir.

Bu bağlamda öneri olarak;

- I. Bireylerin ilgili suçların doğurduğu zararlar açısından bilgilendirilmeleri ve suçun bildiriminin önemi üzerinde durulması;
- II. İlgili suçlar özelinde olası mağdur profili ve riskli davranışlara yönelik eğitim programları düzenlenerek bireylerin mağduriyete yönelik bilinçlendirilmesi ve
- III. İlgili suçlar özelinde soruşturma teknik ve yöntemlerine yönelik geliştirici çalışmalara ağırlık verilmesi anlamlı olabilir.

İleride yapılacak olan çalışmalarda beyaz yaka suçlarına yönelik daha spesifik örneklerle ve tüm Türkiye'yi kapsayacak örneklerle çalışılarak beyaz yaka suçlarına yönelik Türkiye özelinde daha geniş bir veriye ulaşılmasının önemli olacağı değerlendirilmektedir.

KAYNAKÇA

- Akdeniz, S. ve Öcal, F. M. (2011). Ekonomik suçlar ve kriz. İ. Şiriner, F. Morady, J. Mika, M. Aydın, Ş. A. Koç, H. Kapucu, E. Doğan (Ed.), *Political economy, crisis & development* içinde (s.135-151). London: IJOPEC Publication.
- Akın, F. ve Ece, N. (2010). Gelişmiş ve gelişmekte olan ülkelerde sigortacılık sektörü: Türk sigorta sektörü üzerine bir değerlendirme. *Anadolu Bil Meslek Yüksekokulu Dergisi*, (18), 69-81.
- Alalehto, T. (2003). Economic crime: does personality matter? *International Journal of Offender Therapy and Comparative Criminology*, 47(3), 335-355. DOI: 10.1177/0306624X03252397
- Aslan, V. (2013). Zimmet Suçu. *Journal of Istanbul University Law Faculty*, 71(1), 43-66.
- Atay, O. (2022). Bankacılık zimmeti suçu. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, 13(49), 609-640.
- Aydın, D. (2021). Dolandırıcılık suçu. *Hacettepe Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 11(2), 649-705.
- Aytekin İnceoğlu, A. (2020). Ekonomik suçlar. *Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 1, 119-163.
- Babiak, P. ve Hare, R. (2007). *Snakes in suits: When psychopaths go to work*. New York: Regan Books.
- Bar Lev, E., Maha, L-G. ve Topliceanu, S-C. (2022). Financial frauds' victim profiles in developing countries. *Frontiers in Psychology*, 13. doi: 10.3389/fpsyg.2022.999053
- Benk, S., McGee, R.W. ve Budak, T. (2018). A public perception study on bribery as a crime in Turkey. *Journal of Financial Crime*, 25(2), 337-353. doi:10.1108/JFC-07-2017-0061.
- Benson, M. L. ve Moore, E. (1992). Are white-collar and common offenders the same? An empirical and theoretical critique of a recently proposed general

- theory of crime. *Journal of Research in Crime and Delinquency*, 29(3), 251-272. <https://doi.org/10.1177/0022427892029003001>
- Berghoff, H. ve Spiekermann, U. (2018). Shady business: On the history of white-collar crime. *Business History*, 60(3), 289-304.
- Berkman, A. Ü. (2009). *Gelişmekte olan ülkelerde kamu yönetiminde yolsuzluk ve rüşvet*. (2. Baskı). Türkiye ve Orta Doğu Amme İdaresi Enstitüsü Yayınları: Ankara.
- Bingöl, İ. (2022). Sosyolojik suç teorilerine kuramsal bir yaklaşım: Sosyal süreç teorileri. *Bingöl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 24, 640-652. <https://doi.org/10.29029/busbed.1119294>
- BK, Bankacılık Kanunu (Kanun No. 5411). *Resmi Gazete* 25983 (1 Kasım 2005).
Erişim 10 Haziran 2023.
<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5411&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Boran Güneysu, N. (2018). Sosyal düzen kuralları ve hukuk. U. Aydın ve E. Sütken (Ed.), *Hukukun temel kavramları* içinde (s. 3-19). Anadolu Üniversitesi Açıköğretim Fakültesi Yayını.
- Braithwaite, J. (1985). White collar crime. *Annual Review of Sociology*, 11, 1-25.
- Braithwaite, J. (1991). Poverty, power, white-collar crime and the paradoxes of criminological theory. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 24(1), 40-58.
- Bucy, P. H., Formby, E. P., Raspanti, M. S. ve Rooney, K. E. (2008). Why do they do it: the motives, mores, and character of white collar criminals. *St. John's Law Review*, 82(2), 401-572.
- Cevahir, E. (2020). *Spss ile nicel veri analizi rehberi*. Kibele: İstanbul.
- Cin Şensoy, Ş. (2004). Ekonomik suç kavramı ve ekonomik suçların kriminolojik özellikleri. *Prof. Dr. Çetin Özek Armağanı* içinde (s. 829-847). Galatasaray Üniversitesi Yayınları.
- Croall, H. (1989). Who is the white-collar criminal? *The British Journal of Criminology*, 29(2), 157-174.
- Croall, H. (2001). Crime and justice: Vol. 3. Understanding white collar crime. Open University Press: Philadelphia.

- Croall, H. (2009). White collar crime, consumers and victimization. *Crime, Law and Social Change*, 51, 127-146.
- Cullen, F. T., Chouhy, C. ve Jonson, C. L. (2019). Public opinion about white-collar crime. *The handbook of white-collar crime*, 209-228.
- Cullen, F. T., Clark, G. A., Mathers, R. A. ve Cullen, J. B. (1983). Public support for punishing white-collar crime: Blaming the victim revisited? *Journal of Criminal Justice*, 11(6), 481-493. [https://doi.org/10.1016/0047-2352\(83\)90002-8](https://doi.org/10.1016/0047-2352(83)90002-8).
- Daly, K. (1989). Gender and varieties of white-collar crime. *Criminology*, 27(4), 769-794.
- Demirbaş, T. (2005). *Kriminoloji*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Dodge, M., Bosick, S. J. ve Antwerp, V. V. (2013). Do men and women perceive white-collar and street crime differently? Exploring gender differences in the perception of seriousness, motives, and punishment. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 29(3), 399-415.
- Dönmezer, S. (1981). *Kriminoloji*. (6. Baskı). Fakülteler Matbaası: İstanbul.
- Dönmezer, S. (1985). Ekonomik suçlar. *Erciyes Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, (7), 19-30.
- Dursun, H. (2005). Ekonomik suçlar ve Türkiye'deki sürdürülebilir kalkınmaya etkileri. *TBB Dergisi*, 58, 215-245.
- Dursun, H. (2016). Türk Ceza Hukukunda dolandırıcılık suçu. [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Edelhertz, H. (1977). *The investigation of white-collar crime: A manual for law enforcement agencies*. Office of Regional Operations, Law Enforcement Assistance Administration, US Department of Justice.
- Eriş, E. D., Özmen, Ö. N. T. ve Bayam, B. Y. (2020). Mavi-Beyaz yaka dönemi bitti mi? İş yaşamında alternatif yaka renkleri üzerine bir değerlendirme. *Yaşar Üniversitesi E-Dergisi*, 15(58), 259-269.
- Erjem, Y. (2016). Beyaz yaka suçları. M. A. Sözer ve E. Balcıoğlu (Ed.), *Kriminoloji içinde* (247-260). Nobel Yayınevi: Ankara.
- Erkal, M. E., Baloğlu, B. ve Baloğlu, F. (1997). *Ansiklopedik sosyoloji sözlüğü*. Der Yayınları: İstanbul.

- Ferguson, J. E. (2010). *White-collar crime*. Infobase Publishing.
- Financial Action Task Force. (2013). FATF Guidance: Politically Exposed Persons (Recommendation 12 and 22).
- Friedrichs, D. O. (2010). *Trusted criminals white collar crime in contemporary society*. (4th Edition). Wadsworth Cengage Learning.
- Geis, G. (1991). White-collar crime: what is it? *Current Issues in Criminal Justice*, 3(1), 9-24. DOI: 10.1080/10345329.1991.12036504
- Giddens, A. (2008). *Sosyoloji*. (1. Basım). Cemal Güzel (Ed.). Kırmızı Yayınları: İstanbul.
- Gottschalk, P. (2010a). Categories of financial crime. *Journal of Financial Crime*, 17(4), 441-458. <https://doi.org/10.1108/13590791011082797>
- Gottschalk, P. (2010b). Theories of financial crime. *Journal of Financial Crime*, 17(2), 210-222. <https://doi.org/10.1108/13590791011033908>
- Gottschalk, P. (2013). Victims of white-collar crime. *Matters of Russian and International Law*, 3(3), 91-109.
- Gottschalk, P. (2018). Convenience triangle in white-collar crime: Case studies of relationships between motive, opportunity, and willingness. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 55, 80-87.
- Gören, Ö. (2012). *Mali Suçlar Hukuku*. Adalet Yayınevi: Ankara.
- Grabosky, P. N., Braithwaite, J. B. ve Wilson, P. R. (1987). The myth of community tolerance toward white-collar crime. *Australian & New Zealand Journal of Criminology*, 20(1), 33-44.
- Güner, U. (2019). Ekonomik suçlar ve ekonomi ceza hukukuna ilişkin yasal düzenlemeler. *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 21(2), 1411-1442.
- Gür, M. F. (2014). Yolsuzluk nedir? Yolsuzluk çeşitleri ve ülkeler arası yolsuzluk algılaması. *Mali Çözüm Dergisi*, 24(124), 191-210.
- Hansen, L.L. (2009). Corporate financial crime: social diagnosis and treatment. *Journal of Financial Crime*, 16(1), 28-40. <http://dx.doi.org/10.1108/13590790910924948>
- Hirschi, T. ve Gottfredson, M. (1987). Causes of white-collar crime. *Criminology*, 25(4), 949-974.

- Holtfreter, K. (2005). Is occupational fraud “typical” white-collar crime? A comparison of individual and organizational characteristics. *Journal of Criminal Justice*, 33(4), 353-365.
- Holtfreter, K., Van Slyke, S., Bratton, J. ve Gertz, M. (2008). Public perceptions of white-collar crime and punishment. *Journal of Criminal Justice*, 36(1), 50-60.
- İtişgen, R. (2013). Türk Ceza Hukukunda zimmet suçu. *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 71(1), 639-672.
- Johnstone, P. ve Haines, J. (1999). Future trends in financial crime. *Journal of Financial Crime*, 6(3), 269-275. <https://doi.org/10.1108/eb025895>
- Kamilçelebi, H. (2012). Türkiye’de sigorta sektörünün SWOT analizi ve bir araştırma. *Ekonomi Bilimleri Dergisi*, 4(1), 45-54.
- Kane, J. ve Wall, A. D. (2006). *The 2005 national public survey on white collar crime*. Fairmont, WV: National White Collar Crime Center.
- Kim, H. Y. (2013). Statistical notes for clinical researchers: Assessing normal distribution (2) using skewness and kurtosis. *Restorative Dentistry & Endodontics*, 38(1), 52-54. <http://dx.doi.org/10.5395/rde.2013.38.1.52>
- Koç Başaran, Y. (2017). Sosyal bilimlerde örnekleme kuramı. *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(47), 480-495.
- Köksal, B. (2010). *Ekonomik suç tartışmaları ışığında Türk hukukunda vergi suçları*. [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Küçüktaşdemir, Ö. (2017). *Ekonomik suçlar bağlamında Türk Ticaret Kanununda düzenlenen suçlar ve cezalar*. [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Lokanan, M. E. ve Liu, S. (2021). The demographic profile of victims of investment fraud: an update. *Journal of Financial Crime*, 28(3), 647-658.
- Macionis, J. J. (2017). *Sosyoloji*. (13. Basım). Vildan Akan (Çev. Ed.). Nobel Akademik Yayıncılık: Ankara.
- Michel, C. (2016). Violent street crime versus harmful white-collar crime: A comparison of perceived seriousness and punitiveness. *Critical Criminology*, 24, 127-143.

- Mutlu, A. K. (2011, Ekim, 7-8). *Adli suçlar ve beyaz yakalı mafya suçlarının sosyolojik analizi. Suç Önleme Sempozyumu*, Bursa, Türkiye.
- Neuman, W. L. (2017). *Tophumsal araştırma yöntemleri nitel ve nicel yaklaşımlar* (7. Basım, Cilt 2). Ankara: Yayın Odası.
- Öz, G. (2019). *Zimmet suçu (Tck bağlamında)*. [Yüksek lisans tezi]. Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.
- Özen, Y. ve Gül, A. (2007). Sosyal ve eğitim bilimleri araştırmalarında evren-örneklem sorunu. *Atatürk Üniversitesi Kazım Karabekir Eğitim Fakültesi Dergisi*, (15), 394-422.
- Piquero, N. L. ve Benson, M. L. (2004). White-collar crime and criminal careers: specifying a trajectory of punctuated situational offending. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 20(2), 148-165. DOI: 10.1177/1043986204263770
- Piquero, N. L., Carmichael, S. ve Piquero, A. R. (2008). Research note: Assessing the perceived seriousness of white-collar and street crimes. *Crime & Delinquency*, 54(2), 291-312.
- Polat, A. (2008). Suç istatistiklerine ilişkin sorunlar ve öneriler. *Polis Bilimleri Dergisi*, 10(1), 37-61.
- Pradel, J. (2002). Mali suçluluk kavramlar ve temel açıklamalar. Kangal, Z. T. (Çev.). *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası*, 60(1-2), 309-323.
- Rackmill, S. J. (1992). Understanding and sanctioning the white collar offender. *Federal Probation*, 56(2), 26-33.
- Rebovich, D. J., Layne, J., Jiandani, J. ve Hage, S. (2000). *The national public survey on white collar crime*. Morgantown, WV: National White Collar Crime Center.
- Rosenmerkel, S. P. (2001). Wrongfulness and harmfulness as components of seriousness of white-collar offenses. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 17(4), 308-327.
- Rossi, p. H., Waite, E., Bose, C. E. ve Berk, R. E. (1974). The seriousness of crimes: Normative structure and individual differences. *American Sociological Review*, 39(2), 224-237.

- Schoepfer, A., Carmichael, S. ve Piquero, N. L. (2007). Do perceptions of punishment vary between white-collar and street crimes? *Journal of Criminal Justice*, 35(2), 151-163.
- Sever, M. ve Roth, M. P. (2012). Public perceptions of white-collar crime in Turkey and some comparisons with the United States. *Asian Journal of Criminology* 7, 327-349. DOI 10.1007/s11417-011-9121-z
- Shahbazov, I. ve Afandiyev, Z. (2020). Perception of white-collar criminality: an online exploratory survey among students in Azerbaijan. *Journal of Penal Law and Criminology*, 8(2), 203-225.
- Simpson, S. S. ve Weisburd, D. (Eds.). (2009). *The criminology of white-collar crime* (Vol. 228). New York: Springer.
- Soyaslan, D. (2003). *Kriminoloji (Suç ve ceza bilimleri)*. (3. Baskı). Yetkin Yayınları: Ankara.
- Sutherland, E. H. (1940). White-collar criminality. *American Sociological Review*, 5(1), 1-12.
- Sutherland, E. H. (1947). *Principles of criminology*. (4th Edition). J. B. Lipincott Company: Philadelphia.
- Sutherland, E. H. (1949). *White collar crime*. The Dryden Press: New York.
- Şentürk, F. ve Kasap, M. (2013). Beyaz yaka suçları ve finansal yolsuzluklar. *Çankırı Karatekin Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 3(2), 143-167.
- Tabachnick, B. G. ve Fidell, L. S. (2013). *Using multivariate statistics*. (Sixth ed.). Pearson: Boston.
- Tappan, P. W. (1947). Who is the criminal? *American Sociological Review*, 12(1), 96-102.
- TCK, Türk Ceza Kanunu (Kanun No. 5237). *Resmi Gazete* 25611 (12 Ekim 2004). Erişim 10 Haziran 2023. <https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuat?MevzuatNo=5237&MevzuatTur=1&MevzuatTertip=5>
- Tezcan, D., Erdem, M. R. ve Önok, R. M. (2018). *Teorik ve pratik ceza özel hukuku*. (16. Baskı). Seçkin Yayıncılık: Ankara.

- Tiryaki, T. ve Gürsoy, T. (2004). Ekonomik suç kavramı ve sigortacılık suçlarının bu açıdan değerlendirilmesi. *Sayıştay Dergisi*, 55, 53-70.
- Titus, R. M., Heinzelmann, F. ve Boyle, J. M. (1995). Victimization of persons by fraud. *Crime & Delinquency*, 41(1), 54-72.
- Tören Yücel, M. (2004). *Kriminoloji*. (1. Baskı). Umut Vakfı: İstanbul.
- Trahan, A., Marquart, J. W. ve Mullings, J. (2005). Fraud and the American dream: Toward an understanding of fraud victimization. *Deviant Behavior*, 26(6), 601-620. DOI: [10.1080/01639620500218294](https://doi.org/10.1080/01639620500218294)
- Ünlü, U. (2012). Son değişiklik kapsamında rüşvet suçu. *Türkiye Barolar Birliği Dergisi*, 0(102), 323-340.
- Van Wyk, J. ve Mason, K. A. (2001). Investigating vulnerability and reporting behavior for consumer fraud victimization: Opportunity as a social aspect of age. *Journal of Contemporary Criminal Justice*, 17(4), 328-345.
- Wall-Parker, A. (2019). Measuring white collar crime. *The Handbook of White-Collar Crime*, 32-44.
- Warr, M. (1989). What is the perceived seriousness of crimes? *Criminology*, 27(4), 795-821.
- Weisburd, D. ve Waring, E. (2004). *White-collar crime and criminal careers*. Cambridge University Press.
- Yılmaz, Y. ve İçer, İ. (2006). Yolsuzluğun nedenleri ve göstergeleri. S. Aydın (Ed.), *Yolsuzluk nedenleri etkileri ve çözüm yolları* içinde (609-622). Turhan Kitabevi: Ankara.
- Zagaris, B. (2010). *International white collar crime*. Cambridge University Press: New York.
- Zeren, H. E. Ve Bilken, M. M. (2021). Türkiye'deki belediyelerde etik dışı davranışlara ilişkin literatür taraması. *Tarsus Üniversitesi Uygulamalı Bilimler Fakültesi Dergisi*, 1(2), 31-54.

EKLER

EK 1: Araştırmada Kullanılan Bilgilendirilmiş Onam Formu

BİLGİLENDİRİLMİŞ ONAM FORMU LÜTFEN BU DÖKÜMANI DİKKATLİCE OKUMAK İÇİN ZAMAN AYIRINIZ

Sizi Polis Akademisi Güvenlik Bilimleri Enstitüsü Suç Araştırmaları Anabilim Dalı yüksek lisans öğrencisi Kübranur KARAARSLAN tarafından yürütülen “Beyaz Yaka Suçları: Farkındalık ve Algı Analizi” başlıklı **araştırmaya** davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın neden ve nasıl yapılacağını bilmeniz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi isterseniz bize sorunuz.

Bu çalışmaya katılmak tamamen **gönüllülük** esasına dayanmaktadır. Çalışmaya **katılmama** veya katıldıktan sonra herhangi bir anda çalışmadan **çıkma** hakkında sahipsiniz. **Çalışmayı yanıtlamanız, araştırmaya katılım için onam verdiğiniz** biçiminde yorumlanacaktır. Size verilen **formlardaki** soruları yanıtlarken kimsenin baskısı veya telkini altında olmayın. Bu formlardan elde edilecek bilgiler tamamen araştırma amacı ile kullanılacak olup kişisel kimlik bilgileriniz istenmeyecektir.

Yapılacak olan çalışmanın temel amacı Türk halkının ekonomik suçlar ve beyaz yaka suçları hakkında ne düşündüğünü ortaya koymaktır. Araştırmanın içeriğini genelde ekonomik suçlar özelde ise beyaz yaka suçları oluşturmaktadır. Bu amaçla yapılacak olan çalışmada beyaz yaka suçlarıyla ilgili suç mağduriyeti, suçun ciddiyeti, riskli davranışlar, suçun kontrolü ve algılanan mağdur profiliyle ilgili olarak geniş çerçevede bilgi toplanacaktır.

1. Çalışmaya Katılım Onayı:

Yukarıda yer alan ve araştırmadan önce katılımcıya/gönüllüye verilmesi gereken bilgileri okudum ve katılmam istenen çalışmanın kapsamını ve amacını, gönüllü olarak üzerine düşen sorumlulukları tamamen anladım. **Çalışma hakkında yazılı ve sözlü açıklama aşağıda adı belirtilen araştırmacı tarafından yapıldı, soru sorma ve tartışma imkanı buldum ve tatmin edici yanıtlar aldım. Bana, çalışmanın muhtemel riskleri ve faydaları sözlü olarak da anlatıldı.** Bu çalışmayı istediğim zaman ve herhangi bir neden belirtmek zorunda kalmadan bırakabileceğimi ve bıraktığım takdirde herhangi bir olumsuzluk ile karşılaşmayacağımı anladım.

Bu koşullarda söz konusu araştırmaya kendi isteğimle, hiçbir baskı ve zorlama olmaksızın katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının (Kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

(Varsa) Velayet veya Vesayet Altında Bulunanlar İçin:

Veli veya Vasisinin (kendi el yazısı ile)

Adı-Soyadı:.....

İmzası:

Not: Bu form, iki nüsha halinde düzenlenir. Bu nüshalardan biri imza karşılığında gönüllü kişiye verilir, diğeri araştırmacı tarafından saklanır.

EK 2: Araştırmada Kullanılan Demografik Bilgi Formu

Katılımcı Kodu:

DEMOGRAFİK BİLGİ FORMU

1. Yaşınız:

☐ 18-25

☐ 25-40

☐ 40-60

2. Cinsiyetiniz:

☐ Kadın

☐ Erkek

3. Eğitim seviyeniz:

☐ İlkokul mezunu

☐ Ortaokul mezunu

☐ Lise mezunu

☐ Üniversite mezunu

☐ Yüksek lisans/Doktora mezunu

4. Medeni durumunuz:

☐ Evli

☐ Bekar

5. Mesleğiniz:

6. Gelir seviyeniz (aylık):

☐ 0-2000 ₺

☐ 2000-5000 ₺

☐ 5000-10000 ₺

☐ 10000 ₺ ve üzeri

7. Hayatınız büyük bölümünü yaşadığınız yer:

☐ Şehir

☐ Büyükşehir

☐ Kasaba/Köy

EK 3: Araştırmada Kullanılan Anket Formu

Katılımcı Kodu:

ANKET FORMU

Aşağıda bazı senaryolar yer almaktadır. **Lütfen hangisinin daha ciddi (önemli, mühim) bir suç olduğunu düşünüyorsanız sadece o kutucuğu işaretleyiniz.**

1a.

- ☐ Bir kişi içinde 1000 lira bulunan çantayı sokakta birinden çalıyor,
- ☐ Bir banka memuru iş vereninden (banka kasasından) 1000 lira zimmetine geçiriyor.

1b.

- ☐ Bir kişi içinde 1000 lira bulunan bir çantayı sokakta birinden çalıyor,
- ☐ Bir müteahhit/apartman sahibi gereksiz bir tamirat yaparak karşıdaki kişiyi 1000 lira dolandırıyor.

2a.

- ☐ Bir kişi silah tehdidiyle karşıdaki kişiye fiziksel(ciddi) hasar vererek soygun yapıyor,
- ☐ Bir otomobil üreticisi arabanın çok önemli bir parçasını koymayı unutuyor ve üretilen otomobili piyasadan geri çekmiyor. Bunun sonucunda arabayı kullanan kişi ciddi bir şekilde yaralanıyor.

2b.

- ☐ Bir kişi silah tehdidiyle karşıdaki kişiye fiziksel(ciddi) hasar vererek soygun yapıyor,
- ☐ Bir market sahibi etin bozuk olduğunu bile bile satıyor ve bunun sonucunda eti alan kişi ciddi şekilde hasta oluyor.

3a.

- ☐ Bir kamu görevlisi rüşvet alıyor,
- ☐ Sivil bir vatandaş kamu görevlisine çıkar elde edebilmek için rüşvet veriyor.

3b.

- ☐ Bir kamu görevlisi rüşvet alıyor,
- ☐ Bir şirket, çıkarları doğrultusunda bir karar aldırabilmek için kamu görevlisine rüşvet veriyor.

4a.

- ☐ Bir kişi sigorta şirketinden haksız yere para alabilmek için sahte kaza raporu düzenleyerek sigorta şirketini zarara uğrattırıyor,
- ☐ Bir sigorta şirketi tasarruf edebilmek amacıyla müşterisinden gelen geçerli bir hak talebini geri çeviriyor.

4b.

- ☐ Bir hasta, sigorta şirketinden daha yüksek geri ödeme alabilmek için doktorla iş birliği yaparak sadece bir kere sağlanan hizmeti birden fazla almış gibi gösteriyor,
- ☐ Bir doktor, hastaya, kendisine daha yüksek ödeme yapması gereken bir teşhis koyuyor.

Aşağıda “sokak suçları” olarak adlandırılabilen hırsızlık ve kapkaç gibi suçların failleri ve “beyaz yaka suçları” olarak adlandırılabilen nitelikli dolandırıcılık suç failleri ile ilgili karşılaştırma soruları yer almaktadır. Lütfen dikkatlice okuyarak size göre hangisinin doğru olduğunu düşünüyorsanız **yalnızca o seçeneği** işaretleyiniz.

5. Kimin daha fazla yakalanma ihtimali olduğunu düşünüyorsunuz? İçinde 1000 lira bulunan çantayı sokakta birinden çalan hırsız veya iş vereninden (banka kasasından) 1000 lira zimmetine geçiren bir çalışan.

- ☐ Hırsızlık yapan
- ☐ Dolandırıcılık yapan
- ☐ İkisi de aynı şekilde
- ☐ Bilmiyorum

6. Yukarıda verilen senaryodaki suç faillerinin ikisinin de yakalandığını ve suçlu bulunduğunu düşünün. Sizce hangi suçlu daha ciddi bir ceza (daha uzun süreli hapis cezası vb.) alacaktır?

- ☐ Hırsızlık yapan
- ☐ Dolandırıcılık yapan
- ☐ İkisi de aynı şekilde
- ☐ Bilmiyorum

7. Kimin daha ciddi cezalandırılması gerektiğini düşünüyorsunuz?

- ☐ Hırsızlık yapan
- ☐ Dolandırıcılık yapan
- ☐ İkisi de aynı şekilde
- ☐ Bilmiyorum

8. Telefonunuza gelen bir ödül kazanma mesajından şüphelendiniz (telefon, tablet, bilgisayar vb.) Bu ödülün doğruluğunu teyit etmek için kimi ararsınız?

- ☐(Belirtiniz.)
- ☐ Kimseyi aramazdım
- ☐ Görmezden gelirdim
- ☐ Bilmiyorum

9. Eğer herhangi bir şekilde dolandırıcılık kurbanı olsaydınız ihbarda bulunur muydunuz?

- ☐ Evet. Bu durumu kime şikayet ederdiniz?

☐ Hayır. Bu durumu neden şikayet etmediniz?

☐ Ne olduğuna göre değişir. İhbarda bulunma durumunuz nelere göre değişirdi?.....

☐ Bilmiyorum.

Aşağıda işyerinde yaşanan hırsızlık/dolandırıcılık (zimmete para geçirme vb.) suçları ile ilgili birkaç soru yer almaktadır. **Lütfen soruları dikkatlice okuyarak cevaplayınız.**

10. Hiç işvereninden bir şeyler çalan birini tanıyor musunuz?

- ☐ Evet. (11. soruya geçiniz.)
- ☐ Hayır. (12. soruya geçiniz.)
- ☐ Bilmiyorum. (12. soruya geçiniz.)

11. Bu kişi yakalandı mı?

- ☐ Evet.
- ☐ Hayır/Henüz yakalanmadı.
- ☐ Bilmiyorum.

12. Aşağıda verilen pozisyonlardan hangisinde yer alan kişilerin işyerinde hırsızlık/dolandırıcılık yapma (zimmete para geçirme vb.) ihtimalinin daha yüksek olduğunu düşünüyorsunuz?

- ☐ Yönetici
- ☐ İşyeri çalışanları
- ☐ İş sahipleri
- ☐ Diğer.....
- ☐ Bilmiyorum.

13. Aşağıda işyerinde gerçekleşen hırsızlık/dolandırıcılık suçlarıyla ilgili (zimmete para geçirme vb.) bazı nedensel açıklamalar yer almaktadır. Aşağıda yer alan nedensel açıklamalardan her birinin ne derecede geçerli bir sebep olabileceğini düşünüyorsanız ona göre derecelendirmeniz gerekmektedir. (1 hiç katılmıyorum-6 tamamen katılıyorum)

☐ Ailenin maddi durumunun kötü olması	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ Uyuşturucu bağımlılığı	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ Açgözlülük	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ Kişinin kötü yetiştirilmiş olması	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ Heyecan, eğlence	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ Kumar borcu/bağımlılığı	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ Çok harcama	① ② ③ ④ ⑤ ⑥
☐ İş verenine karşı kızgınlık veya intikam	① ② ③ ④ ⑤ ⑥

13a. Sizin aklınıza gelen başka nedenler var mı? Varsa belirtiniz.

.....
.....
.....

Günlük hayatta yaptığımız eylemlerin çoğu bizi dolandırıcılık kurbanı olma riskine itebilmektedir. Aşağıdaki sorular normal olarak gördüğümüz ama bizi dolandırıcılık kurbanı olma riski içine sokan bazı aktivitelerden oluşmaktadır. **Lütfen günlük hayatta yaptığınız davranışları düşünerek aşağıdaki soruları cevaplayınız.**

14. Daha önce hiç, bir çekilişe katılabilmek için başka bir ürün satın almanız gereken bir reklama, mesaja, aramaya cevap vererek ürünü satın aldınız mı?

- ☐ Evet.
- ☐ Hayır.
- ☐ Hiç öyle bir mesaj, arama almadım.

15. Daha önce hiç, aile üyeniz olmayan bir insana kredi/banka kartı şifrenizi, telefon şifrenizi veya T.C. kimlik numaranızı verdiniz mi?

- ☐ Evet.
- ☐ Hayır.
- ☐ Bilmiyorum.

16. Telefondan arayarak/mesajla veya internetten (instagram vb.) yapılan satışlara karşı koymayı ne derecede zor bulursunuz?

- ☐ Çok zor
- ☐ Orta zor
- ☐ Hiç zor bulmam
- ☐ Bilmiyorum
- ☐ Hiç öyle bir şey yaşamadım

17. Ne kadar sıklıkla beraber çalıştığınız, hizmet aldığınız (avukat, doktor, mimar vb.) kişilerin geçmişini incellersiniz/güvenirliğini araştırırsınız?

- ☐ Her zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Hiç
- ☐ Bilmiyorum

18. Ne kadar sıklıkla kişisel bilgilerinizi telefondan, internetten paylaşırsınız?

- ☐ Her zaman
- ☐ Bazen
- ☐ Bu tür bilgileri vermem
- ☐ Bilmiyorum

19. Cüzdanınızda/çantanızda kaç tane kredi kartınız var?

.....

Aşağıda son 12 ay içerisinde sizin veya aynı evde yaşadığınız kişiler tarafından yaşanmış mağduriyetlerle ilgili sorular sorulacaktır. **Lütfen soruları son 12 ayı dikkate alarak kendinizi ve aynı ev içinde yaşadığınız kişileri düşünerek cevaplayınız.**

20. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, telefonunuza veya mailinize gelen “bedava ödül kazandınız” (tatil, cep telefonu vb.) mesajına cevap verdiniz ve daha sonrasında bunun doğru olmadığını öğrendiniz mi?

- ☐ Evet. (20a’ya geçiniz.)
☐ Hayır. (21. soruya geçiniz.)

20a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?(20b’ye geçiniz.)
☐ Hayır. (21. soruya geçiniz.)

20b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....
.....
.....

21. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, hiç yapılmamış veya sonradan tamamen gereksiz olduğunu fark ettiğiniz bir otomobil tamirine para ödediniz mi?

- ☐ Evet. (21a’ya geçiniz.)
☐ Hayır. (22. soruya geçiniz.)

21a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?.....(21b’ye geçiniz.)
☐ Hayır. (22. soruya geçiniz.)

21b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....
.....
.....

22. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, kayıp veya çalıntı kredi kartları sayılmaksızın, kredi kartı veya banka hesap numaralarınızı paylaşmanız için kandırılarak bunun sonucunda kartlarınızdan onayınız olmadan alışveriş yapıldı mı?

- ☐ Evet. (22a’ya geçiniz.)
☐ Hayır. (23. soruya geçiniz.)

22a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?.....(22b’ye geçiniz.)
☐ Hayır. (23. soruya geçiniz.)

22b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....

.....

.....

23. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, aldığınız ürünün karşılığında satış sırasında size söylenen fiyattan daha fazla bir faturayla karşılaştınız mı?

- ☐ Evet. (23a'ya geçiniz.)
- ☐ Hayır. (24. soruya geçiniz.)

23a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?.....(23b'ye geçiniz.)
- ☐ Hayır. (24. soruya geçiniz.)

23b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....

.....

.....

24. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, bankacınız veya mali planlayıcınız tarafından kasten yanlış yönlendirilerek paranız çalındı mı?

- ☐ Evet. (24a'ya geçiniz.)
- ☐ Hayır. (25. soruya geçiniz.)

24a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?.....(24b'ye geçiniz.)
- ☐ Hayır. (25. soruya geçiniz.)

24b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....

.....

.....

25. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, 800'lü veya 900'lü numaralar tarafından aranıp kandırılarak para veya mülkünüzü kaybettiniz mi?

- ☐ Evet. (25a'ya geçiniz.)
- ☐ Hayır. (26. soruya geçiniz.)

25a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?.....(25b'ye geçiniz.)
- ☐ Hayır. (26. soruya geçiniz.)

25b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....

.....

.....

26. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, internet üzerinden aldığınız bir ürün sonucunda para verdiğiniz ürünü elde edemeyip (aldığınız üründen başka ürün geldi/ürün hiç gelmedi) paranızın çalındığı oldu mu?

- ☐ Evet. (26a'ya geçiniz.)
☐ Hayır. (27. soruya geçiniz.)

26a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirdiniz?.....(26b'ye geçiniz.)
☐ Hayır. (27. soruya geçiniz.)

26b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....
.....
.....

27. Son 12 ay içerisinde, siz veya aynı evde yaşadığınız diğer kişiler, yatırım yaptığınız bir oluşum(birlik) tarafından kandırılarak paranız çalındı mı?

- ☐ Evet. (27a'ya geçiniz.)
☐ Hayır. (28. soruya geçiniz.)

27a. Bu olayı bildirdiniz mi?

- ☐ Evet. Kime/nereye bildirirdiniz?.....(27b'ye geçiniz.)
☐ Hayır. (28. soruya geçiniz.)

27b. Bu olayın sonucunda neler oldu?

.....
.....
.....

28. 1'den 5'e kadar derecelendirmede (1 çok güvensiz hissediyorum-5 çok güvende hissediyorum) bu tür suçlar tarafından ileride mağdur olma durumu konusunda kendinizi ne kadar güvende hissediyorsunuz?

Çok güvensiz hissediyorum ① ② ③ ④ ⑤ Çok güvende hissediyorum

29. Dolandırıcılık, zimmete para geçirme gibi beyaz yaka suçları veya hırsızlık, kapkaç gibi sokak suçları ile mücadelede devletin daha fazla kaynak tahsis etmesi gerektiğine inanıyor musunuz?

- ☐ Sokak suçları ile mücadeleye daha fazla kaynak tahsis edilmeli.
☐ Beyaz yaka suçları ile mücadeleye daha fazla kaynak tahsis edilmeli.
☐ İkisine de eşit şekilde kaynak tahsis edilmeli.
☐ Bilmiyorum.

Aşağıda yer alan sorularda ortalama bir beyaz yaka suçu mağdurunun özellikleriyle ilgili birtakım cümleler verilmiştir. **Lütfen verilen cümleleri dikkatlice okuyarak kendi düşünceleriniz doğrultusunda cevaplayınız.**

30. Belirli bir yaş grubundaki insanların diğer yaş grubundaki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riski daha yüksektir.

- ☐ Katılıyorum. *Sizce bu hangi yaş grubu olabilir?
- ☐ Katılmıyorum.
- ☐ Kararsızım (Ne katılıyorum ne katılmıyorum)
- ☐ Bilmiyorum.

31. Belirli bir gelir seviyesindeki insanların diğer gelir seviyesindeki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riski daha yüksektir.

- ☐ Katılıyorum. *Sizce bu hangi gelir seviyesi olabilir?.....
- ☐ Katılmıyorum.
- ☐ Kararsızım (Ne katılıyorum ne katılmıyorum)
- ☐ Bilmiyorum.

32. Belirli bir eğitim seviyesindeki insanların diğer eğitim seviyesindeki insanlara göre tüketici dolandırıcılığı mağduru olma riski daha yüksektir.

- ☐ Katılıyorum. *Sizce bu hangi eğitim seviyesi olabilir?.....
- ☐ Katılmıyorum.
- ☐ Kararsızım (Ne katılıyorum ne katılmıyorum)
- ☐ Bilmiyorum.

33. Aklınıza gelen, dolandırıcılık mağduru olma riski daha yüksek olan başka gruplar var mı? Varsa lütfen belirtiniz.

.....

.....

.....